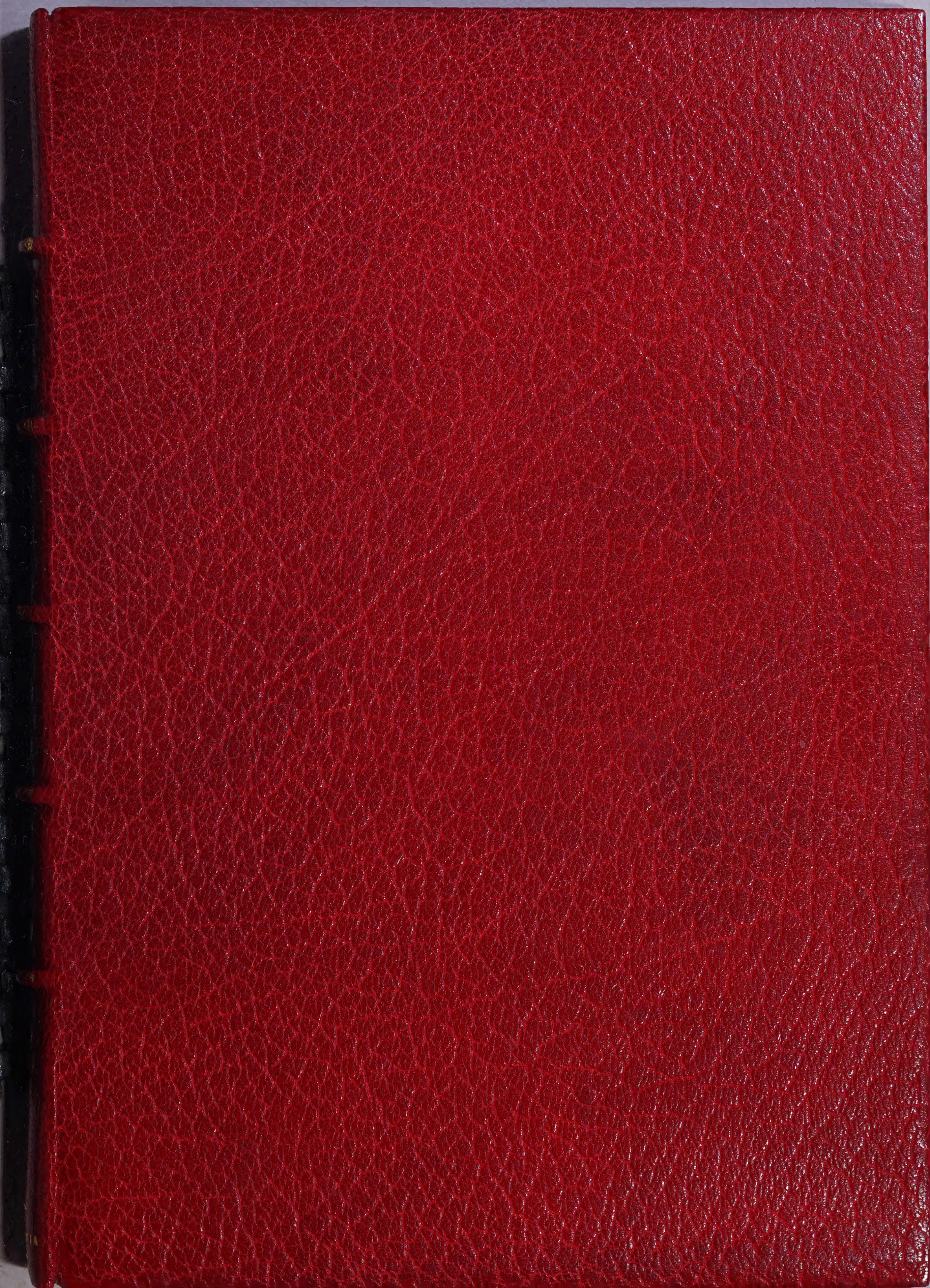
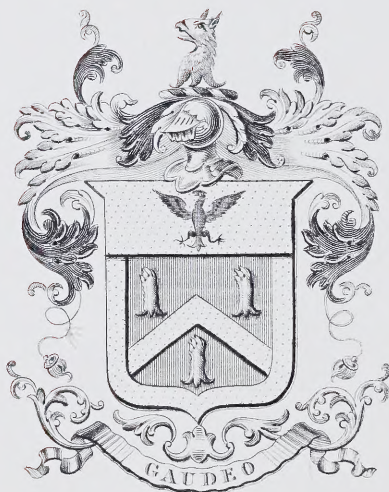

Florence, 1496

IN HOC VOLVMINE CON TINENTVR HI LIBRI.

Sebaſtianus Ciafferus Florẽtinus Canonicus Regula
ris Reuerendo in Chriſto patri Domino Galea
cio Bentiuolo Apoſtolicæ ſedis prothono
tario Salutem in domino ſempiternam

CATONEM Priſcum Legimus obſeruandiſſi
me domine Virũ ſane grauiſſimũ & apud ro
manos tanta eloquẽtia præditũ: ut uulgo Ro
manus Demoſthenes diceretur: cũ in græciã legatus
ꝓfectus fuiſſet: quæcũq; ipſe apud Atheniẽſes breuiſ
ſima oratione expediret: iterpres multo uerborũ am
bitu uix renũtiabat. Quocirca rati ſũt græcis quidem
ſermonẽ ex labiis: Romanis autẽ ex corde ꝓferri. Sic
te mi Zacharia feciſſe aĩaduerto: cũ libellum tuũ ple
go: q de origine & laudibus ſciẽtiarũ iſcribitur. Itẽq;
cõtra Antipodes: & de cõtẽptu mũdi libellos mecum
ipſe repeto. Nã mira breuitate/ tãta ĩ omni genere lau
dis uirorũ pręſtãtiũ facta cõmemoraſ: ut uix qſpiã lõ
go uolumĩe explicare potuiſſet. Cũ itaq; igeniũ tuũ:
eloquẽtiam: facilitatẽ: ſplẽdorem eximiũ: multarũq;
rerũ cognitionẽ: & ꝙ tãtorũ monumẽta uirorũ breui
cõplexus es: mẽte ipſe reuoluo: nõ ſolũ in admiratio
nẽ/ ſed in ſtuporẽ cõuertor. Quare hortor ſtudioſiſſi
mũ quenq; hos libros ꝑlegat: ut uaria & multa omni
prorſus laude/ memoriaq; digniſſima/ ueterũ monu
mẽtis excerpta/ ĩ eis diſcat: inueniatq; poſteritas. Eos
igitur ego libros ad te mitto Reuerẽde pater/ ĩ ſignũ
præcipui amoris & ſingularis obſeruantiæ meæ erga
Reuerẽdiſſimã D. T. Delectaberis arbitror breuitate/
nitore/ uarietate/ & copia rerum. Vale.

ZACHARIAE LILII VICENTINI CANONICI REGVLARIS AD VENERANDVM PATREM SACRIS LITTERIS ET PRVDENTIA CLARVM. D. GABRIELEM VICENTINVM CONCANONICVM DE ORIGINE ET LAVDIBVS SCIENTIARVM LIBER INCIPIT

VM SVPERIORIS AETATIS excellentes uiros qui ſeſe doctrinę penitus dediderũt/ frequẽti memoria repeto: tanta illos inuenio ubertate exornationis repleſſe ſẽtẽtias/ ut neſciã quid primum in eis admirari debeã: ſapiẽtiã ne in tanta eloquẽtia: an eloquentiã in tam præclara ſapientia. Sæpe aũt aduerti inter multos dubitari ſolitum: a quibus potiſſimum ueterum diſciplinæ litterarũ initium habuere: qui ue ĩ eis maxime excelluerũt. Quorum diſceptatione cõmotus rem ipſam licet ardui laboris diſſerẽdam illuſtrãdãq; ſuſcepi: quam reuerẽde pater nominis tui auſpicio inchoãdam cenſui: ꝙ te his ſtudiis eruditiſſimum intelligebã: ut ſiquid a me fortaſſe minus culte ſapiẽterq; elucubratũ eſſet: tua prudẽtia ornares/ atq; corrigeres. Et q̃uis maiores noſtri in omni genere laudis ſingulares extiterint: uarie tamen illos litterarũ ſtudiis operam dediſſe comperio.

Am quoſdam accepimus grãmaticæ artis diſciplina excelluiſſe: quæ origo & fundamentũ dicitur liberaliũ litterarũ: & Quĩtiliano teſte in duas partes diuiditur: recte loquẽdi ſcientiã & poetarum enarrationẽ. Scribendi aũt ratio coniũcta cum loquẽdo eſt: & narrationẽ præcedit emẽdata lectio. Vt uero Aneus Seneca ſcribit. Grãmaticus circa curam ſermonis uerſatur. Et ſi latius euagari uult: circa hiſtorias. Iam ut longiſſime fines ſuos proferat: circa carmina. Et ut ad Quintilianum redeam: nec poetas legiſſe ſatis eſt. Excutiẽdum omne ſcriptorũ genus: nõ propter hiſtorias modo / ſed ꝑpter uerba quæ frequenter ius ab auctoribus ſumũt. Nec ſi rationẽ ſiderum ignoret: poetas intelliget: qui (ut alia omittam) totiens ortu occaſuq; ſignorum in declarãdis auctoribus utũtur. Nec ignara philoſophiæ: tum ꝑpter plurimos in omnibus fere carminibus locos / ex intima naturaliũ quæſtionũ ſubtilitate repetitos: tum uel ꝑpter Empedoclem ĩ græcis: Varronẽ ac Lucretiũ in latinis: qui præcepta ſapientiæ uerſibus tradiderunt. Eloquẽtia quoq; nõ mediocri opus eſt: ut de unaquaq; re dicat proprie & copioſe. ¶ Veteres ãt quorum fuerũt Ariſtoteles atq; Theodectes uerba ſolum & nomina & coniunctiones tradiderunt: uidelicet q in uerbis uim ſermonis: & in noĩbus materiã: quia alterum eſt quod loquimur: alterum de

Quĩtiliãuſ

Seneca

Empedocles
Varro
Lucretius
Ariſtoteles
Theodecteſ

quo loquimur: in coniunctionibus aũt complexũ eorum eſſe iudicauerunt. Alii uero octo grãmaticę partes ſecuti ſũt: ut Ariſtarchus: & ætate noſtra Q. Rhenius Palęmon uicẽtinus grãmaticus & rhetor inſignis: qui Romę/ut Suetonius ſcribit/tempore Tiberii Cæſaris pricipẽ locum inter grãmaticos tenuit. Nam homines capiebat tum memoria rerum: tum facilitate ſermonis: necnon poemata faciebat extẽpore. Is de arte grãmatica librum pulcherrimũ cõdidit. De quo Iuuenalis. Odi quam repetit uoluitq; Palęmonis artẽ. Nemo igitur unq̃ inter doctos cõnumerari poterit: q nõ magnã huic diſciplinæ curam impenderit. Eſt nãq; pueris neceſſaria: ſenibus iocunda: dulcis ſecretorũ comes: & quæ uel ſola in omni ſtudiorum genere plus habeat operis q̃ oſtentationis. In ea maxime præcelluerũt Iginus grãmaticus. Didymus/ q ut refert Seneca/quatuor milia librorũ ſcripſit. Apollodorus/quẽ grãmatica excelluiſſe Plinius tradit: cui Amphyctiones græciæ honorem habuere. Nigidius Figulus uir ſane doctiſſimus. Valerius Probus ſua ætate ſciẽtia præſtantiſſimus. Donatus: Seruius: Diomedes: Priſcianus: Victorinus/ uiri non minus rhetores & philoſophi q̃ grammatici.

Ariſtarchuſ
Palęmon
Suetonius
Iuuenalis
Iginus
Didymus
Apollodorus
Nigidius
Valerius
Diomedes

PROSA

PRimus (ut aiunt) ſolutam orationem apud græcos condidit Pherecydes Syrus. Apud Romanos Appius cęcus aduerſus Pirrhũ. Oĩa. n. prius uerſibus cõdebanẽ. Proſæ aũt

Pherecydes
Apius cæcus

ſtudium ſero uiguit.

HISTORIAE LAVDES

Eq;/ut arbitror/ſtudioſis hoíbus hiſtoriæ cognitio ullo modo eſt negligenda: quæ quãtũ utilitatis í ſe habeat/ Cicero Paucis abſoluit. Hiſtoria eſt inquit/ teſtis tẽporũ: uitæ memoria: lux ueritatis: magiſtra uitæ: nuncia uetuſtatis. Lex. n. hæc datur ſcribẽti/ ne quid falſi dicat: ne quid ueri taceat. Iccirco apud græcos nemo ſcribebat hiſtoriam/ cui nõ publice munus hoc demãdatum eſſet: uel niſi is qui interfuiſſet: & ea quæ ſcribenda eſſẽt/ uidiſſet. Melius. n. oculis quæ fiũt deprehendimus: q̃ quæ auditione colligimus. Hiſtoriæ aũt ideo monumẽta dicũtur/ eo ꝙ memoriã tribuant rerũ geſtarũ. Apud hæbręos prophetę hiſtoriã ſcripſere. Moſes quoq; a cõdito orbe terrarũ ad ætatẽ ſuã geſta quinq; libris abſoluit. Ioſephus q̧ & ipſe iudaicã cõtexuit hiſtoriã ſcribẽs in Apionẽ/ oẽs ueteris teſtamẽti libros nõ ab tenui quouis homine: ſed a magnis uiris & prophetis ſcriptos eſſe tradit. Apud Caldæos & Aegyptios & qui ab illis oriũdi ſũt Phoenices ſeruatũ eſt/ ut q̧ maximus ſacerdos eſſet/ res geſtas deſcriberet. Plato í timeo ſacerdotẽ ægyptiũ introducit Soloni de rebus geſtis & uetuſtate gẽtis íterrogãti reſpõdere. Cicero etiã cõmemorat apud romanos/ eũ q̧ põtifex maximuſ eſſet/ ſingulorũ ãnorũ res geſtas litteris mãdaſſe: & eas í albũ edidiſſe: atq; domi prius tabulas ꝓpo

Marginal notes: Cicero; Hiſtoria / q̃d (ms.); Moſeſ; Ioſephuſ; Caldæi; Phoeniceſ; Plato; Cicero

ſuiſſe: ut poteſtas populo fieret cognoſcēdi nihil odio/nihil gratia ſcriptū. Hiſtoriæ uis & officiū ſine controuerſia pulcherrima eſt pars philoſophiæ ſcilicet moralis. Hæc ī præceptis/ illa ī exēplis bene uiuēdi uerſať. Eſt.n. ualde decorū/cū de moribus & præſtātiſſimis īſtitutis loquimur: mox uitam ac facta clariſſimorū hominū ſubiicere. Nā apud oēs longe plus poſſunt exēpla q̃ uerba. Quis.n. dubitat ea quæ ab aliis geſta ītelleximus: quanq̃ admirabilia ſint / faciliora nobis uideri: q̃ ſi uerbis ſolū præceptioneq; tradantur? Id ſane hiſtoria efficit/ut præcellētes uiros quos & admiramur: & ad cælum uſq; laudibus efferimus: magno ſtudio imitari conemur. Sic Fabius periclē. Sic Portius Cato Curiū. Sic tādem multi īcredibili ardore ſuccēſi præclaras res geſſere. Hinc. Q. Fabius & Scipio dicere ſoliti: tū maxime ad uirtutē aīos accēdi: cum uirorū illuſtriū tabulas ītuereñť. Iuliū quoq; Cæſarē uiſa apud Gades in templo Herculis Alexādri magni imago cōmouit/ut ſeipſum reprehenderet: ꝙ qua ætate orbem terrarū ille domuerat: nihil ipſe laude dignū: nihil memorabile geſſiſſet. Porticū quoq; fori ſui Octauianus ſtatuis romanorū ducū exornauit: ut quoddā q̃ſi exēplar ſibi ipſi & cęteris ducibus proponeret. Græci quoq; præſtātibus uirtute uiris ſtatuā erigere ſolebāt. Oīum præterea gētiū nationū/ populorū originē & ꝓgreſſus regūq; maximorum res bello paceq; geſtas ueteris memoriæ cognitiōe

Q. Fabiuſ
Scipio
Cæſar
Octauiāuſ

addiſcimus. Hiſtoria tãdẽ nos ad pietatẽ/iuſtitiã/fortitudinẽ/prudẽtiam/liberalitatẽ/cõtinentiã/ humanitatem/cæterasq; uirtutes inducit & hortatur.

H iſtoriam/ut ferũt/primus omniũ apud græcos conſcripſit Cadmus mileſius. Debinc Dares phrygius troianorũ hiſtoriam edidit: quam ĩ foliis palmarũ ab eo cõſcriptã prodiderunt. Poſt illũ Tucydides & Herodotus hiſtorici clariſſimi habentur. Apud latinos Criſpus Saluſtius & Titus Liuius præſtantiſſimi hiſtorię ſcriptores tãta eloquẽtia & dignitate orationis floruerunt: ut tam gręcis q̃ latinis non modo comparari poſſint: ſed etiã præferẽdi eſſe uideãtur. Trogus Põpeius uir priſcæ eloquẽtiæ græcas & totius orbis hiſtorias quatuor & quadraginta uoluminibus latino ſermone cõpoſuit: cuius libris omnium ſęculorũ/regũ/nationũ/populorũq; res geſtæ continentur. Horum epithoma Iuſtinus orator clariſſimus edidit. Sed maximũ linguę Romanæ detrimentum eſt: ꝙ Saluſtii libros perpetuæ hiſtoriæ: itẽq; ſupius memorati Trogi uolumina amiſimus: quæ multum ab iis qui aliquid egregie ſcribunt/commemorantur.

Cadmus
Dares
Tucydides Herodotus
Saluſtius
Liuius
Trogus
Iuſtinus

POETICA

N Vnc uero ad poetas uenio: q tanta rerũ copia/uerborũq; ſplẽdore referti ſũt: ut quoddã ĩ eis diuinũ appareat ingeniũ. Vnde & uates ſapiẽtiſſimi ueterũ nũcuparũt: ꝙ ſępenumero concitatione quadã animi: afflatuq; di

uino loquerēt. Quod Cicero pro Archia poeta testatur his uerbis. Atqui sic ea a sapiētissimis hominibus accepimus: cęterarū rerū studia & doctrina & præceptis & arte cōstare: poetā natura ipsa ualere/& mentis uiribus excitari: & q̃si diuino quodā spiritu afflari. Quare summo iure ille noster Enius sanctos appellat poetas: ꝙ quasi deorum aliquo munere & dono cōmēdati nobis esse uideātur. Ab iis sane multa ꝑcommode sapiēterq; dicta percipimus. Nam uitas/moresq; hominum: naturæ/causarumq; principia diligenter scripsere: & quasi disciplinarum omniū semina ī illis reperiuntur. Et inest auctoritas summa propter opinionem sapientię & uenustatem: & splēdor eximius propter elegantiā: & īgenuitas quædam liberis hominibus digna.

Cicero

Enius

De poematum origine magna questio est. Nam ante troianum bellū fuisse ꝓhibētur. Siquidē ante urbē conditam Homerum & Hesiodum fuisse constat. Archilocū regnāte Romulo. Liuium tradunt post Romam cōditam annis quadrigentis decem fabulas edidisse. Dehinc Enius/Plautus/& Neuius/uersus & poemata conscripsere.

Homerus
Hesiodus
Archilochus
Enius

FABVLA

Fabulas poetæ delectandi causa finxerūt: quasdam uero ad naturam rerum: nōnullas ad mores hominū interpretati sūt. Eas primus īuenisse tradit Alcmęon Crothoniates. Latinæ uero fabulæ primū a Liuio Andronico scriptę sūt.

Alcmęon
Andronicus

HEroicũ carmen/ut Iſidoro placet/primus
Moſeſ omniũ Moſes longe ante homerũ in cãti
co deuteronomii ceciniſſe ꝓbatur. Siqui
Iob dem & Iob/ut Hieronymus refert/exametro uerſu
Cadmuſ dactilo ſpondeoq; decurrit. Verſũ exametrũ apud
græcos Cadmus mileſius ferẽ primus cõpoſuiſſe:
Pherecydeſ ut alii putant/ Pherecydes ſyrus. Vt aũt Plinius tra
Pliniuſ dit/uerſum heroicũ pythio oraculo debemus. Nã
hoc genus metri ante Homerum pythiũ dictũ eſt:
poſt homerũ heroicũ nominatũ. Pythiũ uocari di
cunt: ꝙ Apollinis cognomen fuit/a pythone ſerpẽ
te quẽ occidit/deductum. Vnde oracula Apollinis
hoc genere metri edebantur. Heroicũ carmẽ dictũ
uolunt: ꝙ eo uirorum fortium res & facta narranẽ.
Exametrum uerſum apud latinos primũ edidiſſe
Eniuſ Enius traditur. Verſu heroico Homerus apud græ
Laudes cos longe oẽs excellit: quem nemo teſte Quĩtilia
Homeri no in magnis rebus ſublimitate: in paruis proprie
tate ſuperauit. Idem lætus ac depreſſus/ iocundus
ac grauis/tum breuitate/tũ copia mirabilis/nec poe
tica modo! ſed oratoria uirtute eminentiſſimus.
Heſioduſ Hic igiẽ oẽs ſine dubio & ĩ omni genere eloquen
tiæ ꝓcul a ſe reliqt heroicos. Heſiodo ãt palma da
Antima tur in illo mediocri genere dicendi. In Antimacho
chuſ uis & grauitas & minime uulgare dicẽdi genus ha
Theocrituſ bet laudẽ. Admirabilis in ſuo genere Theocritus.
Alceuſ Alceus aureo plectro tyrãnos ĩſectatus multũ etiã

moribus confert. In eloquēdo quoq; breuis & ma gnificus / q̃ſi Homero ſimilis. Simonides tenuis: alioquin ſermone proprio & iocunditate quadam comendari poteſt. Apud latinos Virgilius auſpica tiſſimū dederit exordiū omniū eius generis poeta rū / græcorū noſtrorūq;. Nā ut ciuitas in nobilitatē plebēq; diuiditur: ita inter poetas gradus quidam ſunt dignitatis. Virgilius itaq; decus ac deliciæ lit terarū noſtrarū inter oēs uates longe eminet & ex cellit copia & nitore quodā ſermonis excellentiſſi mo. Vnde. M. Tullius cū illius uerſus quoſdā ꝑle giſſet: ī eius laudē ꝓrupit. Magnę ſpes altera romæ Et Sextus Propertius. Cedite romani ſcriptores: ce dite graii. Neſcio quid maius naſcit̃ iliade. Diuus quoq; Auguſtus q̄ Virgilii carmina cōtra teſtamen tū eius cremari uetuit / maius uati teſtimoniū fuit: q̃ ſi ipſe opus ſuum ꝓbare ſtatuiſſet. Ouidius laſci uus quidē ī heroicis. Lucanus ardens & cōcitatus / & ſententiis clariſſimus / ſed magis oratoribus q̃ poetis imitādus. Eniū ſicut ſacros uetuſtate lucos adoremus.

Simonideſ

Laudeſ uirgilii

Ouidiuſ

Lucanus

VERSVS LYRICI

VErſus lyrici ſaphici ſūt cognoīati: quos ſap pho foemina leſbia et nobilis uates cōpit. Adonicus āt uerſus ita coniūctus eſt ſaphi co: ut poſt tris ſaphicos ſequatur carmē adonicū. Vt apud Horatiū.

Sapphō

Iam ſatis terris niuis atq; diræ
Grandinis miſit pater & rubenti
Dextera ſacras iaculatus arces

Horatiuſ

Terruit urbem.

Pyndarus Atqui lyricorum uersuum longe Pyndarus apud grecos princeps habetur: spiritu/magnificētia/sententiis/figuris/beatissima rerum uerborumq; copia: & uelut quodam eloquentiæ flumine.

Horatius Apud latinos Horatius fere solus legi dignus. Nã & insurgit aliquãdo/et plenus est iocunditatis & gratie: & uariis figuris & uerbis felicissime audax.

Bucolicũ carmẽ.i.pastorale pleriq; siracusis primũ cõpositũ a pastoribus opinãtur. Nonnulli lacedemone conditum uoluerũt.

VERSVS ELEGIACI

Legiacus uersus q cõuenit miseris: uix omnino cõstat a quo sit inuẽtus. Vnde Horatius.

Colophonius Archilochus Calimachus Tibullus Proptius Ouidius Gallus

Quis tamẽ exiguos elegos emiserit auctor.
Grãmatici certant: & adhuc sub iudice lis est.

Quidam tamẽ Colophonium: Alii Archilochum auctorem atq; inuentorem uolunt. Elegiæ prĩceps apud græcos/ut Quĩtilianus refert/habet̃ Calimachus. Apud latinos uero tersus ac elegãs uidet̃ Tibullus. Sũt q Propertiũ malint. Ouidius utroq; lasciuior: sicut durior Gallus.

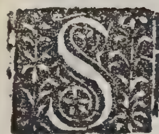
METRVM IAMBICVM

Archilochus

Ambicũ metrũ Archilochũ poetã lacedemoniũ iuenisse tradunt: quo Licãbri opprobria oĩbus decãtaret: dicẽte Horatio ĩ poetria. Archilochũ ꝓprio rabies armauit iambo.

SATYRA

Atyra quidẽ, auctore Quintiliano, tota nostra est. Nemo.n.fuit qui satyrã græce scripserit. Satyra aũt dicta est, ꝙ omniũ passim uicia pariter isectaẽ: i qua primus isignẽ laudẽ adeptus est Lucilius. Verã quoq; gloriã uno libro Persius meruit. Horatius i ea eruditus: purus ac tersus: i quo mira libertas: atq; ide acerbitas abũde, & salis multũ. Lepidissimus inter cæteros Iuuenalis habetur. Terẽtius Varro uir Romanorũ eruditissimus plurimos libros cõposuit: peritissimus lĩguę latinæ & omnis antiqtatis & rerum græcarũ nostrarumq;: plus tamen scientiæ collaturus q̃ eloquentiæ.

Quĩtiliãus

Lucilius

Persius

Horatius

Iuuenalis

Varro

TRAGOEDIA

Rgoedia genus est poematis: in quo grauissimorũ hominũ fortunæ & exitus funesti describunẽ. Ouidius de tristibus. Omne genus scripti grauitate tragoedia uincit. Tragoedias primo i lucẽ Eschilus ꝓtulit: & sublimis, & grauis, & grãdiloquus. Sed lõge clarius hoc opus illustrauerunt Sophocles atq; Euripides. Apud latinos Accius atq; Pacuuius clarissimi habẽẽ grauitate sentẽtiarũ, uerborũq; pondere. Iam Varus cuilibet grecorum cõparari potest. Ouidius qui in hoc genere Medeã scripsit, inter cæteros elegantissime floruit. Quid Seneca? Nonne & ipse tragoedias scripsit? Huius sapiẽtia, morumq; doctrina q̃ multi faciunda est.

Ouidius

Eschilus

Sophocles

Euripides

Accius

Pacuuius

Varus

Ouidius

Seneca

COMOEDIA

Omoedia quæ in uiciis insectãdis gratiam sola retinet facundissimæ libertatis; res atq; fortunas humiliũ psonarũ cõprehẽdit. Plures eius tradũtur auctores. Aristophanes tamen & Eupolis Cratinusq; præcipui. Ex latinis Plautus a Varrone laudatur: licet Ceciliũ ueteres laudibus ferãt. Neuius quoq; Terentius & Lucretius ĩ eo genere clari habentur.

Aristophanes
Eupolis
Cratinus
Plautus
Cecilius
Lucretius

RHETORICA

Ellẽ mihi/quoniã hoc loco de rhetorica & oratoribus disserere cõstitui; & si nõ qualis ĩ M. Tullio fuit; quia præcipua & admirabilis: aliquã tamẽ uel minimã eloquẽtię cõtingere facultatẽ: ut q̃tũ illi optimarũ artiũ doctrina & facundia ualuerunt: tãtũ ĩgenii uiribus exercere possẽ. Tentabo tamẽ quantũ pusillitas intelligẽtiæ meæ peruidet: pauca quædam de ipsis explicare.

Illud imprimis aduertendum est: græcos iãdudum doctrina & omni litterarũ genere latinos supasse: quippe qui litteras in latium attulerunt. Facile siquidem erat uincere non repugnãtes. Sed meum iudicium inqt Cicero sẽper fuit/ omnia nostros aut inuenisse per se sapiẽtius q̃ græcos: aut accepta ab illis fecisse meliora/ quæ quidẽ digna statuissent in quibus elaborarent. Nam mores & instituta uitæ: resq; domesticas ac familiares nos pfecto melius tuemur & lautius. Rẽ uero publicã nostri maiores

Cicero

certe melioribus temperauerunt & institutis & legibus. Quæ.n.tanta grauitas: quæ tanta cōstantia: magnitudo animi: probitas: fides: quæ excellens in omni genere uirtus in ullis fuit: ut sit cum maioribus nostris comparanda?

Quītiliāus

Rhetoricam esse persuadēdi artificem Quintilianus auctor est. Apud Platonē quoq; Gorgias in libro qui noīe eius inscriptus est/idē facere asseuerat. Cicero pluribus locis scripsit officiū oratoris esse ad persuadēdum. In rhetoricis etiā finem facit persuadere. In eodem item libro Gorgias Leontinus antiquissimus fere rhetor/omnibus de rebus oratorē optime posse dicere existimauit. Hic infinitā & immēsam huic artificio materiam subiicere uidetur.

Gorgias
Cicero
Gorgias

Aristoteles aūt magnus & nobilis rhetor qui huic arti plurima adiumenta atq; ornamenta subministrauit/tribus in generibus rerum uersari rhetoris officium putauit: demōstratiuo: deliberatiuo: iudiciali. Ratio uero ipsa/ut Cicero testatur: in hanc potissimū ducit sentētiam: ut existimemus sapientiam sine eloquentia parum prodesse ciuitatibus. Eloquentia uero sine sapientia nimium obesse plerunq;: prodesse aūt nunquam potest.

Aristoteles
Cicero

SCRIPTORES RHETORICAE.

PRimus omniū Empedocles mouisse aliqua circa rhetoricam dicitur. Artiū autē scriptores ātiquissimi Corax & Tisias Siculi: quos insecutus est uir eiusdem insulę Gorgias Leōtinus

Empedocles
Corax
Tisias
Gorgias

Empedoclis ut traditur discipulus. Is beneficio lō gissimę ætatis (nam centum & nouē uixit annos) cū multis simul floruit: ac primus aureā statuā & solidam delphis in templo sibi posuit: tantus erat docendæ oratoriæ artis quęstus. Huic successit clarissimus eius auditor Isocrates. Præcipuum uero lumē, teste Quintiliano, sicut eloquētię: ita pręceptis quoq; eiusdē dedit unicum apud nos specimē orandi docendiq; oratorias artes M. Tullius: post quem tacere, modestissimum foret.

Isocrates

Tullius

LAVDES ELOQVENTIAE

Agna pfecto est uis eloquētiæ: qua uirtutes extollere, uicia fulminare adiscimus: laudare benefacta, detestari facinora, consolari, cohortari, impellere, absterrere. Hāc. M. Tullius in libro de natura deorum effert his uerbis. Iam uero domina rerum ut uos soletis dicere, eloquendi uis q̄ est præclara q̄q; diuina? Quæ primū efficit, ut ea quę ignoramus discere: & ea quę scimus, alios docere possimus. Deinde hac cohortamur: hac psuademus: hac consolamur afflictos: hac deducimus perterritos a timore: hac gestiētes comprimimus: hac cupiditates, iracūdiasq; restringimus. Hęc nos iuris, legum, urbium societate deuinxit. Hęc a uita immani & fera segregauit. Nil ergo eloquētia laudabilius, præstabilius, uel admiratione audientiū, uel spe indigentium, uel eorū qui defensi sunt gratia. Huic quoq; a maioribus nostris est in tota dignitate

Tullius

gnitate principatus datus.

DE ORATORIBVS GRAEGIS

MVltos apud græcos legimus eloquẽtia floruisse: sed pręcipuę laudis inter cęteros habiti sunt Pisistratus Hippocratis filius: quẽ tanta doctrina/ingenio/& eloquentia ualuisse tradunt: ut ei Atheniẽses facũda eius oratione capti imperiũ ciuitatis ultro deferrent: quanq̃ Solon grauissimus orator pro libertate aduersum illũ staret. Sed eloquẽtia Pisistrati libertas cum Solone succubuit tẽpore quo Seruius Tullus regnabat Rome. Pisistratus

Pericles uir sũmus ĩgenio & dicẽdi copia/ Atheniẽsibus iugũ seruitutis ĩposuit. Nã urbẽ Athenarum suo uersauit arbitrio: & ãnis quadragĩta mira prudentia rexit. Cumq; aduersus populi uolũtatẽ loqueret̃: iocũda tamẽ ac melle dulcior eius uox erat Pericles

Hegesias cyrenaicus tantũ dicẽdo ualuit: ut dũ mala & miseros huiusce uitę casus populis prædicabat: eorum miserandam imaginem audientium pectoribus ĩserebat: multosq; ad necem uoluntariã quodammodo ĩpellebat. Ideoq; Ptolemęum regẽ ne de hac re amplius dissereret/ ĩhibuisse ferunt. Hegesias

Gorgias philosophus Leontinus gente Siculus cẽtesimum nonũ annũ eloquẽtia/litterisq; præcellens impleuit. Quẽ dixisse accepimus/se dolere/q̃ tunc e uita decederet: quãdo sapere coepisset. Hic hominũ primus aureã statuã & solidã delphis ĩ tẽplo sibi posuit: tãtus erat docẽdę oratorię artis quęstus. Gorgias

Isocrates I socrates eius auditor tāta eloquētia floruit: ut.xx talētis unā orationē uēdidisse tradāt: librūq; nobilissimum quartum & nonagesimum annū agēs cōposuit: opus ardētis spiritus plenum. Ferūt quoq; Aristotelem sūmum philosophū motū illius lepore & gloria adolescētes rhetoricā docere coepisse: & prudentiā cum eloquentia iunxisse. Isocrates teste Quītiliano/ī diuerso genere dicendi nitidus & comptus omnes dicendi ueteres sectatus est: īuentione facilis/honesti studiosus/ī cōpositione adeo diligens: ut cura eius reprehendatur.

Aristides A ristides Lysimachi filius/quē Plutarchus uir eloqntissimus Catoni prisco cōparādū censuit/tāta facūdia/abstinētia & uirtute ornatus fuit: ut solus post hoīum memoriā cognoīe iustus sit appellatus.

Eschines schines Socratis discipulus ī arte oratoria maxime exercitatus/cū apud Athenas orando uictus esset: propter hanc ignominiam Rhodum petiit: ubi rogatu ciuitatis suam prius ī Cthesiphontem/ deīde Demosthenis pro eodē orationē clarissimā recitauit. Admirantibus cunctis eloquētiā utriusq;: sed aliquāto magis Demosthenis. Quid si inquit ipsū perorantem audiuissetis? Tātus orator neq; īuidia cōmotus/aut odio/aduersarii uim/ardoremq; dicēdi publice cōmendauit.

Demosthenes D emosthenes oratorū lōge prīceps grecorū oīum: in quo pene lex orandi tanta fuit: uis tam densa: oīa ita quibusdā neruis intēta sunt: tam nihil ociosū:

is dicendi modus: ut nec quid desit ĩ eo: nec quid redundet. Is cum artis quã affectabat/primã litterã proferre nõ posset: oris sui uiciũ tanto studio & diligentia expurgauit: ut ea a nullo expressius diceretur. Et cum sepenumero ĩterrogaretur/quidnam in perorãdo efficacissimum foret: respõdit: pronũciatio. Huius eloquẽtiam Eschines comendauit dicens. Qui ĩ ipso conspexisset acerrimum oculorum uigorem: terribile uultus pondus: accõmodatum singulis uerbis sonum uocis: efficacissimos corporis motus profecto cognosceret: ꝙ & si orationi illius adiici nihil potest: tamẽ a Demosthene magna pars abest cum legitur potius q̃ auditur. Tanto uero studio & uigilantia litteris insistebat: ut dolere se diceret/ si quando opificum antelucana uictus esset ĩdustria.

Democritus ille magnus/quẽ ultimas terras lustrasse accepimus/cũ diuitiis afflueret: quæ ut Valerius refert/tantæ fuerũt: ut pater eius Xersis exercitui epulum dare ex facili potuerit: quo magis uacuo animo studiis litterarum operam daret/ parua admodum retenta summa/ patrimoniũ suum patriæ donauit. Athenis autem compluribus annis moratus omnia temporum momenta ad percipiẽdã & exercendam doctrinam cõferens ignotus illi urbi fuit. Hic uitæ huius miseriam conspiciẽs/limen domus quotiens egrediebatur/in risũ protinus soluebatᷣ. Ridebat curas/necnon & gaudia uulgi:

Democritus

Interdum & lachrymas: cum fortunæ ipse minaci
Mandaret laqueum: mediumq; ostẽderet unguẽ.

Carneades

Carneades laboriosus & diuturnus sapiẽtię miles: siquidem.xc. expletis annis/ idem illi uiuendi ac philosophãdi finis fuit: ita se mirificum doctrinæ operibus adiecerat: ut cum cibi capiẽdi causa recubuisset: scientiæ cogitationibus ĩhærens manũ ad mensam porrigere obliuisceretur. Sed eidem Melissa/ quam uxoris loco habebat/ inediæ succurrendi officio dextera sua necessaria ministrabat.

Xenophon

Quid ego commemorem Xenophontis illam iocunditatem: quam nulla possit affectatio consequi: ut ipse fluxisse sermonem gratiæ uideatur: & ĩ labris eius sedisse quandam persuadendi deam.

Pythagoras

Pythagoras perfectissimũ opus sapientiæ a iuuenta pariter & omnis honestatis percipiendę cupiditatẽ ingressus/ ægyptum petiit: ubi litteris gẽtis eius assuefactus/ præteriti æui sacerdotũ cõmẽtarios scrutatus/ innumerabilium sæculorũ obseruationes cognouit. Inde ad Persas profectus/ magorũ exactissimæ prudẽtię se formandũ tradidit: a quibus siderum motus/ cursusq; stellarũ/ & uniuscuiusq; uim/ proprietatẽ/ effectum benignissime demostratũ docili animo scripsit. Cretam deinde ac lacedęmoniã nauigauit: quarũ legibus ac moribus inspectis/ ad olimpicum certamẽ descendit. Cumq; multiplicis scientiæ maximã gręcię admirationẽ & specimẽ exhibuisset: quo cognomine cẽseretur interrogatus

non se sapientem: sed amatorē sapientiæ idest phi losophum professus est. In Italiæ etiā partem, quæ tūc maior grecia appellabat, prexit: ī qua plurimis & opulētissimis urbibus effectus studiorū suorum approbauit. Cuius ardētē rogū plenū uenerationis oculis metapōtus oppidum aspexit: Pythagore q̄ suorū ciuiū nobilius clariusq; monumentum.

Plato Atheniēsis uir singularis īgenii & ꝑpe diuini, cui paruulo dormienti apes labellis mel instillaue runt: illius profecto īterpretātes singularis eloquii suauitatē: cum oīum iam mortalium sapiētissimus haberetur: litteras quasi toto fugientes orbe perse cutus est. Nam cū esset annorum duo de trigīta, ad Euclidē Megara profectus est. Hinc Cyrenē se cōtu lit: ubi Theodorū Mathematicū audiuit. In eā de inde cōcessit oram italiæ, quæ quondā magna græ cia dicebat: ut ab Archyta Tarentino & a Philolao atq; Euryto pythagoricis precepta & īstituta philo sophie acciperet. Deniq; egyptum peragrauit: quo unā secū Euripides profectus est: ut a prophetis & sacerdotibus eius gētis geometriæ numeros & cæ lestiū rationem pciperet. Ex philosophis aūt, teste Quintiliano, q̄s dubitat ī eloquētia Platonē fuisse precipuū: siue acumine disserēdi, siue eloquēdi fa cultate diuina quadam & homerica: Multum enī supra prosam orationē, & quā pedestrem græci uo cant surgit, ut mihi non hominis īgenio: sed quo dam delphico uideatur oraculo dei.

Plato

Laudat Platonē

Aristoteles Aristoteles summus philosophus quē dubito auctore Quītiliano/scientia rerū/an scriptorū copia/an eloquēdi suauitate/an iuētionū acumine/ac uarietate operū clariorē putē. Nam ut Cicero ī academicis refert: Aristotele nihil ē acutius: nihil politius: quippe flumē orationis aureū fundēs abūdātia quadā īgenii præstabat. Ideq; fons erat academicis & peripateticis: & eadē rerū expetēdarū fugiēdarūq; particio. Hic annis. xx. Platonē audiuit: nullāq; scientiam reliquit/quā nō pfecte attigeret. Quare nō solū poeta & orator summus: sed philosophus maximus euasit. Et/ut ait Hieronymus ad Eustochium scribēs/absq; dubitatione pdigiū fuit/grādeq; miraculū in tota natura: cui pene uidetur īfusū qcqd naturaliter capax est genus humanum.

Laudat Aristotelē

DE LATINIS ORATORIBVS

Archytas Archytas tarētinus quē Cicero ob singularē eius sapientiā & morū doctrinā/magnū īprimis & pręclarū uirū appellat: pythagoricus nobilissimus fuit: ad quē audiēdū Platonē legimus cōcessisse: ut præcepta & īstituta philosophiæ ab eo acciperet. Hic Platonē cū a Dyonisio Sicilię tyrāno necādus esset p epistolā liberauit: & a mortis discrimine eripuit: Athenasq; remisit. Admirationi summæ apud oēs habitus est ī omni uirtutis genere. Nā septies ciuibus Tarētinis præfectus est: cū cæteri plus q̄ annū impare lege phiberētur. Extāt ad eum Platonis epistolæ humanitatis & ue

nerationis plenæ:

G. Graccus uir illustris summoq; igenio & eloquētia clarus: qui quotiens i cōtione porauit: seruū musicæ artis peritū a tergo collocanit: q clā eburnea fistula ꝓnūtiationis eius modos edebat: ut si nimis remissi forent / excitaret: aut si plus iusto cōcitati / reuocaret. C. Graccus

P. Hortēsius tātū i eloquentia & decoro motu corporis elaborauit: sicq; uerbis illius aspectū / & aspectui uerba accomodabat: ut prorsus nescires utrum cupidius oratio eius audiēda: an gestus corporis expectandi forent. Hortēsius

M. Antonius orator tāta ui eloquētiæ præditus fuit / ut sçuissimos milites q ad eū obtrūcandū accessērāt / facūdis uerbis ihiberet. Quā igiť disertus cēsēdus est / q hostes sermone eius obstupefactos / districtos iam & uibratos gladios reponere coegit? M. Antonius

M. Portius Cato priscus uir sane diuinus tātū dicēdo ualuit / ut uulgo romanus Demosthenes diceret: q oium cōsēsu pitissimus iuriscōsultus / eloqntissimus orator / fortissimus miles / ęquissimus prętor / egregius cōsul / optimus senator / seuerissimus censor iudicatus ē. Hic deniq; adeo oi ex parte sūmus uir fuit: ut nihil ferme neq; a natura denegatū / neq; a doctrina & uirtute nō delatū esse uideať. Huius oratio grauis / sapiēs / & seuera hēbať: tātaq; rerū dignitate refertus erat: ut quos alloqueret / in lachrymas uerteret: & aium quo uellet trahere posset. Is Cato Censorinus

aliquãdo populũ romanũ de frumẽto diuidendo tumultuãtẽ conatus auertere/ ita orsus ẽ. Difficile qdẽ est qrites ad carẽtẽ auribus uẽtrẽ uerba facere. Rursus de uxoria potestate sic locutũ accepimus. Oẽs hoies uxoribus ĩperãt: nos oibus hoibus: nõ bis autẽ uxores. Atq ĩ Catone tres sũmæ res extitere rũt.. Nã optimus orator/ optimus ĩpator/ optimus senator. Quatuor quoq; & quadragies causas dixit: nec quisquam sępius accusatus: & semper gloriose absolutus.

M. Varro

M. Terentius Varro uir acutissimi ingenii/ quo nemo unq̃ doctior: ne apud græcos quidẽ/ neq; apud latinos prope nonagenarius moritur. De quo Aurelius Augustinus. Quis. M. Varrone curiosius deorum figmẽta quæsiuit? Quis ĩuenit doctius? Quis cõsiderauit attentius? Quis distixit acutius? Quis diligẽtius pleniusq; cõscripsit? Qui tametsi minus est suauis eloquio: doctrina tamẽ atq; sentẽtiis ita refertus est/ ut ĩ omni eruditione quã liberalem uocant/ studiosũ rerũ tantũ iste doceat/ quãtũ studiosum uerborum Cicero delectat. Deniq; & ipse Tullius ĩ academicis huic tale perhibet testimonium. Nos inqt ĩ nostra urbe peregrinãtes/ errãtesq; tanq̃ hospites tui libri quasi domũ deduxerũt: ut possemus aliquando qui & ubi essemus agnoscere. Tu

Laudat Varronẽ

ętatẽ patriæ: tu descriptiones tẽporũ: tu sacrorũ iura: tu sacerdotũ/ tu domesticã/ tu bellicam disciplinã: tu sedẽ regionũ/ locorũ: tu oium diuinarũ/ hu

manarũq; rerum noĩa/genera/officia/caufas aperui fti. Plurimũ quidẽ luminis poetis latinis & litteris & uerbiſ attuliſti: atq; ipſe uarũ & elegãs oĩ fere nu mero poema feciſti: philoſophiãq; multis locis in choaſti. Hic tã multa legit: ut aliq̃d eũ ſcribere po tuiſſe miremur: tam multa ſcripſit/ut uix quenq̃ le gere ualuiſſe credamus.

M. Tullius Cicero Flos/Decus/& Tuba Romani elo quii/utriuſq; linguæ adeo facũdus & peritiſſimus fuit/ut cũ Rhodi grẹce declamaſſet/aſſiſtẽte clariſ ſimo præceptore eius Apolonio/grẹcos omẽs elo quẽtia præſtitiſſe ferãt. Itaq; ſolã dicẽdi gloriã quã græcia poſſidebat/ita ad Romanos tranſtulit/ ut nihil egregiẹ laudis apud græcos relictum ſit. Hic primus philoſophiã ãtea romano ſermoni ĩcogni tã latinis litteris explicauit. Hic dicẽdi præcepta & artẽ primus apud latinos tradidit. Hic romano ĩpe rio dominã rerũ humanarũ eloquẽtiã adiũxit. Hic primus oĩum pater patriæ appellatus. Primus ĩ to ga triũphũ/facũdięq; laureã meruit. Itaq; nõ magis patrẽ patriæ ipſũ appellare cõuenit/q̃ parentem elo quii & litterarũ noſtrarum. In dicẽdo uero q̃ta illi uis/q̃ta gloria fuit/multa teſtant̃. Nunq̃.n.aliq̃d uehemẽtius romanus ſenatus audiuit/q̃ accuſatio nẽ C. Verris. Nihil unq̃ uiolentius neq; aſperius/q̃ accuſationẽ Catilinẹ. Deniq; nihil habet romana facũdia: quod ĩſolẽti græcię aut opponere aut prę ferre poſſit prẹter Ciceronis eloquẽtiã. Oĩa ſtudia

Tullius

Laudes Ciceronis

quæ latinis ingeniis lumen afferre possint: in Cicerone reperies: qui cũ se totum ad imitationem gręcorum contulisset: uim Demosthenis: copiam Platonis: iocũditatẽ Isocratis præclare cõsecutus est. Quis igiť eum digne laudare põt: cuius ĩmortale ingeniũ solũ Po. Romanus par ĩperio suo habuit? Eius oratio qua nihil pulchrius auditu est: præ se fert foelicissimam facilitatem. Quare non ĩmerito eloquentiæ parens ab oĩbus dictus est.

Cæsar

I ulius Cęsar genere/eloquẽtia/magnitudine animi clarus/Rhodi præceptorẽ habuit Apoloniũ modestissimũ & clarissimũ uirũ: cuius institutiõem præceptaq; dicẽdi auidissime prosecutus est. Sane elegantissimam quandam ciuilis eloquẽtiæ uim Cæsari ab natura insitam fuisse perhibent: ĩ qua eum splendidissime adeo elaborasse cõstat: ut secundũ ĩ urbe Roma absq; ulla contentione locum obtinuerit: Qui si foro tantũ uacasset: non alius ex nostris contra Ciceronẽ nominaretur. Tanta ĩ eo uis est/id acumen/ea concitatio: ut illum eodem animo dixisse quo bellauit/appareat. Exornat tamẽ hæc omnia mira sermonis: cuius proprie studiosus fuit elegantia. Nam maximum ei cum gratia ĩ perorandis causis splendorem obtigisse tradunt: ipsiusq; lenitate/clementia/consuetudine/studio/magnam ex plebe beniuolentiam comparasse. Amitam suam Iuliam Marii uxorem defunctam luculenta pro rostris orationem laudauit. Marii

statuas tum primum post Sillæ dominatum uisas producere ausus. Primus mortuę uxoris laudationē edidit. Scribere & legere simul dictare & audire solitū accepimus. Epistolas uero quaternas pariter librariis dictare: aut si nil aliud ageret septenas. Res gestas suas cōmentariis. xi. sūma facilitate ue nustateq; explicauit.

Crispus Salustius ciuis Romanus præstātissimus historiarum scriptor tāto ingenio & eloquentia floruit ut oibus scriptoribus tā græcis q̄ latinis nō modo possit cōparari: uerū etiā pręferēdus esse uideat̄. Habuit. n. īmortalē scribēdi uelocitatem: cuius si splēdorē cōsideres nihil elegātius: si dignitatē nihil ornatius īueniri possit. Eum Quintilianus Tucydidæ opponit. Liuium āt Herodoto cōparauit: Verū Herodoto Tucydidē præposuerat. Cōstat ergo maximā Salustio gloriā & laudem a Quītiliano tributā: quē Liuio præferēdū censuit. Sed maximū latinæ līguæ detrimentū est: q libros perpetuæ historiæ amisimus: qui multū a Nonio Marcello aliisq; scriptoribus cōmemorantur. Salustius

Seneca Cordubensis Neronis præceptor cōtinentissimæ uitæ fuit ac ī omni genere eloquētiæ clarus: cui teste Quītiliano ingenium facile: copiosum: studii plurimū: multa rerum cognitio. Tractauit omnem fere studiorum materiam. Nam & orationes eius & poemata & epistolæ & dialogi efferuntur. Egregius uitiorū insectator fuit. Multæ in eo Seneca

claræq; sententiæ. Multa etiam morum gratia. Multa in eo probanda/multa etiã admiranda sunt.

Liuius

Titus Liuius Patauinus historiarũ scriptor illustris ab urbe cõdita usq; ad Drusum Octauiani nepotẽ romanã sũma facundia cõtexuit historiã. Hic tãta eloquentia floruit/ut nemo affectus hominum melius expresserit: nemo res ipsas dilucidius explicauerit: scriptoresq; oẽs dignitate orõnis & historiæ ueritate uel supauerit: uel certe adæquauerit. Idq; diui Hieronymi testimonio satis comprobatur: q plerique nobiles ab ipsis Gadibus ultimisq; galliarũ & hispaniæ finibus ad Titum Liuiũ lacteo eloquẽtiæ fonte manantẽ Romã uenerint/quadã illius admiratione cõpulsi. Et quos ad se urbis Romæ gloria nõ traxerat/unius hominis fama pduxit. Eum Quĩtilianus Herodoto cõparauit: cum ĩ narrando miræ iocunditatis/clarissimiq; cãdoris: tũ in cõtionibus supra q̃ enarrari potest eloquentem.

Plinius

Plinius Secũdus nouocomẽsis orator & historicus ĩsignis liberalibus studiis tãtam operam dedit/ut pręclara ĩgenii sui monumenta reliquerit. Scripsit enĩ naturalis historiæ libros. xxxvii. opus sane diffusũ atq; eruditũ. Nã qcqd recognitione hominũ dignũ fuerat: qcqd opifex rerum deus/& deĩceps parens natura crearat: ĩexplicabili/ĩngentissimoq; opere nulla oratione unq̃ satis laudato/cõplexus est. Nihil unquam legit/quod non excerperet: tantaq; uigilantia litteris incumbebat: ut omne tem

pus perire arbitraretur/ quod ſtudiis non imparti
ret. Quare electorum cõmentarios cẽtum ſexagin
ta collegiſſe tradunt.

DIALECTICA

Ialectica quæ & logica dicitur/eſt diſciplina ad diſcernẽdas rerum cauſas inuenta: quæ circa diſputationes & intelligendi rationes uerſatur. Eam Zeno eleates gente italus inueniſſe phibetur. Ariſtoteles uero ad regulas quaſdã eius doctrinę argumẽta perduxit. Varro aũt dialecticã & rhetoricã in nouem diſciplinarum libris tali ſimi tudine diffiniuit. Dialectica & rhetorica eſt quod ĩ manu hominis pugnus aſtrictus/& palma diſtẽſa: illa uerba contrahens: iſta diſtendẽs. Dialectica ſi quidem ad diſſerendas res acutior: rhetorica ad il la quæ nititur docẽda facũdior. Dialectica nõnũq̃ in ſcolis legit̃. Rhetorica frequẽter procedit ĩ forũ.

Zeno
Ariſtoteleſ
Varro

Eſt autem pars philoſophiæ ideſt rationalis/ quæ lo gica appellatur: in qua diſputatur quẽadmodum in rerũ cauſis uel uitæ moribus & inſtitutis ueritas ipſa quæratur. In ea ſiquidẽ tractatur de iſagogis: hoc eſt de introductionibus ad artem dialecticã: quas Porphyrius edidit. De cathegoriis: hoc eſt prædicamentis ab Ariſtotele conſcriptis: ĩ quibus per uarias ſignificationes oĩs ſermo concluditur. Itẽ de pihermeniis ſubtiliſſimis nimis: ideſt de ĩ terpretatione: de quibus Ariſtoteles dicit/cum per ihermenias ſcriptitabat: calamũ ĩ mente tingebat.

porphyriuſ
Ariſtoteleſ

De syllogismis hoc est argumẽtationibus/quibus totius artis dialecticæ utilitas & uirtus ostenditur.

ARITHMETICA

Rithmetica disciplina est quæ de numeris tractat/ quã scriptores liberaliũ artiũ inter disciplinas mathematicas primam esse uoluerũt. Mathematica uero latine dicit̃ doctrinalis scientia/quæ abstractam considerat quantitaté: cuius species sunt quatuor. Arithmetica. Geometria. Musica: & Astronomia. Primum apud græcos Pythagoram ferũt arithmeticam conscripsisse: quam Nicomachus Aristotelis pater longiore tractatu composuit. Apud latinos uero primus Apuleius: dehinc Boetius traduxerũt. ¶ Numerus auté est multitudo ex unitatibus constituta. Numero numus uocabulũ dedit: & a sui frequẽtatione nomẽ indidit. Ratio numerorum contẽnenda non est. In multis.n.locis numerũ auctores frequẽtant. Virgilius.xi.æneidos. Hetrusciq; duces equitũq; exercitus oĩs Compositi numero ĩ turmas. Et ĩ Sileno. Tum uero ĩ numerum faunosq; ferasq; uideres. Quin & metra numeros dicimus. Vt idẽ Virgilius in Moeri. Numeros memini si uerba tenerẽ. Datũ est etiã nobis ex aliq̃ parte sub numerorũ cõsistere disciplina: quãdo horas numero cõputamus/quãdo mẽsiũ circulos & spatiũ ãni redeũtis p numerũ agnoscimus. Numerorũ igit̃ notitia teste Quĩtiliano cuicũq; primis saltẽ litteris erudito necessaria ẽ.

Mathematica

Pythagoras. Nichomachus

Apuleius

Boetius

GEOMETRIA

Eometriam quæ terræ mẽſura ĩterpretatur/
primũ ab ægyptiis reptã uoluerũt: qa inun
dante nilo & oĩbus agris ægyptiorũ limo
obductis/initiũ terrę diuidẽdæ p lineas & mẽſuras
nomẽ arti dedit: ac deĩde lõgiori ſapientũ ĩgenio/
& maris & cæli & aeris ſpatia metiunt̃. Reprehenſi
autẽ ſunt a geometris hiſtorici/ ut Quĩtilianus tra
dit/ qui magnitudinem ĩſularũ ſatis ſignificari na
uigationis ambitu crediderũt. Nam forma quæ in
orbem efficitur/ amplius ſpatiũ complectitur: q̃ ſi
quadratam efficias. Rurſuſq; quadrata triangula
ri. Nempe hac diſciplina coeperũt ſtudioſi poſt ter
ræ dimeſſionem/ & cæli ſpatia inquirere: quãto in
teruallo luna a terris: a luna ſol ipſe diſtaret. Sicq;
interualla ipſa cæli/orbiſq; ambitũ per numerũ ſta
diorũ ratione probabili diſtinxerunt. Huius artis
tripartita diuiſio traditur in magnitudinẽ numera
bilem: ĩ magnitudinẽ rõnalẽ: & in figuras ſolidas.
Numerabilis magnitudo eſt quæ numeris arithme
ticę diuidi poteſt. Magnitudo rationalis eſt/cuius
menſuram ſcire poſſumus: ſicut irrõnalis eſt/cuius
q̃titas & menſura incognita eſt nobis. Figuræ ſoli
dæ ſunt/ quę longitudine/latitudine/& altitudine Dinocra
continentur. In ea claruit Dinocrates/ qui Alexan tes
dro magno ĩ ægypto Alexandriam metatus eſt: &
reſtaurationi templi Epheſiæ Dianæ præfuit. Gran Archime
de & Archimedi ſyracuſano/ut Plinius auctor eſt/ des

	geometricę ac machinalis sciētię testimonium. M.
	Marcelli contigit īterdicto/ cum Syracusæ caperen
Philon	tur ne uiolaretur unus. Laudatus ē & Philon athe
Euclides	nis armamētario mille nauium fabricato. Euclides
	uero/ cuius nunc opera extant/ geometriæ studiis
	omnes antecellit.
Geographia	Sub arte geometria cōtinētur perspectiua & geogra
	phia. Illa quidem radiorum reflexiones ac qualita
	tes inquirit. Hęc uero terrarū orbem uniuersum de
Ptolemęus	scribit/ urbiūq; distantias & loca mensurat. Vt Pto
	lemęus tempore Traiani & Antonini prīcipum ro
	manorū: Descripsit radio totū qui gentibus orbē.
Strabo	Et ante illum Strabo Gnosius/ qui ī ea scientia cla
Plinius	rus habetur. Apud nostros Plinius/ Solinus/ & Pō
Solinus	ponius de geographia libros pulcherrimos edide
Pōponius	runt.

MVSICA

	Vsica est disciplina quæ uocum modula
	tiones/ generaq; & qualitates explicat:
	quam ante diluuium Moses scribit inue
Tubal	nisse Tubal de stirpe Cain. Gręci uero dicūt Pytha
Pythagoras	goram eius artis initium comperisse ex maleorum
	sonitu/ & cordarum extensione percussa. Idē sane
	Pythagoras atq; eum secuti acceptā sine dubio an
Amphion	tiquitus opinionem uulgauerunt: mundū ipsū ra
Linus	tione esse compositum: quam postea sit lira imita
	ta. Alii Amphiona & Linum Thebeū musicæ iuen
	tores prodiderunt. Citharam primus oīum īuenit
Orpheus	Orpheus: quē diis gētium/ quia rudes quoq; atq;

agrestes

agreſtes animos ãmiratione mulceret:nõ feras mo do:ſed ſaxa etiã ſiluasq; duxiſſe poſteritatis memoriæ traditum eſt. Pan deus Archadiæ fiſtulam adinuenit: Et primus calamos cæra cõiungere plures Inſtituit. Monaulũ Mercurius. Obliquã tibiam Mydas in phrygia. Geminas tibias Marſias. Cum tibiis canere uoce Troezenius Dardanus ĩſtituit. Citharam nouem cordarum Timotheus ĩuenit. Aeneam tubam Piſeus tirrhenus. Saltationem armatam Curetes docuere.

Pan
Mercurius
Mydas
Marſias
Troezẽius
Timotheus
Piſeus

Socrates fons ipſe philoſophorum teſte Quĩtiliano, iam ſe ſenex inſtitui lira fidibuſq; tractãdis opam dedit. Plato ciuili uiro, quem politicon uocant: neceſſariã muſicã credidit. Lycurgus lacedæmonius duriſſimarũ legum auctor muſices diſciplinã pbauit. Temiſtocles cũ in epulis lirã recuſaſſet, ut uerbis Ciceronis utar, eſt habitus indoctior. Epaminũdas græciæ prĩceps fidibus præclare ceciniſſe dicit̃. Chironẽ quoq; centaurũ & Achillẽ eius diſcipulũ muſica arte delectatos pdiderũt. Duces maximos & fidibus & tibiis ceciniſſe traditũ ẽ: Et exercitus lacedæmoniorũ muſicis accẽſos modiſ. Apud nrõs Aurelius Auguſtinus libros ſex in arte muſica eleganter cõſcripſit. Boetius quoq; aliiq; nõnulli latinorũ huius ſcientiæ egregia uolumina cõdiderũt.

Socrates
Lycurgus
Tẽiſtocles
Epaminundas
Chiron
Achilles
Lacedẽonii
Auguſtĩus
Boetius

ASTROLOGIA

A Strologia ſiue Aſtronomia: aliud enĩ uocabulum a lege ſiue rõne aſtrorũ; aliud a nor

ma deductum est: cursus astrorũ designat / eorũq; cõiunctiones & distãtias certa rõne percurrit. Nam cælestium notitia gloriatꝰ: Et canit errantẽ lunã / solisq; labores: Et terras tractusq; maris: cælũq; ꝓfundũ. Frigida Saturni sese quo stella receptet. Quos signis cæli Cyllenius erret ĩ orbes. Si uero solẽ ad rapidũ stellasq; sequentes Ordine respicias: nunq̃ te crastina fallet Hora: nec insidiis noctis capiere serenæ. Astronomia igitꝰ natiuitates mortalium: cæli cõuersionẽ: ortus & occasus siderũ cõtinet / & obseruat. Duobus.n. prĩcipiis oẽs hoĩes regi uoluerũt / q expectãdorũ siderũ arte excelluerũt. Natura & uolũtate. Naturã sideribus subiectã opinãtur. Voluntatem uero liberam prodiderũt. Influxu ergo siderum quæ uentura sunt / facile scire pussumus. Sunt enim stellę perpetuæ famulatrices uoluntatis diuinæ. Præclare igitur in Timeo scriptũ est a Platone. Ea quæ a nobis Deus sciri uoluit: ĩ cælo scripsit quasi in libro. Et Marcus Manilius in quarto astronomicon libro. Fata regũt orbem: certa stant oĩa lege: Longaq; per certos signãtur tempora cursus. Hinc apud græcos sũmo ĩ honore habitus est

Anaxagoras

Anaxagoras: quẽ tradunt olympiade.lxxviii. prędixisse cælestiũ litterarũ sciẽtia / qbus diebus saxũ casurũ esset e sole. Idq; factum ĩterdiu ad Egos flumẽ traciæ Plinius asseuerat. Apud Romanos eadẽ disciplina præditus rõnẽ defectus utriusq; sideris

Sulpitius

primus ĩ uulgus extulit Sulpitius gallus. Obliqui

tatem uero signiferi primũ intellexisse Anaximan drũ milesiũ ꝓdiderũt. Signa deide ĩ eo Cleostratũ. Astrologiam primo apud ægyptios iuentam pleriq; uoluerunt. Alii Caldęos primos illam docuisse tra diderunt. Abraham uero ante oẽs instituisse ægyp tios astrologiã Iosephus auctor est. Gręci ãt dicũt hãc artẽ prius ab Atlãte Iapeti ex Libya filio exco gitatã. Vnde & occasionem fabula iuenit: ut eum cælũ humeris sustinere cõfingeret. Fratrem quoq; eius Prometheum de luto formasse hoĩes tradũt: qa & ipse ĩ ea scientia clarissimus fuit: primusq; / ut aiunt / astronomiã Assyrios docuit: quam ĩ altissi mo residens caucasi uertice / maxima cura studioq; didicerat. Nõnulli putauere Zoroastrem bactriano rum regem mũdi pricipia / siderũq; motus diligen ter spectasse. Post illũ Thales milesius ursæ maio ris q septẽtrio nũcupaẽ / naualisq; astrologiæ inuẽ tor: solis defectus conuersionesq; prędixit. Anaxi mãder deide sphærã cõstruxit: æqnoctia notauit: ac primus terrę marisq; circuitus accurate descripsit. Eudoxus & Aratus astrologi uniuersũ stellarũ nu merũ cõprehẽdisse se & cõscripsisse iactarunt. Cæ terum astrologia Berosum caldęum enituisse accẽ pimus: cuius imaginẽ ligua inaurata ob futurorũ prædictionẽ Athenienses publice in gĩnasio statue re. Omitto Linũ thebanũ: Musęum atheniensem: Democritũ abderitẽ & Ptolemęũ pheludiẽsẽ uiros eius disciplinæ peritissimos & sũmos astrologos.

Anaximã der. Cleo stratus

Abraham

Atlas

Prome theus

Zoroastres

Thales

Anaximã der

Eudoxus
Aratus
Berosus

Linus
Musæus
Dẽocritus
Ptolemæus

Errant aũt q credũt sidera quibusq; attributa mortalibus: clara qdẽ diuitibus: obscuriora paupibus: & p sorte cuiusq; fulgẽtia. Nõ tanta cæli societas nobiscũ est: ut nostro fato mortalis sit ille quoq; siderum fulgor.

PHILOSOPHIA.

PHilosophia quæ apud latinos amor sapientiæ recte appellari põt / est humanarum diuinarũq; rerũ cognitio cũ studio beneuiuẽdi cõiũcta. Hęc.n. sciẽtia & opinatione cõstare uidet̃. Sciẽtia / cũ res aliq̃ certa rõne percipit̃. Opinatione / cũ adhuc ĩcerta res latet: & nulla rõne cõprehẽdi posse uidet̃. Philosophię tãta est uis: ut iuxta Platonis sñiam / nihil maius unq̃ ad humanũ genus a diuina munificẽtia uenerit. Hęc nos primũ ad dei maximi cultũ: deĩde ad ius hoĩum: tum ad modestiam / magnitudinẽq; animi erudiuit: eademq; ab aĩo tanq̃ ab oculis caliginẽ dispulit: ut oĩa supera / ĩfera / prima / ultima / media uideremus. Eam Cicero ĩ tusculanis disputationibus his attollit laudibus. O uitæ philosophia dux: o uirtutis indagatrix / expultrixq; uiciorũ: qd nõ modo nos / sed oĩo uita hoĩum sine te esse potuisset? Tu urbes peperisti: tu dissipatos hoĩes ĩ societatẽ uitę cõuocasti. Tu eos primo ĩter se domiciliis: deinde cõiugiis: tũ litterarũ & uocũ cõmunione cõiũxisti: tu lumẽ legũ tu magistra morũ & disciplina fuisti. Ad te confugimus: a te opem petimus: tibi nos ut

antea magna ex parte / ſic nunc penitus totos tra dimus.

Porro philoſophię duo fuere prĩcipia: ut Laertio placet: unũ quod ab Anaximandro: alterum quod a Pythagora fluxit. Primũ appellatũ eſt ionicum: ꝙ Thales præceptor Anaximãdri ex Ionia fuerit: alterum italicũ: ꝙ illius auctor Pythagoras ĩ Italia ut plurimũ philoſophatus ſit. Idem etiã Pythagoras philoſophiã primus appellauit. Socrates ãt deuocauit a cęlo: quã ĩ tris partes ſcindi uoluerũt. Phyſicam / ideſt naturalẽ / quæ de mũdo & de his quæ ſunt ĩ eo / diſſerere uideť. Ethicam. i. moralem / quæ de uita moribuſq; pertractat. Dialecticã. i. rõnalem in qua diſputať quẽadmodum ĩ rerũ cauſis uel uitæ moribus ueritas ipſa quærať. In phyſica igitur cauſa quærẽdi. In ethica ordo uiuẽdi. In dialectica ratio ĩtelligendi uerſatur. Pythagoras Socrates

Dialecticã ſiue logicã / ꝑ quã diſcuſſus rerũ motũq; cauſis uim earũ rõnabiliter ꝑſcrutamur: a Zenone eleate initium ſumpſiſſe memoriæ ꝓditũ eſt. Ethicam uero Socrates primus ĩuexit: & ad corrigẽdos cõponẽdoſq; mores ĩſtituit: atq; omne ſtudiũ eius ad beneuiuẽdi normam perduxit / diuidẽs eam ĩ quatuor uirtutibuſ aĩę: prudẽtia / fortitudine / iuſtitia / temperantia. Prudẽtia eſt qua ĩ rebus oĩbus bona a malis diſcernimuſ. Fortitudo eſt qua aduerſa æquanimiter toleramus. Iuſtitia eſt qua recte iudicando ſua cuiq; diſtribuimus. Temperãtia eſt qua Zeno Prudẽtia Fortitudo Iuſtitia Tẽꝑantia

libido & concupiſcentia rerum frenantur.

E thica ĩ pluris diuiſa ẽ ſectas. Academicã/cyrenaicã/ eliacã/ megaricã/ cynicã/ eretricã/ dialecticã/ peripateticam/ ſtoicã/ & epicuream. Verum meo iudicio pręcęteris philoſophis eminẽt Academici/ peripatetici/ ſtoici. Veteris academiæ prĩceps fuit Plato. Peripateticæ Ariſtoteles. Stoicæ Zeno.

Plato
Ariſtoteleſ
Zeno

P hyſicam apud græcos Archelaus athenienſis ex Ionia athenas primus ĩuexit. Vt alii uoluerunt/ Thales mileſius ante alios cæli cauſas atq; uim rerũ naturalium rõne pſcrutatus eſt: Quam dehinc Plato quadrifariam diſtĩxit: in Arithmeticã/ geometriã/ muſicam/ aſtronomiam.

Archelaus
Thales
Plato

I n philoſophia apud Perſas primũ claruiſſe magos pleriq; dixerũt. Apud babyllonios & aſſyrios deinde floruiſſe Caldęos. Apud Indos gymnoſophiſtas: & ex iis ad Aegyptios philoſophia manauit. Inde apud gallos Dryudæ ſapientes fuere.

Magi

MEDICINA.

Edicinã uero qua nulla artium fructuoſior/ primũ apud ęgyptios repertam uolunt. Alii Arabũ Babylonis & Apollinis filium ĩueniſſe crediderũt. Ouidius ãt ĩ libro metamorphoſeos Apollinẽ ipſum medicinę inuentorẽ fuiſſe teſtatur.

Arabus
Apollo

Inuentum medicina meum eſt: opiferq; per orbem
Dicor: & herbarum ſubiecta potẽtia nobis. Auxit deĩde famã Aeſculapius ex Apolline & Coronide

Aeſculapius

nimpha genitus / clarus admodum in arte medicina troianis tẽporibus: quẽ fulmine ictum fabulantur: quoniã Tindaridã & cõplures alios ad uitã reuocasset. Sed lõgo tẽpore post uelut nocte densissima latuit: quã Hippocrates Asclepii filius / Pythagoręq3 discipulus / genitus in insula Coo / ea tẽpestate illustris ac prĩceps medicinę reuocauit ĩ lucẽ. Hippocrates

E medicis primus oĩum Romã uenit peloponẽsis Archagatus Lisanię filius anno urbis cõditæ quingentesimo xxxv. Diascorides uir militaris uirtutes herbarũ/arborũ/ lapidũ/aĩaliũ accurate descripsit. His post multa sęcula successit Galienus ĩsignis medicus/natus apud Pergamũ Asię: q Athenis primũ: deĩc Romæ excellẽtissime claruit anno ab urbe cõdita octingẽtesimo. lxxxix. Eum tradũt edidisse uolumia cẽtũ qnquagĩta. Post illũ Rasis poetus: q lĩgua arabica libros ĩ medicina conscripsit. Sed lõge clarius & distĩctius post eum ĩ eadẽ lĩgua Auicena hispalẽsis effecit. Charmis ex massilia / ut Plinius tradit / dãnatis nõ solũ prioribus medicis: uerũ & balneis: frigidã etiã hibernis algoribus lauari persuasit. Mersit ægros ĩ lacus. Videbamus senes cõsulares usq3 ĩ ostẽtationem rigẽtes. Multos hoc loco prætereo medicos celeberrimos: qualis Chrisippus / qui ingẽti garulitate medicinam mutauit. Erasistratus / qui Anthioco rege sanato / centum talẽtis a Ptolemæo filio eius donatus est. Antonius musa qui diuũ Augustũ cõtraria medicina

Archagatus Diascorides Galienus Rasis Auicena Charmis Chrisippus Erasistratus. Antonius musa

graui periculo exemit. Ob id ſtatuam ęream iuxta
Aeſculapii ſignum Auguſtus locari iuſſit.

HERBARIA

HErbariam uero & medicamentariã Chiro
Chiron — nẽ Saturni filiũ iueniſſe ꝓdiderũt. Dicta
Dictamũ — mũ herbã extrahẽdis ſagittis cerui mon
Chelidõia — ſtrauere ꝑcuſſi telo: paſtuq; eius herbę eiecto. Che
lidoniam uiſui ſaluberrimã hirũdines mõſtrauere/
uexatis pullorũ oculis illa medẽtes. Teſtudo cuni
Bubula — læ quã bubulã uocant/paſtu uires cõtra ſerpẽtes re
Ruta — fouet. Muſtella ruta in muriũ uenatu cũ iis dimica
Origanũ — tione cõſerta. Ciconia origano. Apri edera in mor
Edera — bis ſibi medẽtur: & cãcros uefcendo maxime mari
eiectos. Anguis hyberno ſitu membrana corporis
Feniculus — obducta/feniculi ſucco ĩpedimentũ illud exuit: ni
tiduſq; uernat. Idẽ hyberna latebra uiſu obſcurato
marathro herbę ſeſe affricãs oculos iungit/ac refo
Lactuca — uet. Draco uernã nauſeã ſilueſtris lactucæ ſucco re
ſilueſtris — ſtrigit. Ceruus herba cynare uenenatis pabulis reſi
Cynare — ſtit. Palumbes/graculę/merulę/perdices lauri folio
Laurus — annuũ faſtidiũ purgãt. Colũbę/turtures/& gallina
Helxine — cei herba quæ uocat̃ helxine. Anates/anſeres cæte
Vitriola — ræq; aquaticæ herba ſiderite. Grues & ſimiles iũco
Iuncus — paluſtri. Coruus occiſo Chameleõte: qui etiã uicto
ri nocet: lauro infeſtũ uirus extinguit.

DISCIPLINA MILITARIS

VEnio nunc ad pręcipuũ & firmiſſimũ de
cus Romani ĩperii ſalutari ꝑſeuerãtia lõ

go tẽpore sincerum & ĩcolume seruatum/militaris disciplinæ tenacissimũ uinculũ. In cuius sinu ac tutela serenus trãq̃llusq; beatę pacis status acq̃escit. Nã disciplina militaris acriter retenta prĩcipatũ Italiæ romano imperio peperit: & multarũ urbiũ/magnorũ regũ/ualidissimarum gẽtiũ regimen largita est. Fauces pontici sinus patefecit: alpiũ tauriq; mõtis conuulsa claustra tradidit: ortũq; e paruula Romuli casa totius terrarũ orbis fecit columẽ: ex cuius sinu oẽs triũphi emanarunt: & postes angustæ domus sẽpiterna gloria triumphant. Nõnulli itaq; rei militaris disciplinam assecuti pręclara facinora terra mariq; gessere.

Primi cõtra ægyptios aphri prælium fecere fustibus: quos uocant phalangas.

Clipeos iuenerũt Proetus argiuorũ rex & Acritus iter se bellãtes siue Chalcus Athamantis filius — Proetus

Loricam Mydias Messenius. — Mydias

Gladium/hastam/galeam lacedæmonii

Ocreas & cristas Cares. — Cares

Arcum & sagittam Scythem Iouis filiũ. Alii sagittas Persem Persei filium iuenisse perhibent. — Scythes, Perses

Lanceas Aetolas. Iaculum cum amento ferũt iuenisse Aetolum Martis filium — Aetolus

Hastas uelitares Tyrrhenum pilumq; — Tirrhenus

Penthesileam amazonem securim. — Pẽthesilea

Pugnare ex equo thessalos/q̃ centauri appellati sũt/ habitantes secundum pelium montem. — Centauri

Palamedes O rdinem exercitus/signi dationē/thessaras/uigilias inuenit Palamedes troiano bello.

Ninus P rimus oīum Ninus rex assyriorū ītulit bella finitimis: & rudes adhuc ad resistendū populos & belli ignaros/terminos usq; libyæ perdomuit. Deuictis igitur proximis cum accessione uirium fortior ad alios transiret: & ꝓxima queq; uictoria instrumētū sequētis esset: totius oriētis populos subegit.

Cyrus C yrus rex persarū babylonios deuicit. Cresum lydorum regem cepit: cuius opes diuitiæq; ea tempestate insignes erant. Asiamq; & uniuersum oriētem in potestatem redegit.

Mylciades M ylciades dux Atheniensium cum exercitu. xi. milium aduersus sexcenta milia persarum in campis Marathoniis tāta uirtute pugnauit: ut hinc uiros/inde pecudes putares. Darius turpi fuga uictus ducenta milia persarum eo prælio amisit. Et cum tāta uirtus singulorū fuerit: ut cuius prima laus esset: haud facile discerni posset: pręcæteris tamen Themistoclis adolescentis gloria omnium iudicio ad cælum usq; perlata est.

Cinegirus C ynegiri quoq; militis Atheniensis gloria magnis scriptorū laudibus celebrata est. Qui ī eodē pręlio post ingentē hostiū cladem/cū persas fugiētes ad naues usq; ꝑsecutus esset: onustā nauē dextra comprehensam non prius dimisit/ q̄ manus præcideretur: dextra amputata/sinistra nauē detinuit: qua & ipsa præcisa dētibus nauē tenuit. Tāta siquidē ī eo

uirtus fuit/ut nō tot cędibus fatigaret̃: non dextra leuaqꝫ manu amiſſis uinceretur: ſed ad extremum ueluti rabida fera morſu quoqꝫ dimicauerit.

Leonida Rex ſpartanorum aduerſus decies centena milia perſarũ duce Xerſe cõflicturus/cum quatuor milibus militum anguſtias thermophilarum occupauit: ubi triduo cum ĩgenti perſarũ clade dimicauit. Quarta die cũ a uigiti milibus hoſtiũ cacumen thermophilarũ teneretur: dimiſſis ſociis/ipſe cum ſexcẽtis milibus caſtra perſarũ magna ui adorti cędunt/ſternũtqꝫ oĩa: per totũ exercitum uictores uagãtur. Tandem non uicti/ſed hoſtes cædẽdo fatigati inter ſtratorũ cateruas occiderunt. Leonida

Epaminũdas thebanorũ dux/bello ſtrenuus & litterarũ ſtudiis doctiſſime eruditus aduerſus lacedæmonios uictor ſæpe cõſeruit. Ad poſtremũ cũ non ducis tãtũ/uerũ etiã fortiſſimi militis officio fungitur: ab Anticrate ſparo ruſticali uulneratus ĩteriit. Quo extĩcto thebanorũ uires pariter cecidere. Nã hunc ante ducẽ ullũ nunq̃ memorabile bellũ geſſere: nec poſtea uiribus/ſed cladibus ĩſignes fuere. Epaminundas

Philippus Macedo uir armis & bello clarus atheniẽſes ſubegit. Illyrios uicit. Vrbẽ nobiliſſimã Lariſſã cepit. Theſſaliã expugnauit. Mathonã urbẽ/ubi de muris ſagitta iacta dextrũ oculũ amiſit: aliaſqꝫ ĩnumeras & urbes & regiones ĩperio ſuo adiecit. Philippus

Pirrhus rex epiri paterno genere ab Hercule oriũdus magnas res geſſit: cuius Tarentino bello inter for Pirrhus

tissimos uiros cum auxiliũ aduersus romanos fer ret/magna uirtutis documenta extitere.

Mitridates M itridates rex ponti magna ui animi & corporis præditus Nicomedem bithinia: Arioparzanem cappadocia expulit: græciam insulasq; omnes excepta Rhodo occupauit: Euboiam & ipsum græciæ decus Athenas expugnauit: bellumq; cũ populo Romano per quadragita annos magna uirtute gessit: adeo ut italiam iam/ipsamq; urbem Romã regius terror afflaret.

Hãnibal H annibal Carthaginensium dux ferocissimus: qui annorum ferme nouem odium perenne in Romanos ad aram patri iurauerat/populum Romanum per decem & octo annos uariis cladibus obtriuit. Saguntum ueterem Hispaniæ ciuitatem Romanis foederatam octauo mense euertit. Per alpes ĩ italiã traiecit. Copię illi fuerunt. lxxx. milia peditum. x. milia equitũ. xxxvii. elephãti. P. Scipionem seniorem inter padum atq; ticinum. Sempronium lõgũ apud trebiam. Flaminiũ apud trasumenũ. Paulum & Varonẽ apud Cannas apuliæ uicum superauit. Et cum ad tertium ab urbe lapidẽ castra posuisset: tanta imbrium ac uentorum uiolentia coorta est: ut diuinitus hostẽ summoueri putãdum sit. Itaq; fugere cõpulsus ĩ ultimum italiæ se recepit sinum.

Cocles A d nostros tãdem mea se uergit oratio. Quis enim tanta facundia/ aut uerborum copia exuberans / tot fortissimos milites/clarissimosq; Romanorum

duces enumeret? Quis nō miretur Horatii Coclis fortitudinē: cum aduersus Porsenā etruscorum regem/ qui Tarquinos ī urbē restituere tentabat: pro ponte Sublicio stetit: & aciem hostium īfatigabili pugna sustinuit: donec pons a tergo īterrumperetur: cum quo pariter in tyberim decidit: & armatus ad suos trānauit.

Quis Mutii Scęuolæ cōstantiā referat: qui ī castra Porsenę ueniens/ ut regē necaret: purpuratū pro rege deceptus occidit? Apprehēsus dextrā aris īposuit. Hoc supplicii ardentibus focis exigens ꝙ in cęde peccasset. Mutius scęuola

Milo Crotonēsis athleta celeberrimus: quē supra humanas uires oīa fecisse tradunt/ in olympico certamine ictu nudæ dextræ taurum occidisse prodit̄: & per stadium ī humeris sine fatigatione portasse. Is cū cōstitisset: nemo uestigio educebat. Malū tenenti nemo digitum corrigebat. Milo

An nō dignius sūmis laudibus Furius Camillus? qui gallos urbe iam capta & īcensa arcē capitolini montis obsidentes: ac post sex menses recessum suum mille pondo auri uēditātes/ a tergo subito aggressus adeo cęcidit/ ut oīum incēdiorum uestigia gallici sanguinis undatione deleret. Camillus

L. Sicinius Dentatus fortissimus miles centies uicies præliatus/ & ex hostiū prouocatione octies uictor fuit. Quiq; & quadragita cicatricibus aduerso corpore insignis/ ī tergo nullam habuit. Spolia ex ho Sicinius

ſte cepit.xxxiiii.Donatus haſtis puris duodeuigiti.Phaleris.xxv. Torquibus tribus & octoginta. Armillis centũ ſexagita.Coronis trigintaſex.Ciuicis quatuordecim.Aureis octo.Muralibus tribus. Obſidionali una.Fiſco æris decem.Captiuis uiginti milibus.Imperatores nouẽ ipſius maxime opera triumphantes ſecutus.

Sergius

Marcus Sergius ter & uicies uulneratus cum dexterã in prelio amiſiſſet/ manũ ſibi ferreã fecit:& cũ neutra pene idoneus ad præliãdum eſſet:ſiniſtra una die quater pugnando uicit.Ab Hannibale bis captus refugit.Omnibus aſperrimis preliis que per id tempus romani geſſerunt:inſignitus eſt donis militaribus.Et ut Plinius refert/ Cremonã obſidione exemit.Placẽtiã tutatus ẽ.Duodena caſtra hoſtiũ in gallia cepit.Apud Traſumenum/ Trebiam/ Ticinũq; corona ciuica donatus eſt. Cannenſi quoq; prælio ſolus accepit coronam.

L.Papirius

L. Papirius uelocitate curſor/oĩ bellica laude dignus Sãnitas qui apud Caudinas furculas ingenti clade romanum exercitum ſub iugũ miſerãt:ſũma internitione deleuit:nec prius finis cedibus datus:q̃ iugũ hoſtibus & duci capto repoſuit.Hic ut Liuius refert libro.viiii.fuit uir haud dubie dignus omni bellica laude/non animi ſolum uigore/ ſed etiã corporis uiribus excellens:cui præcipua pedum pernicitas inerat:quæ cognomen etiã dedit:uictoremq; curſu oĩum ætatis ſuæ fuiſſe ferunt.Nec cum ullo

asperiorem fuisse militiam pediti pariter equitiq;. Quin eũ parem destinãt animis magno Alexãdro ducem: si arma asia perdomita in europã uertisset. Inuictus ergo Alexãder cum ĩuictis ducibus bella gessisset: immo etiam eo plus periculi subiisset: q̃ Macedones unũ Alexãdrũ habuissent: romani milites multi fuissent Alexãdro uel gloria uel rerum magnitudine pares.

M. Attilius Regulus fortissimus imperator de Salentinis triumphauit: primusq; Romanorũ ducum in aphricam traiecit. Vrbẽ Clipeã & trecenta amplius castella uastauit: oppida ducenta/ & hominũ ducẽta milia accepit. Serpẽtem horrẽdæ magnitudinis centum. xx. pedum apud Bragada fluuium interemit: omniumq; uictor terrorem sui nomĩs late circũtulit. M. attilius

Q. Fabius Maximus fusis liguribus triũphauit. Hannibalẽ per Sãnium/ per Falernos garganosq; saltus sic macerauit: ut qui frangi uirtute nõ poterat: mora cõminueretur. Hinc illi cognomen cũctator. Tarentum ab hostibus recepit. Herculis signum inde translatum in capitolio dedicauit. Q. fabius

M. Marcellus apud padũ gallorũ ducẽ singulari prælio fudit: armis exuit: eaq; Ioui feretrio dicauit. Hãnibalem primus uinci docuit. Syracusas expugnauit. Et cum triumphus a senatu negaretur: in albano monte triumphauit. M. marcellus

Nec. Pub. Scipionis Aphricani memoriam/ cui deleta Scipio Aphricanus

Carthago ęternum cognomen dedit/ab his exem plis separare debemus: qui decē & octo annos natus patrem apud Ticinū singulari uirtute seruauit. Senatorios uiros Italiā deserere cupiētes sua auctoritate compescuit. Vigītiquatuor annorum consul ī hispania missus/ut īsolētissimos Numātinę urbis spiritus superiorū ducum culpa nutritos cōtunderet: eodem momēto tēporis/quo castra ītrauit/edixit/ut omnia ex iis quę uoluptatis causa comperta erant: auferrerentur/ac sūmouerentur. Nā cōstat tū maximū ide īstitorū & lixarū numerū cū duobus milibus scortorū abiisse. Hac turpi sētina uacuefactus exercitus actē illam & animosā numantiā incēdiis exustam/ruinisq; prostratā solo æquauit. Carthaginem hispanię eodē quo obsessa est die cepit. Virginē pulcherrimā ad cuius aspectū accurrebāt: ad se quidē uetuit adduci; ne quid de uirginitatis integritate delibasse saltē uel oculis uideretur. Hasdrubalē hispania expulit. Magonē fratrē Hānibalis prælio uictū Romam misit. Syphacē maurorum regē/ac Massinissam Numidum ī amicitiā recepit. Hanonē Aphrorū ducem superauit. Syphacem Numidię regē cepit/ac Romam misit. Hasdrubalis castra una nocte prorupit. Carthaginis portas obsedit. Hānibalē Italię īcubantē reuocauit: & cū de pace non cōuenirēt: signa cecinere. Prelium ab utroq; duce īstructū est: quale uix ulla memoria fuit. Cōstat. n. nec melius instrui aciem/nec acrius pugnari potuisse

potuisse. Nã duo lõge clarissimi duces: duo fortissi mi exercitus. Scipio uictor extitit pene ipso Hãni bale capto. Aphricę triumphum statim secutus est terrarum orbis.

C. Marius arpinas Iughurtã captũ cũ duobus filiis ante currũ egit. Vrbẽ capsam ab Hercule cõditã / in genti solitudine / serpẽtibusq; uallatã: moenibus armis / uiris / asperitate locorũ munitissimam / mira foelicitate superauit. Mulucam saxeo inditã mon ti / perangusto ac difficillimo aditu penetrauit. Bo chum mauritaniæ regẽ apud oppidũ Cirtam sum ma clade cæcidit. Cimbros / teuthonas / atq; tiguri nos uicit: deq; his triumphauit. Rex eorũ Teutho locus q senos equos transilire solitus erat: uir exi miæ ꝓceritatis / adeo ut ĩter trophea sua emineret: fugatus atq; comprehensus insigne spectaculum triumphi fuit. C. Marius Bochus rex Theutolo cus

L. Cornelius Sylla uir armis optimus / Mario iunio re preneste interfecto / foelicem se appellari iussit. Quęstor bello numidico Iugurtham a Bocho ĩ de ditionem accepit. Athenas frugũ parentẽ obsidio ne ac fame ad humanos cibos cõpulit. Portum py reum sex muris munitum recepit. Euboia atq; Boe tia Mitridatis præsidia depulit. Omnẽ eius exerci tum apud cheroniam & orchomenã duobus prę liis dissipauit. Archelaum præfectũ eius cũ centum uigiti milibus equitũ contra Romanũ exercitũ ue nientem ita uicit: ut uix decem pręlio supessent. Sylla

Medos/dardanos/ſcordiſcos & dalmatas in itine
re ſuperauit. Marium apud portam collinam ſum
ma ſtrage lacerauit.

Pompeius

Magnus Pompeius rerũ geſtarũ gloria clarus / æqua
to nõ modo Alexãdri magni rerũ fulgore: ſed etiã
Herculis ꝓpe ac liberi patris / Syllæ partes ſecutus
Domitiũ Marianæ partis ducẽ & Ierbam maurita
niæ regẽ eiuſdẽ factionis occidit. Carbonẽ cõſulẽ
ĩteremit. Siciliam recepit. Numidiã Hiarbæ ereptã
Maſſiniſſæ reſtituit. Aphricã totam ĩ ditionem re
degit. Oppida octĩgẽta ſeptuagĩtaſex ab alpibus
ad fineſ hiſpanię ulteriorıſ magna uirtute ſubegit.
Sertorium ĩ hiſpania uicit. Mithridatẽ ad uenenũ
cõpulit. Supplicem iuſſit regnare Tigranem. Col
chos cęcidit: ignouit hiberię: pepercit albanis. Eni
chios/caſpios/hiberos ſeptentrionis plagæ popu
los penetrauit. Et ĩ oriẽtem uerſo agmine/ ex aſia/
ponto/armenia/ paphlagonia/cappadocia/cilicia/
ſyria/ſcythis / iudæis/albanis/hiberis / inſula creta /
baſternisq; triumphauit. Libanũ ſyriæ atq; iudęos
tranſgreſſus / per thuris & balſami ſiluas romona
ſigna circũtulit. Hieroſolimã caput gentis euertit.
Hircano diadema ĩpoſuit: Ariſtobolo catenas de
dit. Primus ĩ hyrcanũ / rubrũ & arabicũ mare uſq;
ꝑuenit. Exceptis quippe Indis / qui adhuc Roma
nos non nouerant: oĩs aſia inter rubrum mare &
caſpium & oceanum pompeianis domita ſignis te

nebat̃. Vicies centum octogĩtatria milia hoĩum ab eo fusa/ occisa/ aut in deditionem accepta. Naues octĩgẽtæ quadragĩtasex depressæ aut captæ. Oppida/castella mille qngẽta trigĩtaocto ĩ fidẽ recepta. Cũ Cilices maria oĩa ĩuasissẽt: sublatisq; comertiis latrocinarentur: Pompeius æquorum ora complexus/ mare tuscum/siculum/ligusticũ/ gallicum/balearicum/ gaditanum/lybicũ/ægyptium/adriaticũ/ ægeum/ põticum/pamphilium/asiaticum/omnesq; æquoris portus/sinus/ latebras/recessus/promõtoria/freta/penisulas/diuino quodam apparatu quadragesimo die a prædonibus liberauit: usumq; maris nauibus reddidit.

At ne longius euagetur oratio/ multos hoc loco prętereo fortissimos uiros & clarissimos imperatores: quales fuerunt Hercules & Liber pater: Hector & Achilles: quales Fabii/Scipiones/Metelli/Luculli/ Quintus Sertorius/Marcusantonius/Traianus imperator; & imprimis diuus Augustus/ qui rerum summa potitus/ Omnibus in terris quæ sunt a gadibus usque auroram & Gangem imperium foelicissime tenuit. Verum duos tãtum cõmemorasse sat erit: qui mea sentẽtia inter cæteros duces singulari quadam enitent rei bellicæ gloria. Hercules

Primus Alexander macedo uir supra humanã potentiam magnitudine animi præditus: qui parua admodũ manu asiam/armeniam/iberiam/albaniam/ Alexãder

cappadociam / ſyriam / ægyptumq; ſubegit. Tau
rum caucaſumq; tranſgreſſus bactris / medis / perſis
impauit: uniuerſo tandē oriente poſſeſſo / indiam
uictor penetrauit: p ueſtigia liberi patris atq; Her
culis uagatus. Cum nullo unq̄ hoſtiū cōgreſſus /
quē nō uicerit: nullam urbem obſedit: quā non ex
pugnauerit: nullā gentē adiit: quā nō calcauerit.

Post hūc Iulius Cæſar animo & armis iuictiſſimus:
Cæſar quo fortior alter / nec pietate fuit: nec bello maior
& armis. Hic imaniſſimos gentiū gallos atque ger
Britāni manos ſubegit. Britānos uicit: primusq; occiduū
claſſe ingreſſus eſt oceanū. Incredibilis nanq; ma
gnitudinis inſulā ſubiugare adortus / extra orbem
terrarū Romanū propagauit imperium. Venetos
oceani accolas nauali pręlio ſuperauit. Heluetios
gētem bellicoſiſſimā domuit. Belgasq; ac Neruios
q iam exercitum eius ī fugam uerterant: rapto e fu
gientis manu ſcuto / ī primāq; uolitans aciem prę
lium reſtituit / ac ſumma ſtrage cæcidit: quod ſolū
ī extrema ſpe ſalutis imperatori licet. Aquitanos /
treueros / cenomanos / heduos / regisq; Ariouiſti ſu
perbiam domuit / & calcauit. Sed maximum oīum
illi bellū fuit aduerſus Bithurigas / auernos / carnu
thas / & ſeuanos: qbus pręerat ille corpore & armis
ſpirituq; terribilis: nomīe etiam quaſi ad terrorem
Vergento rix cōpoſito Vergentorix. Is ferocibus dictis ferociſſi
mam gentem ad priſtinā erexit libertatem. Aberat
tunc Cæſar ī Italia delectum agens: & q̄uis niues

alpes operirēt: ille tamen p inuios montium tumulos & p intactas niues exercitū traduxit in galliā. Trecenta sexagita milia ꝓpugnantiū ferro igneq; pdomuit. Auernorū Vergētorix rex fortissimus ī castra Cęsaris ueniens / ante ipsius genua phaleras & arma proiecit. Habes inqt fortē uirū. Fortissime uicisti. Et præter ciuiles uictorias undecies cētū & nonagitaduo milia hominū ab eo pręliis occisa. Cæsari propriū & peculiare fuit clementiæ insigne qua oēs supauit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplum: cui comparari nō possit aliud. Fuit.n. illa uera & incomparabilis īuicti animi sublimitas: captis apud pharsaliam Pompei magni scriniis epistolarū: iterūq; apud tapsum Scipionis: ea optima concremasse fide: atq; non legisse.

Vergentorix rex

Clemētia Cæsaris

Bellum plus q̄ ciuile ī æmathia gessit: & inter cognatas acies signa cecinere. Sed ariminū primo magnā extra galliam ciuitatem occupat. Corfinum deīde aggreditur. Trigīta cohortes quas Domitius præfectus Pompei præsidio tenebat / accepit. Dehinc Romam cōuersus nullo cruore perfuso / cunctam ī potestatem redegit Italiam. Afranium / Petreium & Varonem Pompei legatos hispania expulit: copias eorum ī ditionē accepit. Siciliam & Sardiniam p legatos expugnauit. Postremo apud thessaliam ī campis philippicis hinc socer inde gener magna uirtute conflixere. Nusquam enim tantum uirium

Bellum ciuile

Populi Romani / tãtum dignitatis fortuna uidit. Trecenta milia bellatorum hic uel inde: præter auxilia regum & senatus. Cumq; diu æquo marte cõcurrerent: tandem uirtute Cæsaris qui medius fuit inter Imperatorem & militem / summa strage Pompeius uictus / magnoq; dedecore prælio excedens una nauicula Lesbon applicuit. Dehinc ad Ptolemęum alexandriæ fugit: cuius ĩperio gladio Septimii sub oculis uxoris suæ liberorumq; trucidatus est. Ptolemæum Cæsar adortus terra mariq; perdomuit; ac iusta generi manibus piacula dedit. In Asia quoque nouus rerum motus. Ibi Farnacem Mithridatis filium uno pręlio obtriuit: ex ponto fugauit: exercitumq; eius funditus deleuit. Huius belli celeritatem Amantio familiari suo tribus perscripsit uerbis. Veni. Vidi. Vici. In aphricam uero reliquias partium q̃dam furoris æstus expulerat. Vbi Catonem & Scipionem duces ĩ pompeiani nominis locũ: ac Iubam mauritanię regem cũ magnis copiis profligatos ad necem compulit. Omnium postremo atrocissimum bellum apud Mundam hispaniæ fuit: ubi Cæsar de morte sibi inferẽda dicit̃ cogitasse: cum ueteranorũ manus retrodedit: quæ pudore magis q̃ uirtute resistere uidebat̃. Cæterũ similis furenti primã in aciem ꝓcurrit / ibi pręliari: fugiẽtes cõfirmare: p totũ deniq; agmẽ oculis / manibus / clamore uolitare. Ad extemum tanta fuit

hostium cædes/ira/rabies/ ut Põpeiani duces Gn. & Sextus Pompeius prælio profugi Mũdam se receperint. Cęsar in patriam uictor iuehitur. Hinc pater patriæ/perpetuusq; dictator.

[It]aq; neminem clarissimorum ducum huic imperatori præponendum censeo. Nam siquis Herculé/Alexandrum Magnum/troianos & gręcos duces/Romanorumq; summos & præstantissimos uiros: Fabios/Scipiones/Metellos/ Syllá/Marium/ & Lucullos/& ipsum deniq; Pompeiũ: cuius sũma in re militari uirtus & gloria ad cælum usq; pfloruit: cõparádos duxerit: Cæsar profecto rebus clarissime gestis omnes excellit.

LEGES CIVILES.

MAiores nostri leges & istituta quibus populi & ciuitates optime regerent̃/cõdidere. Est.n.lex ratio sũma insita i natura: quæ iu[b]et ea quæ faciéda sunt: phibetq; cõtraria. Primus [u]t aiũt/Radamãthus Iouis filius ex Europa leges dedit/Vir seuerus/& iustitiæ executor. Alii Cereré [p]rimã leges cõdidisse uoluerũt. Eadem frumẽta in[u]enit: molere/& cõficere in Attica/Italia/ & Sicilia: [q]ũ antea gláde uescerẽtur: ob id dea iudicata. Mer[c]urius trimegistus primus ęgyptiis leges tradidit. [A]pud athenienses Solon uir iustitiæ isignis pręclar[a]s atque utiles leges tulit: quibus si perpetuo uti [u]oluissent: sempiternum habuissent imperium. La[c]edæmoniis uero Lycurgus leges dedit / non tam

Rhadamãthus

Ceres

Mercurius

Solon

Lycurgus

institutione earũ:q̃ exemplo clarior. Nihil enim ul la lege i alio sanxit/quod primus ipse nõ efficeret. Plato quoq; philosophus de Legibus libros duo decim præclare conscripsit. Apud Romanos Nu ma Põpilius leges ĩstituit quasi monitu deæ Aege rię: quo magis Romani eas acciperent: ferocemq; populum qui ui & armis imperium occupauerat: religione atq; iustitia gubernaret. Mutii quoq; Scę uolæ inter iureconsultos clarum est nomen.

Plato

Numa põ pilius

Aegeria uxor Nume

Mutius scę uola

I us Ciuile per multa sęcula inter sacra cerimonias q; immortalium deorum abditũ: solisq; pontificibus notum (ut Valerii utar uerbis) Gn. Flauius scriba/ factus ędilis curulis uulgauit: ac fastos pene foro toto exposuit. M. Tullius Cicero nõ ne & ipse de Legibus libros tres elegantissime scripsit/ Iustinia nus Augustus multa post eos natus sæcula claris simus iureconsultus Romanorum leges: quarum nimia ꝓlixitas erat/ mira breuitate correxit. Quip pe Romanorum principũ constitutiones/ quę mul tis uoluminibus continebãtur/ ĩ duodecim libros cõplexus est: quem Codicem appellari iussit. Rur sum singulorum magistratuum leges/ qui ad duo milia pene libri erant: in libros quinquaginta con stituit: quem Digestum nuncupari uoluit. Edidit quoq; institutionũ libros quattuor/ in quibus uni uersarum legũ sententiæ breuiter continentur. No uas item leges quas ipse ĩstituerat/ in librum unum collectas/ Auctentica uocari maluit.

Cicero

Iustiniãus

IVS CANONICVM

LEges & conſtitutiones Canonicas primus
oium Gratianus uir præclari ingenii ex dic Gratianus
tis ſanctorũ patrũ in unum collegit: decretũq; ap
pellauit. Deĩde Gregorius. viiii. diuerſas conſtitu Gregorius
tiones & decretales prędeceſſorũ ſuorum per Ray
mundum penitentiarium apoſtolicũ / uirum litte
ris & prudentia clarum ĩ unum uolumen redegít:
quod decretale uocãt. Bonifacius. viii. librum edi Bonifacius
didit / quẽ Sextum cenſuit nuncupari. Clemẽs. V. Clemens
pontifex Romanus conſtitutiones plurimas com
plexus eſt / quę appellantur Clementinæ. Ioanneſ Ioãneſan
andree Bononienſis iuriſcõſultus præſtantiſſimus dree
ſuper decretalibus uolumẽ egregiũ condidit: qui
Nouella uocaĩ: magnũ ſane opus & utiliſſimũ. In Innocẽtius
nocẽtius quartus / Gofredus de Trano / Hoſtiẽſis Gofredus
archiepiſcopus / & Guido archidiaconus Bononiẽ Hoſtiẽſis
ſis clariſſimi eius diſciplinæ auctores extitere. Archidia conus

THEOLOGIA

NVnc uero ad præclaram illam cæleſtemq;
doctrinam / ſciẽtiarum omniũ maximam
theologiã ſermo flectendus eſt. Nã quoſ
dam legimus ſacris litteris eruditos / quos theolo
gos uocãt / cõtẽptis oĩbus publicis & priuatis actio
nibus / ad ĩquirendæ ueritatis ſtudiũ ſe contuliſſe:
ac de optimo maximo & uero Deo: de beata æter
naq; uita accurate diligenterq; tractaſſe. Enimuero
primus oĩum quĩ humano generi clariſſimũ uerita

Moses tis lumen inferret fuit Moses hæbræus/theologus
ille eximius: qui in Syna montem ascendit illius re
gionis excellētissimum: & legem ac præcepta diui
na duabus tabulis lapideis/in utraq; quina manu
dei scripta genti hæbræorum tradidit. Quem secu
Prophetę ti prophetæ ac post multa sæcula duodecim ille ui
rorum delectus ac sacer numerus/quos Iesu christi
Apostoli apostolos dixere: non eloquentiæ phaleris lenoci
nioq; uerborum/sed concitatione quadā spiritus/
afflatuq diuino/pie atq; innocenter uiuere docue
runt: de religione rebusq; diuinis disseruerunt: ad
cultum ueræ maiestatis mentes hominum instru
xerunt.

M ulti post illos uariis temporibus secuti sūt: qui di
uiuina sapientia imbuti/ clari celebresq; fuerūt: si
Quadratus cuti Quadratus apostolorum discipulus / & athe
niensis ecclesię pōtifex/uir sacris litteris eruditus:
qui Adriano principi librum pro nostra religione
conscripsit tanta diuinarum rerum peritia: ut per
secutorem grauissimum illius excellens sedaret in
Aristides genium. Aristides & Iustinus philosophi uiri elo
Iustinus quentissimi libros contra gentes diuinis litteris ac
philosophorum sentētiis refertos edidere. Panthe
Panthenus nus stoicus ob pręcipuā eruditionem a Demetrio
Alexandrino pōtifice missus in indiam/Christum
apud Bragmanas cōstantissime prædicauit. Quid
in libris Clemētis alexādrinę ecclesię pręsbyteri/ui
ri plane oium eruditissimi idoctū iudicari potest?

Nec nobis deest Origenes uir acutissimi īgenii: cu ius uolumina plena sūt philosophorum sentētiis: & oia nostrę religionis de Platone/ Aristotele/ Cornutoq; confirmat. Eusebius cæsariensis & Athanasius Alexādrinus episcopus pro christiana religione uolumina egregia cōdiderunt. Tertulianus uir eloquentissimus contra gentes libros acutissimos omniq; litterarum disciplina refertos tradidit. Minutius foelix Romani fori causidicus cōtra mathematicos elegātissime scripsit. Arnobius uir eloquētia pollens aduersus falsam religionem septem uolumina edidit: totidēq; discipulus eius Lactantius Firmianus uir oīum Christianorum proculdubio eloquentissimus: cuius facundia & dicendi copia longe omnes excellit: qui de Christiana religione unquam scripsere. Ciprianus Carthaginēsis ꝙ idola dii non sunt: qua breuitate / quanta rerū copia/ uerborumq; splendore perstrinxit? Hilarius episcopus Quintiliani libros & stilo & numero præclare imitatus est. Iuuencus pręsbyter tempore Constantini historiam euangelicam uersibus explicauit. Quid Aurelio Augustino eruditius: quid acutius inueniri potest? Quid est ꝙ litteratus uir ab Augustino discere nō possit? Præsertim cū afferat orationē eruditā & auribus dignam: nihilq; humanarum diuinarumq; rerum dimittat ītactū. Et cū oia eius uolumīa quæ propeīnumerabilia sunt / bonarū artiū doctrina præfulgeāt: Præcipue tamē .xxii. libri

Origenes
Minutius
Arnobius
Lactātius
Cipriāus
Hilarius
Iuuencus
Augustīus

de ciuitate dei omnem sæculi cõtinent disciplinã.
Vt autem ad extremum concludam: multos præte
ream diuina sapientia claros necesse est. Si prius ta
men iis adiecero diuum Hieronymũ: Ambrosium
mediolani antistitem & Gregoriũ romanũ pontifi
cem: sũmos profecto theologos ac pfectos diuina
sapientia uiros: in quibus omibus discerni uix po
test: maior ne sciẽtia rerũ/an peritia fuerit litterarũ.

Hierony mus. Ambrosius Gregorius

Hæc est illa uera philosophia/diuinaq; scientia/quæ
multo melior/utilior/gloriosior putãda est: q̃ illa
oratoria cæteræq; doctrinę: quæ nõ ad uirtutẽ/sed
ad sæculi pompam/argutãq; malitiã homines eru
diunt. Liberales artes uirum bonũ non faciũt/sed
nec promittũt quidẽ: nec huius rei scientiam attin
gunt. Quid earũ ad uirtutem uiã sternit? Quid ex
his metũ demit: cupiditatem eximit: libidinẽ refre
nat? Nihil apud eas iuenies/quod me uetet timere:
uetet cupere. Quisqs hęc ignorat: alia frustra scit.
Nẽpe dolores hominũ nullis remediis fouent/sed
dulcibus alunt uenenis. Eæ sunt.n. quæ infructuo
sis affectuum spinis uberẽ fructibus rationẽ necãt:
hominũq; mentes assuefaciũt morbo/nõ liberant.
Quid prodest equũ regere: & cursum eius freno
tẽperare: affectibus effrenatissimis abstrahi. Quid
prodest multos uincere luctatione uel cęstu: ab ira
cundia uinci? Nihil nobis ad bene beateq; uiuẽdũ
liberalia studia conferũt. Ad alia multum. Ad uir
tutẽ nihil. Quid ꝙ ista liberaliũ artium cõsectatio
molestos

molestos/uerbosos/intempestiuos/sibi placentes
facit? Fortitudo cõtemptrix timẽdorũ est. Nunqd Fortitudo
ergo hãc liberalia studia corroborãt? Fides sãctissi Fides
mum humani pectoris bonum est: nulla necessita
te ad fallẽdũ cogitur: nullo corrumpitur pręmio.
Nunqd liberalia studia hos aĩos facere possunt?
Temperãtia uoluptatibus ĩperat: uetat superbum Tẽpantia
esse aduersus socios: uetat auarum uerbis/rebus/
affectibus. Prudentię proprium est examinare con Prudẽtia
silium: & nõ facili credulitate ad falsa ꝓlabi. Nun
quid ergo liberalia studia hos mores præcipiunt?
Omnis sapientia hominis ĩ hoc uno est: ut Deum
cognoscat/& colat. Facessant igitur omnes libera
les scientiæ/quæ humanam uitam non instruunt:
sed turbant. Theologia itaq; sola est quæ religio
nis & beneuiuendi normam præbet: cætera omnia
tanquam adminicula quædam ad hãc referuntur.
Hęc est quæ mortales omnis ad agnitionem illius
ueri Dei qui res hominumq; deumq; æternis regit
imperiis/instruit/atque ducit. Hæc tandem illa
est/quæ cõtẽptis terrestribus & abiectis erroribus
ad æterna cælestis thesauri præmia dirigit. Hãc igi
tur sequamur omẽs: hãc complectamur: huic liben
tissime pareamus: quoniã sola recto nos docet ad
uitam contendere cursu.

F I N I S.

Capitula huius libri.

Zacharias Lilius Vicentinus Canonicus regu laris patri suo optimo Augustino Pa piensi Canonico regulari salutē in domino.

LIBellum cōtra Antipodes quem nuper pau cis lucubrationibus absolui: tibi propterea obseruandissime pater dedicare constitui: ꝙ te uirtute ac probitate / omniq; genere laudis præstantissimum existimaui. Tibi nãq; insita est mira quædam magnitudo ingenii: summa litterarũ cognitio: diuina memoria: elegans ĩ dicēdo pronun tiatio: interregima fides: par quædam in oēs æqui tas: & regius deniq; splendor / atq; munificentia. Tanta est plane doctrinæ & prudētiæ tuæ excellen tia: tanta iuris pontificii & bonarũ artium discipli na: tantus cælestis quidam sapiētiæ fulgor: ut nul la satis ubertas ingenii: nulla dicendi copia: nullũ tam diuinum atq; incredibile genus orōnis queat aliquid dignum exsoluere / quod immenso illi & memorabili uirtutum tuarum cumulo satisfaciat. Sed iam libellũ ipsum ꝓ singulari humanitate tua hilari quæso frōte suscipias: & siquos ĩ eo errores deprehēderis (quæ tua uirtus est) benigne emen dabit. p. tua. Paratus enim sum emēdatoris subire iudicium / & culpæ satisfacere. Valeat foelicibus successibus. p. tua: cui me totum trado.

Zacharię Lilii Vicentini Canonici regularis: ad præstantissimum diuini uerbi declamatorem Augustinum Papiensem canonicum regularem cõtra Antipodes Liber incipit.

Ngentem nũc aggredimur pugnam litterarum obseruande pater: an sint Antipodes / decernere cupiẽtes. Nam quosdam legimus bonarum artium doctrina excellẽtes gręcos pariter & latinos: qui circũfundi terrę homĩes undiq; conuersisq; ĩter se pedibus stare: & inferiorem zonæ nostræ partem tenere arbitranẽ: cunctis similẽ esse cæli uerticẽ: ac simili modo ex quacũq; parte mediam calcari differentes. Nam cũ terram ĩ modum pilæ rotundam asserant: necesse est / ut in oẽs cæli partes eandẽ faciem gerat: montes erigat: campos tẽdat: maria cõsternat. Quocirca nulla sit pars terræ / quæ nõ ab hoibus cæterisq; aĩantibus incolatur. Hæc illos ad antipodes ratio perduxit. Quod falsum esse ac nulla rõne credendũ sacræ litteræ testãtur. Verum ii cũ semel aberrauerint / constanter ĩ stultitia perseuerant: & uanis uana defendunt. Vel ideo mendacia defendenda suscipiunt: ut ingenia sua falsis licet rebus exerceãt / uel ostentent. Errorem ãt eorũ q ita putarunt / Aurelius Augustinus & Lactantius firmianus magno ingenio uiri ac optimarũ artium studiis prẽstantissimi iure

Augustĩus
Lactãtius

coarguunt. Atqui nõ esse Antipodes: nullãq; portionem terræ habitari præter hanc quã incolimus inter septẽtrionem & æquinoctialem circulũ / multis argumentis probari potest. Nam cum omne genus hoium ab Adam primo oium parente initium sũpserit: ut Moses in libro genesis asseuerat: et Aurelius Augustinus. xvi. de ci. dei: Iosephus quoq; in primo iudaicæ antiquitatis: genus uero Adæ in hac tantũ terrarũ parte / quã supra memorauimus / distributũ sit usq; ad Noe filiũ Lamech: quo tẽpore diluuiũ oium maximũ fuisse cõstat sup uniuersa terra: quo aiantia cũcta iterierunt: præter ea quæ cum Noe ĩ arcam cõfugerunt: quã post diluuium ĩ montibus armeniæ resedisse ferũt: uerissime patet Antipodes non esse: quos neq; ĩ genere Adæ: neq; ĩ arcam confugisse sacræ litteræ cõmemorant. Adam Moses Noe

DILVVIUM OGYGIS.

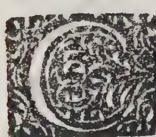
SEd neq; illos fuisse tradũt tẽporibus Ogygis Thebanorũ regis / cũ maxima illuuies aquarũ terras obrutas tenuit: quæ maiorẽ partẽ populorũ gręciæ absumpsit: ante urbem conditam annis mille quadragĩta.

DILVVIUM DEVCALIONIS.

AT forte genitos putãt Deucalionis tẽpore: cũ nimbis tollẽtibus æquor nauigio mõtẽ ascẽdit / sortẽq; poposcit: paulatimq; aia caluerũt molia saxa. Nã ãnis octigentis decẽ ante urbem conditã diluuium fuit apud thessaliã: de quo

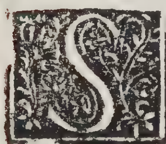
fere ſcriptores omẽs ueteres mentionem fecere: tra duntq; excreſcẽtibus aquis Deucalioné ſolũ cum
Pyrrha Pyrrha coniuge nauicula euaſiſſe / & in Parnaſum mõtem deueniſſe. Ad extremũ ceſſantibus aquis: quæ poſt terga ſaxa iacebãt / faciẽ traxere uirorũ. Et de foemineo reparata eſt foemina iactu.

INCENDIVM PENTAPOLIS.

Vm uero Pentapolis regio iter Palęſtinã & Arabiã ſita: quæ a quinq; ciuitatibus / Sodoma / Gomorra / Adania / Seboin / Segor / cognomen ſumpſit: olim foecũda & uberrima: nunc aũt deſerta / atq; exuſta: pro ſcelere incolarum de cęlo tacta ĩ cineres æternos diſſoluta eſt: ubi tunc erant Antipodes?

INCENDIVM PHOETONTIS.

Eu cũ incendium Phoetontis fuit: quo lõge lateq; uagãte factũ eſt / ut deſiccarentur fontes & flumĩa: ſata oĩa redigerent̃ ĩ cineres: areſcerẽt ſiluę / & arbuſta quęcũq;: ac mare ferueſcere uideret̃: ubi Antipodes memorãt̃?

QVOD TERRA NON SIT ROTVNDA

q Vi aũt fatẽtur terrã eſſe rotundã / eos facile refellere põt auctoritas eorũ qui de terrarũ mẽſura ſcripſere. Nã ſicuti Ptolemęo
Ptolemęuſ probãte didicimus: qui pręter cæteros ſolertiſſimus habetur: Longitudo terræ conſtat nonagita milibus ſtadiis: Latitudo uero quadraginta mili
Plinius bus fere. Plinius aũt ĩ oĩum quidẽ litterarum ſubti

tilitate doctissime eruditus / hæc tradit de mẽsura terrę. Pars nostra terrarum lõgissime ab ortu ad occasum patet octogitaqnq; milia sexagitaocto stadia. Latitudo uero a meridiano situ ad septẽtrionẽ quinquagitaquattuor milia sexagitaduo. Vniuersum aũt circuitũ ducẽtorũ qnquagitaduorũ miliũ stadiorũ ꝓdidit. Nullo igiẽ modo cũ terra longior sit q̃ lata: absoluti orbis forma esse põt i tãta montium excelsitate: tanta camporum planitie.

Cæterum nulla historiæ cognitiõe hoc didicisse affirmant / sed tantum ratiocinãdo cõiectãt. Põponius mela dixit eã zonã quę est inter circulũ australẽ & tropicũ capricorni Antipodes habitare: quã nobis icognitã esse testaẽ. Nẽpe si icognita ẽ nobis / quo modo scit eius plagę accolas esse Antipodes? Præterea cũ eius zonę situs / ut astrologi ꝑhibẽt / nõ sit excelsior neq; iferior habitabili nostra / sed pari cæli uertice locatus: illic degentes nullo modo Antipodes uocari poterunt. Quidam uero nõ cõtrariã partẽ terræ / sed supioris zonæ deuexa uersus meridiem Antipodes icolere uoluerũt. Quos facile cõuincemus: si eos q toto orbe terrarũ uagati sũt / in mediũ afferemus. Põponius

LABORES HERCVLIS. XV

LEgimus nãq; in ueteribus historiis Herculẽ uirum fortissimũ totũ pene orbẽ lustrasse terrarũ: uarios adiisse populos: maria transisse: Antheum gygãtem libycis harenis strauisse: Cẽtauros domuisse. Aprum & Leonem occidisse.

Quin & urbem troiā & Oechaliā euertit. Ad hespe ridū insulas extra orbē terrarū nauigauit: atq; inde mala aurea retulit. Aeripidē siluis ceruā: stymphali das undis Abstulit: īmanem hydram quīquagīta atris hiatibus apud lernā paludē īteremit. Cacum Vulcani filiū apud Auentinū montē occidit. Taurum horribilem fracto cornu ī terrā collisit. Diomedem regē thracię sęuissimū equis ꝓpriis deuorādū prębuit. Busiridē tyrānum ægypti aris īpositū interfecit. In occidente colūnas fixit. Gerione rege in hispania deuicto, hesperias tusco lauit in āne boues. Peltatam scythico discussit amazona nodo. Albionem & Bergionē duces Neptuni filios ī gallia superauit. A monstro marino liberauit Hesionā Laumedōtis filiā. Lacinium latronē extremā italiæ oram latrociniis infestantem occidit. Colūnas & aras in Sogdiana Asiæ prouincia cōstituit. Cælū humeris tolerauit. Lycum thebarū regē, qꝫ Megeræ coniugi uim īferre uoluisset interemit. Ad extremū tradunt Cerberū tricipitem ab īferis stigiaq; palude eduxisse: nec usq̄ Antipodes īuenisse. Vltimū uero laborem tantus uir superare non potuit. Nā cum oēs uicisset: & mōstra horrēda superasset: Eurytūq; Regē gem Oechaliæ ob negatas Iolis nuptias interfecisset, amore mulierū uictus est. Iolis. n. amore ardēs sagittas clauāq; deposuit. Purpura & unguētis uti ipsa docuit: & quod turpius est, inter pedissequas sedere: pēsa partiri: & colo nere iussit. Quod ægre

Cacus
Taurus
Diomedes
Busilris
Coū næ
Gerion
Albion
Bergion
Hesiona
Lacinius
Lycus rex
Cerberus
Eurytus

ferẽs Deianira misit illi clã sãguine Centauri tinctã uestem: qua ĩtolerabili dolore cruciatus / rogo cõstructo in eum conscẽdit. Et sic Hercules omnium fortissimus infausto mulierum amore/dãnosaq; libidine clade horribili absumptus est. Mors Herculis

GESTA LIBERI PATRIS

Liber pater per Xerolibyam ductauit exercitum/ægyptum/æthiopiam/arabes/syros/babylonios peragrauit: ĩtrauit Persas: pertransiuit Caucasũ/medos/parthos/carmanos/opulentissima indiæ regna penetrauit.

RES GESTAE ALEXANDRI

SIc Alexander ille magnus/ uir supra humanam potentiam magnitudine animi præditus Asiam/armeniam/iberiã/albaniam/cappadociam/syriam/ phoenices/ ægyptũq; subegit: egregias bello urbes disiecit: atq; alias condidit: Taurum/caucasumq; transgressus bactris/ medis/ persis imperauit. Vniuerso tandem oriente possesso Indiam uictor penetrauit: per uestigia Liberi patris atq; Herculis uagatus.

GESTA IVLII CAESARIS

SIc Iulius Cęsar animo & armis ĩuictissimus: quo fortior alter/ nec pietate fuit: nec bello maior & armis: immanissimos gẽtium gallos atq; germanos subegit. Britannos uicit: primusq; occiduum classe ingressus est oceanum: incredibilisq; magnitudinis ĩsulam subiugare adortus extra or

bem terrarum Romanum propagauit imperium. Belgas/neruios/heluetiosq; gẽtem bellicosissimã domuit. Venetos oceani accolas nauali prȩlio superauit. Aquitanos/treuerosͤ/cenomanos/heduos Regisq; Ariouisti superbiã domuit/ atq; calcauit. Vergentorigem auernorum Regem corpore/ & armis/spirituq; terribilem cum trecentis septuaginta milibus propugnantium summa strage cȩcidit. Europam / asiam / aphricã diuisas cælo pelagoq; plagas aut miscere bello / aut ĩperio subdere molitus est. Nec tam clarissimi duces ullo loco Antipodes inuenere.

HISTORICI ET COSMOGRAPHI

Porro Thucydides/Herodotusͤ/ Diodorus/Salustius/ Trogus/Liuius auctores grauissimi / cȩteriq; scriptores: qui historiam scripsere latinam/ græcam/ atq; barbaram: nullam de illis mẽtionem fecere. Sed neq; Ptolemȩus/ Strabo/ Plinius/ Solinus/aliiq; Cosmographi: qui totum radio scripserunt gentibus orbem: q̃uis uaria & monstrosa hominũ genera: mirabilesq; gentium figuras prodiderint.

Hypborei

MIRABILES GENTIVM FIGVRAE

Nam sub ipso siderũ cardine tradunt̃ hyperborei: qui diutius q̃ ulli mortalium & beatius uiuunt: semper lȩti / nõ bella nouere / non iurgia. Et ubi eos uiuẽdi satietas magisq; tedium capit: hilares redimiti sertis semet ipsi

in pelagus ex certa rupe præcipiti dãt. Id eis funus
eximiũ eſt. Haud procul ab eis Arimaſpi uno ocu | Arimaſpi
lo in fronte media inſignes. Antropophagi in ſcy | Antropo
thia: quibus execrandi cibi ſunt humana corpora. | phagi
Et in regione Abarimon ſilueſtres ſunt homĩes / ad | Silueſtres
uerſis poſt crura plãtis / eximiæ uelocitatis. Eſſedo | homines
nes populi ſunt ſcythię: qui parentũ funera cantu | Eſſedones
proſequuntur: & corpora ipſa laniata pecorum ui
ſceribus immixta epulando conſumunt. Oſſa capi
tum auro incincta pro poculis gerunt. Neuri in ea | Neuri
dem regione æſtatis temporibus in lupos trãſfigu
rãtur. Deinde exacto ſpatio in priſtinam formam
reuertũtur: hominesq; pro uictimis habẽt. Scytho | Scythotau
tauri pro hoſtiis aduenas cędere conſueuerunt. In | ri
albania aſiæ gigni quoſdam perhibẽt glauca ocu | Noctu cer
lorum acie: qui noctu pluſq̃ interdiu cernant. Cir | nẽtes
ca heleſpontum Ophiogenes ſerpentũ ictus tactu | Ophioge
leuare ſolitos. In aphrica pſylos / quorum corpori | nes
ingenitũ ſit uirus exitiale ſerpentibus. Simile & in | Pſyli
italia marſorũ gẽtẽ. In libya Androgynos utriuſq; | Androgy
naturę / quibus dextera mãma uirilis / leua mulie | ni
bris. Sinaptotes ĩ deſertis aphricæ / qui inflexi len | Scinapto
tis cruribus ſerpere magis q̃ ingredi referuntur. | tes
Sciopodæ ĩ eadem regione / qui in maiori æſtu hu | Sciopodæ
mi iacentes reſupini umbra ſe pedũ protegũt. Eſſe
ibi tradunt familias quaſdam effaſcinantiũ: quorũ | Effaſcinan
carminibus areſcant arbores: emoriantur infãtes. | tes
Eſſe eiuſdẽ generis apud illyrios / qui uiſu quoq;

effascinent / interimãtq quos diutius intueantur.
Haud dissimile his genus pharmacũ in æthiopia: quorum sudor tabem cõtactis corporibus afferat.
In phaliscorum agro haud ꝓcul ab urbe familias

Hirpię quasdam esse: uocantur Hirpiæ: quæ super ambu stam ligni struem ambulantes non aduruntur.

Atheon Atheon filius Aristei regis Arcadię / q ut Ouidius perhibet / uenator fuit: cum die quadã uenatione fessus ad fontem accederet / in quo Dianã nudam se lauantem uidit. Diana id ægre ferẽs / sumpta ma nibus aqua / in faciẽ eius proiecit: & ꝓtinus ĩ ceruũ cõuersus est / & a canibus eius laceratus. Quod si gnificare uideť affectũ uenãdi & canũ: quos inani ter pascẽdo oẽm pene substantiã uenatores ꝑdũt:

Miotaurus Minotaurus in insula Cretæ natus perhibetur: qui media parte homo / altera taurus erat. Illum Pasy phe uxor regis Minois genuit / ardẽs ĩfausto amo re formosi tauri: cum quo arte Dedali in uacca li gnea corio amatæ uaccæ circumposita concubuit: quod mõstrũ / ut Minos uidit / ĩ labyrĩto reclusit.
Temporibus Alexãdri regis mõstrũ natũ ferũt su periores corporis partes hois mortuas gerenſ: infe riores ãt diuersarũ bestiarũ uiuẽtes: quod portẽde re ĩterpretati sunt / regẽ haud lõgo tẽpore ĩpaturũ.
In Vmbria fertur mulierem peperisse serpẽtem: de quo Lucanus. Matremq suam conterruit infans.

Arpiæ Arpyæ tres fuere. Celeno / Aello & Occipite / Nep tunni filiæ: quæ Strophades insulas incoluerunt.

Harum formam.iii.æneidos deſcribit Virgilius.
Virginei uolucrum uultus: foediſſima uentris
Proluuies: uncæq; manus: & pallida ſemper
Ora fame.

Quę monſtra rapinę uicium recte ſignificāt. Quippe raptores uncas habēt manus / & pallida ſemper ora fame. Hoc eſt inſatiabilē appetitū habēdi: quo miſeri mortales ī rapinam proni continue agūtur. Foediſſima uētris proluuies raptorum eſt: quia ut plurimum rapinarum turpis eſt exitus. Itur enī ex diuitiis rapto acquiſitis ī ludum ſubſtantiæ omnis cōſumptorem. Itur ī luxuriā laſciuiarū matrē. Itur in gulam crapularum & ægritudinum cloacam turpiſſimam.

In multis aūt mōtibus Indiæ genus eſt hoīum capitibus caninis: quos Aurelius cynocephalos uocat / unguibus armatos / ꝓ uoce latratū edere tradūtur. Cynocephali

Ad montem cui nomen eſt Nilo homines eſſe dicūt aduerſis plantis / octonos digitos in ſingulis pedibus habentes. In eadē regione foeminas ſemel parere ī uita: genitoſq; confeſtim caneſcere.

Sunt & ſatyri ſubſolanis indorum montibus / homines ſilueſtres aduncis naribus / cornua ī frontibus gerentes: & ī caprarum pedes deficiētes: tam recte currētes / ut propter uelocitatē niſi ſenes aut ægri nō capiantur. Sa tyri Monoculos quoq; ibi naſci tradūt: ſingulis cruribus & ſingulari pnicitate: qui a calore ſe defēdunt plātarum magnitudine. Gangis fon Monoculi

tem qui accolūt: odore uiuunt pomorū ſilueſtriū: lōgiuſq; pergentibus eadem in pręſidium gerunt. Quoſdam etiam ī India naſci perhibent labii inferioris adeo prominentis/ ut in ſolis ardoribus totam ex eo faciem contegāt. Aliis concreta ora eſſe/ modico foramine auenarū calamis paſtus haurientibus. Eſſe aliam gētem ſilueſtrem ſine uoce/ ſtridoris horrēdi/ hirtis corporibus/ oculis glaucis/ dentibus caninis. Scyritas gentem īter indos narium loco foramina tantū habētem. Ad extremos fines indiæ Aſtomorum gētē ſine ore/ corpore toto hirtā/ halitu tantum uiuentem: nullus illis cibus: nullus potus. Super hos extrema parte montium Spitami Pigmeiq; narrantur: ſtatura cubitales: quos a gruibus īfeſtari Homerus prodidit. Cyrnos indorum genus tradūt annis centenis quadragenis uiuere.

Scyritæ

Aſtomi

Spitami

Pigmei

Cyrni

Pandoras in conuallibus indiæ annos ducentos uiuere: in iuuenta cano capillo/ qui ī ſenectute nigreſcat. Viros indorum quoſdam cum feris coire: ſemiferoſq; eſſe partus. Naſci hoīes in eadem regione cauda uilloſa/ pnicitatis eximiæ. Alios auribus totoſ contegi. In Taprobane inſula longiſſimam uitam ſine ullo corporis langore traduci. Chelonophagi ī Carmania: qui non alia q̄ teſtudinis carne uiuunt: piſcium cute ſe uelant. Centauri ī Theſſalia ſecus montem Pelium habitantes media parte uiri/ & altera equi deſcribuntur. Hippopodes ī oceano ſcyticho humanam uſq; ad ueſtigium for

Pandoræ

Semiferi

Chelonophagi

Centauri

Hippopodes

mam tenentes in equinos pedes desinunt.

Cyclopes uiri gigantes in Sicilia iuxta ætnam mon Cyclopes
tem degentes unicum tantum oculum in medio
frontis habebant.

Briareus & Gyges fratres Titanis & terrę filii/gigan Briareus
tes uiri fortissimi Neriton insulam habitabāt: quo
rum singulum centum manus habere dixerunt/&
capita quinquaginta.

Gerionem regem Erithreę triplici forma prodiderūt. Gerion
Fuerunt enim tres fratres tantę concordiæ/ut in tri
bus corporibus quasi una anima esse putaretur.

Sirenas tradunt Acheloi & Calliopis Musæ filias mi Sirenæ
ræ pulchritudinis/insulas quasdam incoluisse iux
ta Pelorum Sicilię promontorium: uirginis os cor
pusq; gerētes usq; ad umbilicum: ab umbilico īfra
pisces esse dicūt/pedes galinacios habētes. Earū
noīa Parthenope/Leuchosia/Ligia: quæ tanta dul
cedine cantus nautas afficiebāt: ut ī soporem uerte
rent: quos sōno oppressos submergebant/& deuo
rabant. Meretrices pulcherrimas has pleriq; fuisse
uoluerūt solitas decipe nauigātes. Troglodytas Troglo
ī æthiopia ueliciores equis ꝑdiderunt: qui pro do dytę
mibus specus habēt. Victus serpentum carnes. Stri
dorq; non uox: adeo sermonis commertio carent.

Rursusq; ab his occidētem uersus Blemios sine cer Blemii
uice/oculos ī humeris habētes. Argum ferūt mul Argus
tis circa caput oculorū luminibus ornatū. Aethio
pas Nomadū octona cubita lōgitudine excedere. Nomades

V ltra deſerta libyæ Atlãtes ſunt populi ab hũano ri
tu prorſus exulãtes. Nulli proprium uocabulum:
nulli ſpeciale nomen: uſtiq; undiq; torrentis plagę
Atlãtes ſidere oderũt deũ lucis. Gamphaſantes nudi de
gunt/ac externorum cõmertia deuitant. Garamã
Gãphaſan tes nudi arant: conſortiaq; hominum diffugiunt.
tes Gorgones ſerpẽtibus crinitas formoſiſſimas fuiſ
Garamãtes ſe tradiderunt: quas aſpicientes i lapides uertebã
Gorgones tur / ob ſtuporẽ admirãdæ pulchritudinis. Fuerũt
autem quatuor ſorores pręſtantis formę. Meduſa
Euryale / Sthenio/ & Scylla: capillos aureos haben
Meduſa tes. In eis iſulis regnauerũt / quæ Gorgades appel
lantur. Scylla ſoror Meduſę artibus Circes pubete
nus i uarias mutata eſt formas. Nam ſuccicta erat
Scylla capitibus canum & luporũ: ac magnis latratibus i
freto ſiculi maris nauigãtes deterrebat. Cuius for
mam. iii. ænei. Virgilius deſcripſit.

Prima hominis facies & pulchro pectore uirgo
Pubetenus. poſtrema imani corpore piſtrix.
Delphinũ caudas utero cõmiſſa luporum.

Caribdis ãt foemina fuit uoraciſſima: quæ boues
Herculis rapuit: & i maria deiecta naturã priſtinam
Caribdis ſeruat. Nam ſorbet uniuerſa. Eſt enim locus pericu
loſus ualde iter italiam & Siciliam. Scylla in italia
eſt: Caribdis i Sicilia.

A urelius Auguſtinus. xvi. libro de ciuitate dei mul
Auguſtius ta ex his quę ſupra memorauimus/mõſtra deſcrip
ſit/adiiciens quendam mortalem ætate ſua natum
duo

duo habẽtẽ capita: duo pectora: manus quatuor: uentrem ãt unũ: & pedes duos. Nõ itaq̃ ĩpossibile cuiq̃ uideri debet: ut quẽadmodum ĩ singulis qui busq̃ regionibus mirabiles quędã figuræ sunt ho minum: ita in uniuerso terrarũ orbe quædam mon stra sint gentium.

DE INSVLIS OCEANI MARIS.

PLurimas quoq̃ extra orbem terrarum ĩ ma ri oceano iidem auctores insulas & loca de scripserunt / uariis habitata colonis. Siqui dem in oceano atlantico ad extrema Mauritaniæ cõtra montẽ atlantem a terra stadia. viii. abesse Cer nen insulã Polibius prodidit. Et aliam cõtra atlan tẽ: & ipsa Atlãtis appellata. Insulæ fortunatæ nu mero sex / positæ sunt ĩ oceano meridionali prope occasum. Contra ꝓmontoriũ quod hesperuceras uocãt in fine aphricæ Gorgades insulæ narrantur: bidui nauigatione a cõtinente distãtes. Vltra has duæ hesperidum insulæ tradunť. Nec mauritaniæ insularũ certior fama est / ut Plinius refert: paucas tamẽ constat a Iuba repertas: in quibus purpuram tingere ĩstituit. Vltra eas / fortunatas quasdã alias pleriq̃ esse dixerũt. In oceano æthiopico Alexan dro Regi Clitarchus scripsit esse Renũciatam insu lam adeo diuitẽ / ut equos talẽtis auri incolæ per mutarẽt. Alia insula aduersa ęthiopiæ: cuius neq̃ magnitudo / neq̃ interuallum a cõtinente cõstat. Aethiopas tantũ populos habere prodiť. Altera

Cernen

Atlantis

Fortunatæ

Gorgades

Hespides.

Fortunatæ

Renũciata

distillantibus arboribus odorem miræ suauitatis

Cernen — contra sinũ persicũ: Cernen uocant. A rubro mari nauigantes uersus meridiem / propter ardores nõ

Colũnæ — posse ultra quasdã colunnas / ita appellant̃ paruæ insulæ / prouehi.

In oceano indico insulam Solis tradunt semper ru

Solis ĩsula — bentem: omniq; animantium generi inaccessam: quippe illuc ingressos uis intolerabilis æstus cõfe

Taproba ne — stim exanimat. Taprobane grãdis admodum in sula in mari indico / margaritis scatet / & gemmis omnibus. Ibi septentriones nequaquã aspiciunt̃. Lucet canopos sidus clarum & amplissimũ. Hoĩes corporũ magnitudine alios antecedũt. Viuunt pe ne ultra humanã fragilitatẽ: auro argentoq; abun dant. Ante eam mille trecẽtas septuagitaocto insu las esse prodidit ptolemęus. Iabadiũ insula in eo

Iabadium — dem mari feracissima auro abundans. Crisæ & Ar

Crisæ — giræ insulæ auro argentoq; foecundę. Tilos insu

Argirę — la celeberrima margaritis referta. In ea quęcunq; ar

Tilos — bos nascit̃: nunq̃ caret foliis. Maniolæ ĩsulæ decẽ

Maniolę — aduersę Indię extra gãgẽ: in qbus nauigia quę cla uos ferreos habẽt / detinent̃. Nam lapis herculeus qui circa ipsas gignit̃ / illa ad se trahit: nec ulterius ꝑgredi sinit. In oceano gaditano circa europam

Erythrea — Erythream insulã pulcherrimam contra Bethicam Dionysius prodidit: in qua Gerione deuicto / eius armenta Hercules rapuit. Cassiterides ex aduerso

Cassiteri des — celtiberię insulas decem esse tradiderunt: a fertilita

te ſtāni nomē ſortitas. Ibernia ꝙ hiberiā ꝑſpectat ſic dicta: gētes habet bello ferociſſimas: equos pa rit ſuauiſſimo inceſſu deambulātes. Thanatos in oceano gallico inſula foelix & gleba uberi: in qua nullus āguis uiuere pōt: qn & terra illius quoquo gentium inuecta ſit / angues illico perimit. Britan nia quæ nūc Anglia dicitur / inſula grandis & fru gifera / pecore abūdās / auro / argēto / & ferro / in ter galllicum & germanicū oceanū ſita eſt. Orcha des inſulę numero.xxx.in oceano britannico pro duntur / anguſtis īter ſe ductæ ſpatiis. Ebudes in ſulæ quinq; ī eodem mari: quarum incolæ piſcibus tantum & lacte uiuunt. Caunos inſula proxima Tile. Tile īſula oceani ſeptētrionalis / ultima a Ro manis cognita: in qua ſolſtitio æſtiuo nullas eſſe noctes Plinius tradit. Scandinauia inſula in coda no ſinu / incompertæ magnitudinis: quam / ut Pli nius refert / alterum orbem terrarum eſſe credide runt. Hemodes inſulæ ſeptem & ipſæ in Coda no ſinu poſitę / copia rerum foecūdæ. Phaneſio rum inſulæ oceani ſeptentrionalis: quorum aures / teſte Solino / in effuſam adeo magnitudinem di latantur: ut totum corpus illis contegant. Bano nia inſula in oceano Scytico: in quam / ut Plinius tradit / ueris temporibus electrum fluctibus eiicia tur. Balthia quæ & Baſilia inſula in eodem mari immēſæ magnitudinis: quam a littore Scytharum tridui nauigatione diſtare uoluerunt.

Ibernia
Thanatos
Britānia
Orchades
Ebudeſ
Caunos
Tile
Scādinauia
Hemodeſ
Phaneſii
Banonia
Balthia

Taxata

Insulæ in mari scythico Asiæ multæ sunt: sed una maxime uulgata / quæ Taxata appellatur / contra caspium mare: cuius prima pars quæ ad orientem uergit / ob frequentes niues inhabitabilis ꝑdit̃.

DE NAVIGATIONE OCEANI MARIS.

SEd res postulare uidet̃: ut quo tẽpore nauigatus sit oceanus / paucis exponã: ne quisquã nouũ aut inusitatum credat / ꝙ Rex hispaniæ / ut ferunt / indies ad explorãda noua littora naues mittat. Nã tẽporibus Traiani / ut Plinius refert / a gadibus colũnisq; Herculis / hispaniæ & galliarum circuitus totus nauigatus est occidens. Septẽtrionalis uero oceanus maiore ex parte nauigatus est auspiciis diui Augusti germanica classe / & inde ad scythicã plagam. Ab ortu ex indico mari pars tota uergẽs ĩ caspium mare pernauigata est Macedonum armis. Circa caspium quoq; multa oceani littora explorata. Cornelius nepos tradit Quito Metello celeri / tum galliarũ ꝓcõsule / quosdã ex india cõmertii causa nauigantes tempestatibus ĩ Germania abreptos. Alio latere Gadiũ ab eodem occidente magna pars meridiani sinus ambitu Mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorẽ q̃dẽ eius partẽ oceani uictorię magni Alexãdri lustrauere usq; in arabicũ sinũ: in quo res gerẽte. C. Cæsare Augusti filio / signa nauiũ ex hispaniensibus naufragiis ferunt̃ agnita. Et Hãno Carthaginis potentia florente circũuectus / a gadibus ad finẽ Arabiæ /

nauigatiõem eam ſcripto prodidit. Cornelius tra
dit Eudoxium quendam ſua ætate cum Lathirum Eudoxius
Regem fugeret / arabico ſinu egreſſum gades uſq;
peruectum. Multoq; ante eum Celius antipater uĩ
diſſe ſe qui nauigaſſet ex hiſpania ĩ æthiopiam cõ Celius
mertii gratia.

Hactenus orbem terrarum luſtrauimus / inſulaſq; cir
ca terrã. Oceanũ nauigauimus: mirabiles gentium
figuras deſcripſimus: uarioſq; hoĩum mores / ha
bituſq; uiroſq;: nec ullo loco Antipodũ regionem
offendimus. Illos uero qui auſtralis regionis de
nexa ſortiti ſũt: nõ Antipodes / ut quidam uolue
rũt: ſed obliquos nobis eſſe Macrobius auctor eſt.
Reliquum eſt / ut ſedulo inquiramus an poſſibile
ſit inferiorẽ habitabilis noſtrę partẽ illos incolere:
aduerſaq; pedibus noſtris calcare ueſtigia: quod
abſurdum uidetur & ĩpoſſibile. Nam illic / ut Ma
ro cecinit / intempeſta ſilet nox. Semper & obiecta
denſantur nocte tenebræ. Cum uero omnium fere
mortalium conſenſu / in medio aquarum elemen
to ſuſpenſa tellus librari dicatur / nõ ne puerilium
prope deliramẽtorum eſt / id opinari aut credere:
ut inſtar piſcium homines degant in aquis? Nam
terram circunfuſam undiq; aquis inter omnes con
uenit auctores / græcos / latinos & barbaros: præ
ter eam partem quam princeps ille Deus qui hunc
mundum regit / ad uſum animantium reſeruauit.
Eſt enim terra omnis quæ colitur a nobis / parua

Cicero quædã insula / ut Cicero auctor est / circũfusa illo mari quod atlanticum: quod magnũ: quem oceanum appellatis in terris.

Strabo Et Strabo libro.i. Primã inquit designatiõem repetẽtes dicimus habitabilem nostram circũfluam existentem ab exteriore mari multos sinus admittere.

Plinius Plinius quoq; libro.ii. Est igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circũfluo mari. Et rursus. Sic maria circũfusa undiq; diuiduo terræ globo partem orbis auferũt nobis.

Põponius Et Pomponius mela libro.i. Omne igĩ hoc qcquid est / cui mũdi cęliq; nomẽ indidimus / unũ id est: & uno ambitu se & cuncta cõplectitur. Huic medio terra sublimis cingĩ undiq; mari oceano: eademq; ĩ duo latera quæ emisperia nominantur / ab oriente diuisa ad occasum.

V erum quoniam ab exterioribus multa iam ad hãc rem collegimus / nõ erit abre nõnihil a sacris afferre litteris: ut undique falsitate obruta / ueritas facilius emergat.

Moses Primus autem omnium Moses theologus ille eximius q diuinas leges cõscripsit / pondus soliditatemq; terræ præter naturam suam ĩ medio aquarũ suspẽsam asserit: diuinoq; instituto in locis suis fluctuãtia reuolui maria: & ambitæ circũdare littora terræ.

Augustĩus Item Augustinus doctor præclarissimus libro.xvi. de ciuitate dei. Quod uero Antipodes esse fabulanĩ / a contraria parte terræ / ubi sol oriĩ / quãdo occidit nobis / nulla rõne credendum est. Nam & si figura conglobata & rotunda

mundus esse dicatur / nõ tamẽ consequens est / ut ex illa parte ab aquarum congerie nuda sit terra. Et super genesim. Cum.n.totã terram adhuc aqua tegeret / quia nõdum a mari distincta / & suis erat cincta littoribus: dixit deus: Congregentur aquæ in locum suũ / & appareat arida. Vocauitq; aridam terram. Et Iosephus in primo iudaicæ antiquitatis Tertia uero die statuit terram deus: circa eam mare diffundens. Lactantius firmianus in libro diuina rum institutionum. Princeps & origo rerum oium Deus condidit / formauitq; cælum: Solem cum cæ teris sideribus induxit: librataq; magnitudine sua terram montibus uallauit: mari circundedit: amni busq; distinxit. Albertus magnus ĩ tracatu Sphę ræ. Aqua uero in omni sui parte rotunditatem ha bet: & superficiem terræ uelaret / nisi suo imperio ordinasset qui dixit: Cõgregentur aquę in locum suum / & in medio earum appareat arida: ut cũcta in ea saluẽtur animantia. Cum igitur eorum inana nis superstitio initium cęperit / quasi malorũ fons Antipodes persuasit: Quorũ opiniones si diligen ter inspexeris / a uanis quibusdam fatuisq; coniec turis profectas iuenies. Quemadmodum & Xeno phanes falso dixit habitari in Luna / eamq; esse ter ram multarum urbium & montium. Et Anaxago ras niuem dixit esse nigrã. Sed nihil sentire melius est / q̃ praua sentire: ut in tertio de Academicis auc tor est Cicero.

Iosephus

Lactãtius

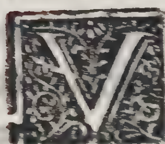
Albertus magnus

Xenophanes

Anaxagoras

Cicero

IN QVIBVS LOCIS CHRISTVM APOSTOLI PRAEDICARVNT

T aũt ad extremũ concludam: Cũ deus omnipotens noſtros miſeratus errores unigenitũ filium pro ſalute humani generis cęlo demiſit ab alto: nõ ad inferiorem habitabilis noſtræ partem cõceſſit: ſed Betleem elegit natiuitati: hieroſolymã paſſioni. Aduenit autẽ Saluator noſter Ieſus chriſtus/unica & certiſſima proles Virginis intactæ/magniq; tonantis olympi: ut a caligine & tenebris errorũ ad fulgentiſſimã ueritatis lucẽ oẽs undiq; gentes euãgelica prædicatione cõuocaret. Ad Antipodes inq̃ nõ acceſſit: nec quenq̃ ex apoſtolis ad illos miſit: qui nõ in parte una orbis terrarũ: nec apud unã gentem/ſed ubiq; euãgeliũ Christi nunciarunt. Nã Petrus apoſtolorũ princeps & clauiger æthereus pontũ/galatiã/bithiniã/aſiã/cappadociã/cæteraſq; cõfines ꝓuincias circuiſſe deprehẽditur. Ad ultimũ ſecũdo Neronis anno ad expugnandũ Simonẽ Magũ Romã uenit. Paulus uero ab hieroſolyma uſq; ad illyriũ euangeliũ Chriſti prædicauit: Tandẽ & ipſe ad urbẽ Romã ꝑuenit: ubi pariter cũ apoſtolo Petro poſt multa miracula/& res ſãctiſſime geſtas/alter cruce/alter enſe triũphans æternæ uitæ laureã cõſecuti ſũt. Iacobus qui & iuſtus cognoĩatus eſt/frater domini/iſignis uirtutum merito & uitę priuilegio/primus eccleſię hieroſolymitanæ ſedem ſuſcepit. Tadeus ad Aba

Petrus

Paulus

Iacobus

Tadeus

garum regē ediſſenorum gentis ultra Eufratem po ſitæ miſſus fuit. In meſopotamia quoq; & ī ſupio ribus ponti euagelizans efferas & indomitas gen tes mitigauit / & fidei dominicę ſubiugauit. Philip pus ī Samariam dehic ī æthiopiam cōceſſit. Simon cananeus poſtq̄ circūquaq; Chriſti euangeliū præ dicauit: demū poſt martyriū Iacobi hieroſolymita nę eccleſiæ epūs ab apoſtolis delectus ē. Matthęus ſortitus eſt Aethiopiam. Andręas ſcythiam & Aca iam. Ionnaes Aſiam. Bartholomeus Lycaoniam/ indiamq; citeriorem. Poſtremo in Armenia maio re uiuens / a barbaris pelle nudatus eſt: ac iuſſu Re gis capite cęſus / martyrio coronatuſ. Mathias oēm iudæam euangelio Chriſti repleuit. Iacobus frater Ioannis apoſtoli in Galilea Chriſtum prædicans ab Herode tetrarcha gladio occiſus eſt. Thomas euāgelium prædicauit Parthis / medis / perſis / hirca nisq; ac bactrianis & indis: perluſtransq; orientalē plagā & interna gentium penetrans / lanceis tranſfi xus occubuit in India. Marcus ī ægyptū perrexit: & primus alexandrię Chriſtum ānunciauit. Lucas medicus anthiocēſis ſectator apoſtoli Pauli & oīs eius pegrinatiōis comes / græca lingua eruditus in græcia euangeliū ſcripſit / & Cōſtantinopoli ſepul tus eſt. Barnabas cyprius cum Paulo gentium apo ſtolus ordinatus eſt. Timotheus apud epheſum: Titus ī creta euāgelicæ prædicationis opus perege runt. Cæteri aūt diſcipuli Saluatoris noſtri ad præ

Philippus
Simon
Matthæus
Andreas
Ioannes
Bartholo meus
Mathias
Iacobus
Thomas
Marcus
Lucas
Barnabas
Timo theus
Titus

dicandum uerbum Dei per singulas quasq; orbis terræ puincias dirimuntur. Et ut Vates ille sãctissimus cecinit. In omnem terram exiuit sonus eorum Et in fines orbis terræ uerba eorum.

Conclusio

Cum igit̃ neq; ĩ supiori aut ĩferiori parte habitabilis nostrę / neq; in insulis tã oceani q̃ mediterranei maris Antipodes inueniãt̃: neq; exploratũ sit qbus regibus aut quibus institutis gubernẽtur: quæ gesta aut monumenta eorum: qui mores: quæ leges: qui habitus: quæ pacis aut belli artes: quis cultus: quæ religio: quę domi uel foris munia: deniq; ꝙ nullus ex discipulis Christi ad illos accessit: Luce clarius constat Antipodes nũq̃ fuisse. Sed nescio quomodo pleriq; errare malunt: eamq; sententiam quã ad amauerunt / pugnãtissime defendere: q̃ sine pertinacia quod cõstantissime dicatur exquirere.

F I N I S

Zachariæ Lilii Vicentini Canonici Regularis ad Prestantissimū Dei Preconem Mattheū Bossum Veronensem/concanonicum & patrem optimum de miseria hominis & contemptu mundi liber incipit

VM MVLTA DIVINITVS A MAioribus Nostris inuenta atque instituta sunt: tamen nihil præclarius dici potest: q̄ ut se qsq; noscat: & nihil nimiū cupiat. Ea eni præcepta a Chilone lacedæmonio sūmæ auctoritatis philosopho tradita/in tēplo Apollinis Delphici litteris aureis consecrata uisuntur. Quæ ut facilius mortales omnis assequi possint/utilissimū fore existimaui: si de miseria hominis impresentiarum ad te perscriberem. Quantū igit̃ sit misera/fragilisq; uita hoīs/aīalium supbissimi: cuius causa uidet̃ cūcta alia genuisse natura/ipsius origo exitusq; fatent̃. Nudus .n. rebus oībus/īopsq; nascit̃ ad uagitus statim & ploratum. Infeliciter natū iacet/ māibus pedibusq; deuīctis flēs aīal ceteris īpaturū & a suppliciis uitā auspicat̃. Heu mortaliū demētia ab iis initiis existimātiū ad supbiā se genitos: q scire nihil possūt sine doctrīa: nō fari/nō īgredi/nō uesci/breuiterq; nō aliud a natura spōte datū q̄ flere/sūme īter cūcta aīalia imbecillitatis indiciū: uni aīantiū luctus ē datus: uni luxuria: uni ambitio: uni auaritia: uni immensa Chilon

uiuendi cupido: uni ſupſtitio: uni ſepulturæ cura:
Nulli pauor confuſior. Nulli rerum omnium libi
do maior. Nulli deniq; uita fragilior: quippe quē
muſcularum morſus ſæpe necat: & nōnunquam ca
tellus rabidus / blāda & amica domino ſuo beſtia/
ipſum morſu iterimit. Plerūq; uero necdū i lucem
editus: cauſa abortus fiat odor a lucernarū extinc
tu: ac mille modis: nūc ferro: nūc uiclis: nūc fame:
uarioq; morborū genere extiguit̄: ac ueluti nebula
ſoluit̄ ſurgēſq; i aera fumus. Quot clariſſimi uiri
& magni pricipes futuri / i faſcia mortui ſūt? Quot
dulcis uitę exortes & ab ubere raptos Abſtulit atra
dies: & funere merſit acerbo? O falſa & cæca mor
talium ſpes. Heu quot & quantis malis hęc ipſa ui
ta / ſi uita dicenda eſt: plena conſpicit̄. Quid amor
ipſe tot rerū noxiarū: ex quo mordaces curæ / per
turbationes / moerores / formidies / iſana gaudia/
diſcordię / lites / bella / iſidiæ / inimicitię: paricidia
oppreſſiones inocētiū. Quiſ ullo ſermone digerit:
qs ulla cogitatione cōprehēdit: quātus eſt metus:
quāta calamitas a dānis & deceptionibus hoium:
a ſuſpitionibus falſis: a uiolētis facinoribus & ſce
leribus alienis? quando quidem ab eis depredatio
& captiuitas / uicula & carceres / exilia & cruciatus/
amputatio membrorū & priuatio ſenſuū / fornica
tiones & adulteria / inceſta & ſtupra / & alia multa
horrēda ſæpe contingunt? Quid ab innumeris ca
ſibus qui extrinſecus ab homine formidantur / im

bribus/tempeſtatibus/alluuionibus/tonitru/gran
dine/fulmine/motibus/ hiatibuſq; terrarũ/ oppreſ
ſionibus ruinarum/ a tot uenenis fructicũ/ aurarũ/
ſerpẽtum / ac ferarum? Quæ naufragia patiunẽ na
uigantes? Quæ terrena itinera gradientes? Quis
ubicunq; conſiſtit: non ĩopinatis rerum euentibus
ſubiacet? Quid uidetur ſedente ſecurius? De ſella Heli
in qua ſedebat/cecidit Heli ſacerdos maximus / &
mortuus eſt. Morborũ uero tam ĩfinita eſt multitu Pherecy
do: ut Pherecydes ſyrus qui proſam orationẽ con des
dere inſtituit: copia ſerpentũ ex corpore eius erum
pente expirauerit. Quibuſdã perpetua febris eſt:
ut. C. Mecenati: cui etiã triennio ſupremo nullo ho Mecenas
ræ momento contigit ſomnus. Cõtra milleformes
dęmonum incurſus quis ĩnocentia ſua fidit? cum
etiã paruulos baptizatos: quibus certe nihil eſt in
nocentius: aliquãdo ſic uexant: ut in eis certe mõ
ſtretur huius uitę flenda calamitas: & alterius deſi
derãda foelicitas. Ipſe poſtremo ſomnus / qui pro
prie quietis nomẽ accepit: quis uerbis explicet / ſæ
pe ſomniorum uiſis q̃ ſit inquietus: & q̃ magnis li
cet falſarum rerum terroribus/ quas ita exhibet: &
quodãmodo exprimit: ut a ueris eas diſcernere ne
queamus: animã miſeram ſenſuſq; perturbet?
Eſt igitur hæc uita corruptibilis / laboribus & amari
tudine plena: quã honores efferũt: dolores eiiciũt:
eſcæ inflant: ieiunia macerant: ioci ſoluũt: triſtitiæ
cõſumũt: ſollicitudo coartat: diuitię iactãt: inopia

sternit: iuuentus extollit: senectus ĩcuruat: infirmitas frangit: moeror deprimit: & his malis mors furibũda succedit/ uanisq; gaudiis ita finem ĩponit/ ut cum miseri mortales esse desierint: nec fuisse putentur. Quę igitur ĩ uita iocunditas esse potest: cũ dies & noctes cogitãdum sit: iam iamq; esse moriẽdum? Incertum itaq; ac fragile est hoc munus naturæ/ quod datur nobis. Malignum uero & breue

Mortes repẽtinæ — iis etiã quibus lõgo tẽpore uiuere cõtingit. Quid quod multi repentina morte uario euẽtu perierũt: qui se diu uiuere credebãt? Gaudio obiere Sopho-

Sophocles. Dionysius — cles poeta/ & Dionysius Siculorũ rex: uterq; accepto tragicæ uictoriæ nuncio. Mater cannensi pugna filio ĩcolumi uiso contra falsum nuncium. Pudore

Diodorus — Diodorus dialecticæ professor/ lusoria quæstione ad interrogationem Stilponis non protinus dissoluta.

Duo Cæsares — Duo Cæsares/ pretor & Iulii Cæsaris pater: dũ matutino calciantur.

Q. Aemilius — Q. Aemilius Lepidus cum ianuã cubiculi egrederetur limini pollice ĩcusso.

M. Iuuẽcus — M. Iuuencus cõsul cum sacrificaret. Legatus Rhodiorum qui magna cum admiratione ĩ senatu causam perorauerat: limen curiæ progredi uolẽs/ protinus

A. Mãlius — expirauit. A. Manlius Torquatus uir cõsularis cũ placentã in coena appeteret. P. Quĩtus Scapula cũ coenaret. Decimus Saufeius Scriba cum prãderet.

Cor. Gallus — Cornelius Gallus prætorius: & Q. Heterius eques romanus ĩ Venerea uoluptate ad stygiã paludẽ miseram aĩam præmiserunt. C. Aufidius cum ĩ senatũ

iret/offenso pede ĩ comicio. L. Ducius medicus ualla dum mulsi potionẽ haurit. Ap. Saufeius cũ a balneo reuersus ouum sorberet. Anacreon poeta acino uue passę. Fabius senator pretor ĩ lactis haustu uno pilo strangulatus occubuit. Plato ĩ nuptiis discumbens mortuus est.

Anacreon
Fabius
Plato

O uana & fallax mortaliũ uita quæ tã pulchra iocundaq; uidet̃. Occulte enĩ labit̃: fallitq; uolatilis ętas.
Languemus medio ut foenũ quod cęditur æstu.
Vt rosa pestano languet adempta iugo.
Sub alearũ ludo uita nostra decurrit. Nemo igitur ætate florida & corporis uiribus fidat: nemo diuitiis & fortunæ muneribus se efferat: nemo ĩgẽti rerũ successu ad nubila caput tollat: tãti certe quisq; perire potuit. Heu miseri mortales quot ĩopinatis casibus subiacẽt: dumq; ad summum claritatis gradum ascẽdere moliunt̃: uel eis iter pręcidit̃. uel ĩ altum euecti ĩfoeliciter ruũt. Quis unq̃ foelicior futurus erat Marcello Octauię filio sororis Augusti: quẽ poeta clarissimus tantis extulit laudibus?
Egregium forma iuuenẽ & fulgentibus armis.
Eum Augustus sibi adoptauerat: ac tanti ĩperii successorẽ delegerat. Sed heu miserãde puer / decimo octauo ętatis ãno/ĩ ipso iuuẽtutis flore extĩctus ẽ. Quot ĩpatores & reges excellẽtissimi ferro aut ueneno ĩterfecti sũt? Quot fulmine icti interierũt? Sane clarissimorũ hoium grauissimos exitus accepimus. Nõne/ut historici tradũt/Ninus rex assyriorũ

Marcellus
Ninus

qui primus finitimis bella intulit: & rudes adhuc ad resistendũ populos, & belli ignaros, terminos usq; libyæ perdomuit: cum urbem oppugnat, quę a se defecerat, ictu sagittę iterijt? Zoroastres bactria

Zoroastes norum rex: quem solum iter hoies risisse eodẽ die quo natus est, accepimus, eundẽq; mũdi pricipia, siderumq; motus diligentissime spectasse: in bello quod aduersus Ninum gerebat, occisus est.

C yrus rex persarum qui asiam & uniuersũ orientem

Cyrus i potestatem redegit, a Thomire regina Scytharũ cum ducentis milibus persarum trucidatus est. Illudq; memorabile fuit, q neq; nuncius tãtæ cladis superfuit. Caput Cyri i utrem humano sãguine re pletum, coniectum fuit cum hac exprobratione. Satia te sanguine iquit, quem semper sitisti.

X erses quoq; rex persarum terror antea gẽtium, qui

Xerses mare classibus, terrã pedestri exercitu operuit: ab Arthabano præfecto eius iterfectus est. Nõ ne Pria

Priamus mum troianorũ regem potẽtissimum legimus san

Hector guine foedantem quos ipse sacrauerat ignes? Hec

Achilles tor & Achilles rei bellicæ gloria isignes, non ne &

Hercules ipsi ferro iterierunt? Hercules omniũ fortissimus, cuius laudes & duros labores Maro elegãtissime cecinit: eidẽ cum Deianira sanguine Centauri tinctam tunicã dedisset: clade horribili absũptus est.

P ausanias nobilis adolescẽs Philippum Regem ma

Philippus cedonum gladio obtruncat: diemq; foelicem foe

Darius dum luctu funeris facit. Darius rex persarum qui

bellum

bellũ cũ Alexandro magno diu uariante fortuna/ magna uirtute gessit: a cognatis occisus uitam pariter cũ persarũ regno finiuit. Alexander macedo/ uir supra humanã potẽtiã magnitudine animi præditus/ annos tres & trigĩta natus apud Babylonẽ in ipso ætatis ac uictoriarũ flore ueneno extinctus est. Dionysius tyrãnus quem paulo ante nõ Sicilia nõ Italia capiebat/ insidiis suorũ ĩterficiẽ. Pyrrhus Rex Epiri paterno genere ab Hercule oriundus cũ impium orbis agitaret: dũ Argos ĩ pelopõneso oppugnat/ saxo de muris ictus occidiẽ. Antiochus Rex Syriæ q nimia opũ fiducia bellũ Romanis intulit: uictus & ultra taurũ montẽ relegatus/ a sodalibus ĩ cõuiuio occisus est. Mithridates Rex ponti magna ui animi & corporis præditus: qui bellũ cũ Po. Romano p quadragĩta annos magna uirtute gessit: ueneno pariter & ferro absumptus est.

Alexãder

Dionysius

Pyrrhus

Antiochus

Mithridates

Romulũ primũ Romanorũ regũ/ q nouę urbis moenia fraterno sanguĩe foedauit/ a Senatu discerptũ putãt. Tullus hostilius tertius Romanorum Rex fulmine ictus cũ regia cõflagrauit. Lucius Tarquinus priscus regno exutus interfectus est. Seruius Tullus ferro occisus est. Tarquinus superbus postremus Romanorũ Rex/ regno pulsus cũ summa ignominia reliquũ uitę tẽpus exegit. Marcus Attilius regulus qui primus Romanorũ ducũ in aphricam exercitum traiecit/ oppida ducenta & hoĩum ducenta milia accepit: ad extremũ in arçã ligneam

Romulus

Tullus

Lucius

Seruius

Tarqnus

Regulus

coniectus clauis introrſum adactis / uigiliis ac do

Hānibal lore peremptus eſt. Hānibal poenus dux ferociſſi mus / ac rerū geſtarū gloria clarus ſumpto ueneno

Craſſus īteriit. Marcus Craſſus tum cū maximis opibus for tuniſq; florebat: Publio filio interfecto / exercituq; deleto trans Eufratem: dum parthico inhiat auro: undecim ſtrage legionum & ipſius capite cū igno minia & dedecore mulctatus eſt. Aurum enī liqui dum in eius ore effuſum eſt: ut cuius animus arſe rat auri cupiditate / eius etiam mortuū & exangue

Cn. Póm peius corpus uteretur. An Cn. Pompeium cenſes tribus ſuis conſulatibus / tribus triumphis / maximarum rerum gloria lętari potuiſſe: cū amiſſo exercitu / in ſolitudine ægyptiorum trucidatus ſit? Quid uero

Cæſar Cæſaré putamus: qui in Senatu ante Pompei ſimu lachrum / tot centurionibus ſuis inſpectātibus / a nobiliſſimis ciuibus / partim etiam a ſe ornatis / in terfectus ita iaceret: ut ad eius corpus / non modo amicorū / ſed ne ſeruorū quidem quiſq̄ accederet.

Auguſtus Octauianus Cęſar Auguſtus quem mortales uniuer ſi nuncupāt foelicē / & ſi ferro uitā nō finiuit: mul ta tamē infoelicitatis humanę ī eo reperiunt aduer ſa. Repulſa ī magiſterio equitū: & cōtra uoluntatē eius prælatus Lepidus. Collegium in triumuiratu peſſimorū ciuium. Philippenſi pręlio quod geſſit aduerſus Brutum & Caſſium fuga: & triduo ī palu de latebra ægroti & aqua ſubter cutem fuſa: turgi da latera: dolor ueſſicæ / quo per urinam calculos

eiiciebat. Naufragia ſicula: & alia ibi quoq; in ſpe lunca occultatio. In nauali fuga bis claſſe uictus naues perdidit: & urgente hoſtium manu preces Proculeio mortis admotę. Cura peruſinę cōtentionis: in qua minimum fuit qn periret concurſu militū: ac etiā circa peruſinū murū pene interceptus eſt a manu gladiatorū / quę oppido eruperat. Solicitudo martis actiaci aduerſus. M. Antoniū / dalmatici pānoniciq; belli. Ruina pōtis ī dalmatia / qua conſauciatus ē crus & utrūq; brachiū. Tot ſeditiōes militū. Tot ācipites morbi corporiſ. Marcelli nepotis īmatura mors. Agrippę quē ī filiū adoptauerat / abdicatio. Totiēs petita īſidiis uita. Luctus liberorū Caii & Lucii / quos ī duo deuigīti mēſium ſpatio amiſit amboſ. Adulteriū filię & neptis: quas oibus probris cōtaminatas relegauit: abſtinuitq; congreſſu hoīum diu prępudorę: & de necāda filia delibe rauit. Inopia ſtipendii. Vigīti milium ſeruorum delectus. Rebellio illyrici. Peſtilentia urbis. Fames Italiæ. Deſtinatio expirandi / & quatridui inedia. Variana clades in Germania pene exitiabilis: tribus legionibus cū duce / legatiſq; & auxiliis oibus cęſis: quā adeo conſternatū ferūt / ut p cōtinuos menſes barba capilloq; ſubmiſſo / caput īterdum foribus illideret / uociferās. Quintili Vare legiones redde. Suſpitio ī Fabium / arcanorūq; proditiones. Hinc uxoris & Tiberii cogitationes / ſuprema eius cura. Tandem herede hoſtis ſuæ filio exceſſit.

Aduerſa Augusti Cæſaris

N ulla igitẽ eſt ſolida foelicitas / quã contumelia ulla uitæ rumpit. Nam ſi uerũ facere iudiciũ uolumus: ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere: mortaliũ nemo eſt foelix. Vana mortalitas: uana & imprudẽs hoĩum dılıgẽtia. O q̃ multos accepta afflixere imperia. O q̃ multos diuitiæ perdidere: & ultimis merſere ſuppliciis. Iure ergo Democritus & Diogenes philoſophi ſapiẽtiſſimi uitę huius mi ſeriam concernentes / limen domus quotiens egre diebãtur / alter in riſum / alter in fletũ protinus ſol uebantur. Democritus. n. ridebat curas: necnon & gaudia uulgi. Diogenes uero moeſtus & lachry mans uanos flebat hominum errores / & tot diſcri mina rerum.

T iberius Cæſar q Auguſto ſucceſſit / ueneno obiit / ut quidã putãt / a Caio dato. Caium Galiculã tri bus & trigĩta uulneribus cõfecerũt. Quidã etiã fer rum p obſcena adegerũt. Quĩtus Claudius Cæſar ueneno exceſſit. Nero Claudius Cæſar ferro defe cit / extẽtis ac rigẽtibus oculis uſq; ad horrorẽ for midinẽq; uiſentiũ. Galbam Sergiũ impatorem. vii. equites ĩ foro trucidãuerunt. Otho Siluius pugio ne / uno ſe traiecit ictu: quo exanimatus eſt. Vite lius Aulus impator nonus religatis poſt terga ma nibus / iniecto ceruicibus laqueo / in forũ tractus ĩter magna uerborũ ludibria / magnis uulneribus cõfectus eſt: & inde unco tractus ĩ tyberim. Domi cianus impator. xii. terribilis cũctis & inuiſus: tan

Tiberius
Galicula
Claudius
Nero
Galba
Otho
Vitelius
Domicianus

dem oppressus est amicorũ libertorũq; intimorum cõspiratione / simul & uxoris. Idq; horrẽdũ euenit: ut repẽtina tẽpestate detecto funere semiustũ cada uer discerperẽt canes. Antoninus comodus strãgu latus occubuit. Helius ꝑtinax ĩ palatio occisus est. Iulianus / Antonius caracalla / & Macrinus ĩterfecti sunt. Marcus Aurelius cum matre occisus est. Aure lius Alexander militari tumultu ĩterfectus est. Ma ximinus ferro uitã finiuit. Gordianus apud Eufra tem occisus est. Philippus q primus oĩum ex Ro manis impatoribus christianus fuit / Philippũ filiũ suũ cõsortẽ regni facit. Philippus senior Veronæ: Iunior Romæ occidit̃. At ne longius decurrat ora tio: Carus fulmĩe ictus ĩteriit. Dioclicianus ueneno excessit. Maximianus galerius se ĩteremit. Maxen tius ĩ tyberim submersus est. Valens ab insequenti bus hostibus cũ casa ubi latebat / igne consũptus est. Reliqui Impatores Romanorũ usq; ad Carolũ magnum præter paucos ferro omẽs uitam cum re gno pariter finierunt.

Antõinus
Helius
Iulianus
Antonius
Macrinus
M. aurelius
Aurelius
Maximĩus
Gordianus
Philippus senior
Philippus iunior
Carus
Dioclicião
Maximianus
Maxẽtius
Valens

Pauci igit̃ ad inferos sine cæde & sanguĩe descendũt Reges & sicca morte tyrãni. O praua hoĩum solici tudo & futuræ sortis nescia. O uanas mortalium curas: o quantũ est rebus inane. Omĩa quæ sub cæ lo cõsistunt / uanitatẽ esse dixit sapientissimus So lomon: & nihil aliud mortales habere de omni cu ra & opere quo sub sole laborãt: præter sudorẽ & animi afflictionẽ. Mors illos infęliciter rapuit: qui

quondam foelices dicti sunt/pontifices/imperato res/ & reges. Nũc miseri iacẽt nudi & mendici. Vbi sunt eorum diuitiæ/ ubi gẽmæ/ ubi honores/ ubi sceptra/ ubi thiaræ & coronæ purpureo distinctæ colore? Miseri profecto sunt/ q in fluxis caducisq; rebus nimis sperãt/ atq; confidunt. O cæcum mortale genus. Quid ꝓdest tantos nequicq̃ agitare labores? Omnes ĩ terram reuertimini/ & nois uestri uix ulla extat memoria. Ecce sumus puluis: sumus ecce miserrima tellus. Et nostri fugiunt ut leuis aura dies. Quid prodest barbaras subdere nationes: & ab eis annuum cẽsum exigere: cum animi uestri ad proprium semper sint damnum accensi? Mors tum aduenit/ cum non expectatur: uanasq; mortalium cogitatiões rumpit. Et quãto nos diutius uiuere delectat/ tãto nos ĩfoelices durius ac celerius rapit. Euolant breui spatio dies pariter mẽses & anni. Festinat. n. discurrere uelox Flosculus angustæ miserę q; breuissima uitæ Portio. dum bibimus: dũ serta/ unguenta/ puellas Poscimus: obrepit nõ intellecta senectus. Post uarios casus rerũ uariosq; labores Mortales miseros rapit inclementia mortis. Nõ habemus hic stabilem sedem: sed nouas inquirere oportet regiones. O sapiẽs/ aurea/ & celebranda apostoli doctrina. Cõmorandi. n. natura diuersorium nobis nõ habitãdi dedit. Peregrinatio est uita nostra. Cũ ambulaueris/ demũ redeundũ est. Nemo florida ætate cõfisus longiorẽ sibi uendicet

Iuuenalis

Apostolus

uitam. Hoc unũ certe eſt / quod æque ad iuuenem & ad ſenẽ ptinet. Nõ citamur inquit Seneca / ex nu mero annorũ. Adoleſcẽtes & impubes eadẽ fati ne ceſſitas ducit. Nõ enim refert quæ ſit homĩs ætas / ſed quæ ſit meta. Multos uitam differẽtes mors in certa præuenit. Itaqꝫ omnis dies ultimus iudican dus eſt. Seneca

Sed age ut quiſqꝫ degat ad extremã uſqꝫ ſenectutẽ: illecebriſqꝫ affluat & diuitiis. Quid tandem ꝓdeſt homini ſi totius orbis imperium teneat / aĩa uero ſua æternis flãmis crucianda damnetᷣ? Quid rogo profuit Alexãdro magno: q uniuerſo oriente poſ ſeſſo / longe lateqꝫ imperiũ protulit: indiam quoqꝫ uictor penetrauit? Quid Scipioni aphricano / qui uariis cladibus Poenos obtriuit: & Carthaginem Romani imperii æmulam expugnauit? Quid ma gno Pompeio rerum geſtarum gloria claro: q pri mus ĩ hyrcanum / rubrum / & arabicum mare uſqꝫ peruenit: ac per thuris & balſami ſiluas Romana ſi gna circũtulit? Quid Iulio Cæſari animo & armis inuictiſſimo: qui Romanum imperium uiribus oc cupauit? Quid Octauiano Cæſari Auguſto: qui re rum ſũma potitus / orbis imperium foeliciſſime te nuit? Quid Platoni uiro ingenii ſingularis & ꝑpe diuini: q litteras q̃ſi toto fugientes orbe pſecutus eſt? Quid Ariſtoteli philoſophorũ prĩcipi inanis philoſophiæ gloria? Quid Gorgiæ philoſopho leontino: q primus oratorię artis iuẽtor / a pleriſqꝫ Alexãder Scipio Põpeius Cæſar Octauiãus Plato Ariſtoteleſ Gorgias

tradit̃ ? Quid Demosthenì sũmo apud græcos ora tori ? Quid deniq;. M. Tullio Ciceroni : qui flos decus / & tuba Romani eloquii / ac utriusq; linguæ facundus & peritissimus fuit ? Quid cæteris quæ maxima turba est ? Quid illis inquam mũdi huius imperia / honores / fasces / diuitię / fama / gloria / illecebrę profuerunt ? Nonne apud orcum uaria poenarum genera luũt ? Quos Rhadamãthus seuerissimus iudex : ĩmo deus omnipotens castigatq; auditq; dolos : subigitq; fateri. Quæ quis apud superos furto lætatus inani Distulit in seram commissa piacula mortem. Male igitur sibi consulunt : qui non futura / sed transacta perpendunt. Heu nimia fragilitatis humanę ĩ prosperis rebus obliuio. O certe surdi / nudi / & fragiles / iudicio & cõsilio inopes / ægri omnino & miseri mortales. Heu uaga hominũ cupido / & ĩ fine semper egena. Ad quid tot uanæ curę / cum breuis hora surripiat / quod partum est tempore longo ? An non uidetis nec opibus abundantiam : nec regnis potentiam : nec honorem dignitatibus : nec celebritatem gloria : nec lætitiam uoluptatibus posse contingere ? Eæ sunt illæ pestes / quæ mortale genus hominũ ad oĩa facinora in præceps agunt. Sed eniti ad sũmum nemo poterit : nisi quæ sũt ima despexerit. Quisqs. n. carnis illecebras fuerit amplexus / & cupiditates suas in terrã fixerit : superiora bona cõsequi non poterit. At qui uentura prospectant : exitumq; uniuersorũ putãt : facile oĩa

contẽnunt: cũ ſemp cogitẽt ſe eſſe morituros. Tritũ ſiquidẽ & ad oẽs decantatũ eſt / uitã noſtrã peregrinationẽ quandã eſſe. Debemus ergo & nos aío præmeditari qd aliquãdo futuri ſumus: quod uelimus / nolimus: abeſſe lõgius nõ poteſt. Proíde uerıſſimam puto illam Platonis ſententiam. Omnem ſapientis uitam meditationem eſſe mortis. Hæc eſt quę altã ſpernit gloriam: quæ íuoluit humile pariter & celſũ caput: ęquatq; ſũmis íſima. Hęc tãdẽ ut apud Ariſtotelẽ legimus / eſt oíum terribiliſſimũ.

Mortem igitur terribilem eſſe ac perhorrẽdã / hęc maxime oſtentãt. Amor cõnexíonis animæ & corporis / dolor ægritudinis / terror damnationis ęternæ. Anima.n.corpori unita ægre diuellitur: qa ꝓportione mirabili unitã corporis & aíæ harmoniã diſſolui ígemiſcit / & plãgit omnis homo. Naturaliter ꝑfecto inſitũ eſt / ut qſq; effugiat & horreſcat ſeparationẽ corporiſ ab aía. Cũ igitᷣ affectus iſte tam uehemẽs nobis íhęreat / certiſſime conſtat: ꝙ nõ ſine maxima acerbitate & horrore poſſũt corpus & aía tãto foedere copulata ſeiungi. Aía uero a corpore diſſoluta / breui ſpatio ſeqᷣ carnis corruptio & corporis putrefatio. Hæc eſt.n.gloria mortaliũ: putredo & uermes. Hodie extollitur homo: poſtera die nõ íuenietᷣ. Qui.n.paulo ante ſedebat glorioſus í throno / modo iacet uilis í tumulo: ꝗ í uita delitiis ueſcebatᷣ / nũc a uermibus í ſepulchro cõſumitᷣ: qui heri í aula ſua clarus aſtabat / modo í terra ignomi

niosus iacet. Mors itaq; sola fatetur/ quantula sint hominũ corpuscula. Hereditas hoĩs serpẽtes & uermes. Ex cerebro nãq; / ut ferũt / bufo gignit: ex renibus serpentes: ex uẽtre lũbrici: ex carne uermes: ex pelle tineæ. Quid igitur humano cadauere fetidius esse potest? Quid horribilius hoĩe mortuo? cuius dũ uiueret: gratissimus erat ãplexus: ĩ morte uero horribilis aspectus. Quid ergo illi prosunt diuitiæ/ qd deliciæ/ quid honores? Diuitię nõ liberabunt a morte: deliciæ a uermibus: honores a putredine & fetore. Negare certe nõ possumus qn mortis angustia fortis sit & magna: sed lõge maior est timor dãnationis ęternę. O mors horrẽda oĩumq; terribilissima: quæ nihil humanũ sinis esse diuturnum. O crudele & inexorabile fatum: q̃ amara est diuitibus memoria tua: q̃ iniocũda ẽ homini opulento pace fruenti substantiis suis. Mors certe terribilis iis est: quorum cum uita omnia extinguntur: non iis quorum laus emori nõ potest. Conscientia enim bene actę uitæ/ multorumq; benefactorum recordatio iocundissimam efficiũt mortem. Verum quid profuit illis/ qui in luxuria turpi & præsentis uitæ uoluptatibus usq; ad diem ultimum permanserũt? Intuere nunc sepulchra eorum/ & uide/ si est aliquod in eis iactantię suæ uestigium: si aliqua diuitiarũ uel luxuriæ signa cognoueris. Require nũc ubi pretiosę uestes & odoramẽta peregrina: ubi & spectaculorũ uoluptas: ubi & secularium turbæ & cõ

uiuiorũ cessit opulētia. Risus / iocus / & ĩmoderata atq; effrenata lætitia quo abiit? quo abscessit? Accede ꝓpius ad singulorum sepulchra / & diligentius aspice. Vide cineres solos & fetidas uermiũ reliq̄as: & recordare hunc esse corporum finem: etiã si in lętitia & deliciis transegerint uitã. Atq; utinã res oĩs nostra non nisi usq; ad cineres ueniret & uermes. Parua certe uiderent̃ hæc damna. Nunc autẽ cõuerte oculos tuos ab istis cineribus & sepulchris ad illud diuini iudicii tribunal horrendum: ubi fletus & stridor dentium: ubi dẽsissimæ tenebræ: ubi ille consciẽtiæ uermis semper edax: qui nunq̃ morit̃: ubi ignis / qui nunq̃ extinguitur. Hęc diligenti cura mẽte reuoluãt ii / qui terrenis illęcebris / & caducis fluxisq; rebus se penitus dediderunt: & illum gehennę ignẽ his quæ nũc illos exagitãt flammis libidinis & cupiditatis opponãt. Est. n. hoc mirabile medicamẽti genus / ut ignis ignibus extinguatur. Si aũt extīcti nõ fuerint isti q te nũcīcitãt: illos tibi ęternos ignes acriores & ĩextĩguibiles reddẽt.

Non ne omne tempus uitę huius quo deliciis frui uĩdemur & indulgere libidini: quasi noctis unius somnum uidetur ad æternitatis comparationem? Carpimur enĩ ut stipulę rapido carpuntur ab ignĩ. Nec nisi uiuendo somnus & umbra sumus. Apud Hypanim fluuium europæ qui in pontum influit / Aristoteles ait / bestiolas quasdam nasci: quæ unũ diem uiuant. Confer nostram longissimã ætatem

cum æternitate: in eadem propemodum breuitate qua illę bestiolæ reperiemur. Est ergo aliquis tam demēs effectus: q ut die uno cunctis uoluptatibus & deliciis affluat: æternas subire eligat pęnas? Deliciæ quidē uelut umbra ptranseunt: ac dānosę libidines uelociter fugiunt: poenæ uero perpetuæ manent. Nūc ergo cū possibile sit / paruo tēpore si conuertamur ad deū / effugere oīa illa cruciamēta poenarū / & perfrui bonis æternis: quid differimus: qd moramur: & diuina largitione nō utimur? Non ne melius est breui tēpore dimicare / ferre uallū / arma sūmere / lassessere sub lorica: & postea gaudere uictorem / q̄ impatiētia unius horæ seruire perpetuo? Diuinis euangelium uocibus intonat. Nō potestis deo seruire & mamonæ. Audet quisquā mēdacem Christum facere? Veniet / ueniet illa dies: qua tuba declamās terrorē cunctis adiiciet: tūc pauebit terra cū populis. Lugubris mūdus īmugiet: tribus ad tribū pectora feriēt: potētissimi reges nudo latere palpitabūt. Exhibebit̄ cū prole sua Venere tūc ignitus Iupiter. Adducet̄ & cum suis stultus Plato discipulis. Aristoteli argumēta nō ꝓderūt. Fallit̄ quisquis hic uult gaudere cū sæculo / & postea regnare cum Christo. Quanto.n.in mūdo maior fuit gloria & lætitia / tāto maior apud inferos poena parat̄. Heu cor lapideum / si ob huius mūdi uana & parua solatia / nō formidas illū tam crudelē atq; terribilē iudicii diē: in quo nō solū de grauioribus peccatis

sed etiam de qualibet cogitatione uana oportebit te domino reddere rationem.

Dolor ægritudinis mortem acerbissimã efficit. Nam in morte contingere solent uaria morborum genera / & maximi dolores: qui uehemẽter uires corporis opprimunt: somnũ auferũt: quietẽ impediunt. animũ grauant / appetitum destituũt / sensus oẽs perturbãt / memoriam obtundũt / intellectũ obnubilant / adeoq; animã occupant: ut nihil aliud cogitare possit q̃ dolores. An non dolor iliũ / stomaci molestia. Necnõ ardentissimę febres mortẽ reddũt amaram plusq̃ absinthiũ? Tanta.n. tũc est uis doloris: ut homo nequeat reprimere impetus cogitationum. Recte igitur in psalmo dicitur. Non est in morte qui memor sit dei. Male itaq; sibi cõsulunt qui in seram mortem differunt poenitere. Punitur eni hac animaduersione peccator: ut moriẽs obliuiscatur sui: qui dũ uiueret oblitus est dei. Sed forte quis dicet. Peccator qui toto tẽpore male uixit: in mortis articulo accepta penitentia / a deo ueniã obtinebit. Heu q̃ uana presumptio & falsa meditatio. Vix de cẽtum milibus / quorum mala semper fuit uita: meretur a deo ueniã unus habere. Vir totus ĩ peccatis genitus & nutritus: q nec deũ agnouit: nec audire uoluit: nec se peccasse cognoscit: nec qd penitẽtia sit / nouit: totus adhuc illecebris & sæcularibus deditus negociis: quem angor premit filiorũ / quos deserit / quẽ infirmitas conterit /

quem dolor diuitiarum & temporaliũ rerum concutit: cum eis nõ posse frui amplius se cernit: quẽ scelerum terrent monuméta priorum: quem suæ libidines torquent: quem consciẽtiæ stimulãt maleficiorum suorum: quẽ dies noctesq; exanimat metus diuini iudicii & dãnationis æternæ. Quocũq; aspicit/ut furiæ sic sua occurrũt facinora: quę eum suspirare nõ sinũt. Quam acceptã deo accipit poenitentiam? Quã certe nõ acciperet: si adhuc se posse sanari crederet. Sed uere cõcludam: qui dum sanus est/deum offendere nõ formidat: in morte nõ merebitur diuinam gratiam obtinere. Quæ enim est poenitẽtia: quam solus quis accipit/ cũ se uiuere amplius non posse diffidit? qui si ex ĩfirmitate cõualesceret: peior q̃ prius efficeretur. Hinc præclare scriptum est ab Aurelio Augustino. Siquis ĩ extrema necessitate cõstitutus poenitẽtiam accipere uoluerit: & mox reconciliatus hinc migrat: fateor nulli negandum esse quod petit. Sed utrum hinc securus exit/nescio. Poenitentiam quidẽ dare possumus: securitatem uero nullam. Nec tamen illum damnãdum seu liberandum censeo. Quisquis ergo ab hac dubietate liberari cupit/ poenitẽtiã agat dum sanus est. Nam eo tempore poenitentiã egit: quo peccare potuit. Cum uero aliquem malefactorum poenitet/quando amplius peccare nõ potest: non propterea delicta deserit: sed illum peccata relinquũt. Cur itaq; miser homo nõ emẽdaris? Quid

differs de die in diem conuerti ad dominum? Cur te malorū iam nō poenitet? Ecce mors die noctuq; properat / ut te dire rapiat: & ad ipia tartara mittat: quæ adeo crudelis est & inexorabilis / ut omnium regū precibus / ac totius orbis diuitiis & thesauris unius horæ inducias morienti non impartiret.

Stat sua cuiq; dies: breue & irreparabile tempus
Omnibus est uitę. Et apud Iob sanctissimum legimus. Cōstitutos esse omnibus terminos uitę: quos ultra citraq; transgredi nemo possit.

Diuitem quendā accepimus ī extremis constitutum corā se afferri præcepisse uasa aurea & argētea / pecunia ingēti referta: quę aīæ suæ pollicebat: si ab ipso nō discederet: cum uero illū dolor ægritudinis magis ac magis premeret: ita eum tradunt esse locutū. Postq̄ morari mecum renuis: ultro te dyabolo trado: moxq; infoelicē aīam ad tartara misit.

Fertur quoq; apud ueteres frācorū in monumētis traditū / Regē galliæ graui morbo laborātē: & a medicis de ęgritudine diffidētibus penitus derelictū nobilioribus regni sui circūastātibus dixisse. Ecce q quondam clarissimus & potentissimus eram: auro argētoq; ditissimus / nō possum īpręsētia / neq; diuitiis / neq; potētia / neq; amicorū precibus extorq̄re a morte saltē unius horę īducias. Quid ergo mihi urbes / regiones ꝓuīciæ / & totius regni amplitudo ī hac ægritudine ꝓdesse potuerūt: quādoq dē neq; opibus aut uiribus ullis mortis fatū flectere ualeo?

Ille igitur ego qui ĩ palatio meo tot prĩcipes & no
biles uiros sæpenumero hospitatus sũ / nescio mi
ser quo uadã: aut quis me saltem hac nocte hospi
tio suscepturus sit. Vado.n.in regionẽ longissime
remotam / nunq̃ reuersurus. Et hæc dicens astantes
omnes in lachrymas conuertit: & paulo post uita
functus est.

D iscite igitur o miseri / & causas cognoscite rerum.
Quid sumus: & quid nam uicturi gignimur: ordo
Quis datus: aut metæ q̃ mollis flexus: & unde.
Veniant nunc diuites / & mortis irrisores: qui usq;
adeo ĩ suis caducis diuitiis gloriantur: & quadam
suæ fetidæ carnis post breue tẽpus ĩ cinerem reuer
surę / nobilitate / potẽtia / & dignitate uana & leui
extolluntur: ut nunquã mori se putent: nec illos
euidentia quidem indesinenter pereuntium exem
pla deterrent. Vę uobis qui ad cælorũ regna diui
tiarum itinere festinatis: quoniã facilius est came
lum transire per foramen acus q̃ diuitẽ intrare in
regnum cælorum. Vlulate miseri uento instabilis
fortunæ pendentes: qui mundi huius uanis hono
ribus & falsis dignitatibus obcæcati / cum uitæ ue
stræ breuissimæ tela a morte uelut a texẽte aranea
hac nocte forte succidetur: apud ĩferos fine itermi
nabili præ aliis cruciabimini / cõtinuo moriẽdo ui
uentes. Vos pauperes cõtemnitis / uiduas & pupil
los opprimitis: mercedẽ operarii nõ solũ usq; mane
retinetis: sed forte nunq̃ persoluitis. Huiusmodi
hominum

hominũ uix unus aptus regno dei de mille repit̃. Quid diues & mortalis famæ aura pastus / aliud est: q̃ quoddã scelerum uas putridũ? Vbi supbia? Vbi luxuria? Vbi auaritia? Nõ ne ĩ diuitibus / nobi libus / & potentibus? An nõ latrones sunt: q labo res pauperũ uiolẽter auferũt: & eos deprimũt: ac fa me perire cogunt? Certe superfluitatẽ uestimento rum de pauperũ frigore & nuditate fecerũt. Erigen tes insup de labore & sudore inopũ palatia & ma gna ædificia: ut humanis oculis aspiciant̃ / paupe ribus & mẽdicis interim fame pereuntibus. Conui uia frequenter diuitibus parãt: & delicatis ferculis uẽtris ingluuiem replent / a miserorũ egestate ocu los auertentes. Qui nec deum nisi somniando co gnoscunt: nec se / ut puto / morituros arbitrãtur. Cur ii miseri ad ecclesiam properant: an ut diuinis intersint mysteriis: an ut mulierũ uultus aspiciant? Hæc sua est meditatio: hæc prẽdicatio: sic diuinam percontant̃ legẽ: ut terras mareq; peragrantes / cre bris uigiliis & meditatiõibus pecunias sibi & filiis cõgregent: & certatim uestimenta mira artificii ua rietate frequẽter mutent: quinetiam ludos / coreas hastiludia / procationes / ebrietates / magna conui uia / fercula delicata suis alternatim exhibeant so dalibus: mulieres ad suam uoluptatẽ explendã co piose habeant. Sed uẽ miseri q corpus ante tẽpus destruitis / & aĩam ĩterficitis. Vnde infirmitates & mors intempestiua: nisi ex nimia ciborum copia &

frequēti mulierū usu? Gaudete / iocūdamini / & lę tamini ī hoc breuissimo tēporis spatio: ut postmodum cū dyabolo sine fine lugeatis. Properate: epulamini: inebriamini. Nā ea post mortē agere nō poteritis: sed cū diuite opū tātarū domio / qui quotidie epulabat̄ splēdide / in flammis æternis / gutta aquæ uobis anxiæ postulātibus denegabit̄. Agite solatia: uestris ī luxuriis explete uoluptates. Seminate ī corruptione: ut de corruptione colligatis diuinā tremendāq; sniam. Quid uobis ī morte prodesse poterūt opes & pecuniæ uestræ? qd tecta magnifica? qd impia? qd uoluptates: quibus maxime astricti estis? quasq; summū bonū esse accurate defenditis. Quæ mihi uox pecudū uidet̄ esse / nō hominū. Cū.n. deus rerū oīum cōditor dederit uobis aīam: qua nihil præstantius neq; diuinius esse potest: sic uos abiicitis / atq; ꝓsternitis: ut nihil inter uos atq; quadrupedes putetis interesse. Nō est igit̄ uoluptas quæ plurimorum patrociniis defendit̄ / in bonis rebus habēda: eaq; quo est maior / eo magis mētē ex sua sede & statu dimouet. Nō opes / nō potētia: quę defūctū nō comitāt̄ / nec fęlicitatē uobis afferre possūt. Si uere itaq; diuites esse cupitis / ueras diuitias amate / qbus sūmā æternāq; fęlicitatem asseq poteritis. Sūma uero humanæ mētis fęlicitas Deus est / quo remoto / oīa erroribus plena sūt. Nunq̄ lætus ēe poterit: nūq̄ animi pace fruet̄: qsqs aliud pręter deū quęrit. Deserat̄ uia ꝑditiōis

& fraudis: in q̃ mors uoluptatis illecebris adoper ta celatũ. Nemo diuitiis / nemo fascibus / nemo etiã regia potestate cõfidat. Liberet se quisq; a peccatis dum licet / dum facultas adest. Nam apud inferos quo properamus / nullum poterimus bonum ope rari / neq; ullam consequi mercedem.

O si Alexãdro illi magno omĩpotẽs daret ad supos puenire / nõ amplius mũdũ armis lacesseret / nõ ur bes / nõ regna expugnaret / nõ populos & natiões subdere moliretũ: nõ indiam uictor penetraret: sed missis ĩglorius armis / uiliq; pallio ĩdutus / crebris ieiuniis carnẽ domaret / uigiliis / algore / calore se prorsus afficeret: cõtinuis lachrymis & oratiõibus Deũ summũ maximũq; exoraret: ab oibus sui cor poris uenis purpureum sanguinem funderet / ut illos cruciatus æternos & gehẽnæ flammas euitare posset. Alexãder

Si. C. Cesari superũ rector atq; ĩferũ cõcederet ad uitã redire / nõ rursus gallia & germania illũ ĩfestũ uide rẽt: nõ rursus Emathia ĩfelix cognatas cerneret aci es: populũq; potẽtẽ: In sua uictrici cõuersũ uiscera dextra. Non amplius Cesar bella gereret nullos ha bitura triumphos: nec cum uictore exercitu ægyp tum peteret: ut ad se Põpei caput deferretũ: sed nu do pede / lugubriq; ueste / ac barba capilloq; sub misso / ægypti deserta lustraret / specus oẽs inuise ret: ubi quondam Paulus heremitarũ prĩceps / Hila rion / & Antonius sanctissimi monachi degebant: Cæsar

ibiq; summa inedia corpus afficeret: cerere solũ & aqua cõtentus: ardẽtissimis lachrymis ora pfunderet: supplicesq; tẽdẽs ad sidera palmas deũ gemitibus exoraret / ut horrẽdos tartari cruciatus / terribilesq; dęmonũ facies / ac tortorũ manus effugeret.

L ibet nunc eos ĩterrogare q marmoreis tectis ebore auroq; fulgẽtibus: q signis: q tabulis: q cęlato auro & agẽto: qui corinthiis opibus abundãt: utrum Antiochi regũ syrię ditissimi: an Pauli heremitæ superius memorati: q nihil habuerit horũ / nihilq; habere uoluit / se similes malint. Illi tunicas auro textas: Paulus uilissimum habuit indumentum. Sed econtrario illi paupculo paradisus patet: hos auratos gehẽna suscipiet. Ille Christi uestẽ licet nudus seruauit: hi uestiti sericis indumentũ Christi pdiderunt. Paulus uilissimo puluere opertus iacet / resurrecturus ĩ gloria: hos operosa marmore sepulchra premũt cũ suis opibus arsuros. Parcite quæso / parcite diuitiis / quas amatis. Cur & mortuos uestros auratis obuoluitis uestibus? Cur ambitio ĩter luctus lachrymasq; nõ cessat? An cadauera diuitũ nisi ĩ serico putrescere nesciũt? Mihi si dominus optionem daret / multo magis eligerẽ tunicã Pauli cum meritis eius: q̃ regũ purpuras cũ regnis suis. Nam uirtutes & merita æterna manent / claraq; habenť: regna uero & diuitiæ breui dilabunť.

V bi quondã gloriosũ regnũ assyriorũ? q annis mille trecẽtis imperiũ tenuerũt? Vbi Medorũ imperium:

qui deuictis Assyriis annis.cccl.dominati sunt? Medi
Vbi Persarũ imperiũ potẽtissimũ:q Medos regno Persæ
expulerunt:& ipsi nõ multo post a Grẹcis subacti
sũt?Vbi & ipsi græci a Romanis deuicti?Vbi excel Græci
sum Octauiani iperiũ ?Vbi Cæsaris gloriosi trium Cæsar
phi?Vbi Alexãdri macedonis gloria?Vbi Pirrhi rẽ Alexãder
gis epirotharũ magna expectatio?Vbi Darii psarũ Darius
regis põpa?Vbi diuitiæ Antiochi regis Syriæ? Vbi Antiochus
egregię uirtutes Epaminũdę?Vbi maxia Babylon? Epaminun
Vbi Carthago potẽtissima?Vbi Ilion ciuitas super das
ba?Vbi Thebæ urbs bellicosissima?Vbi Athenæ li Babylon
beraliũ studiorũ mater?Vbi tãdẽ est Roma trium Carthago
phans ?Vbi cætera regna?Nõ ne oĩa breui extincta
sunt?Nulla igĩ regni potentia:nulla uis auri & ar
genti pluris q̃ uirtutis extimanda est.

Terror dãnationis æternæ mortẽ maxime terribilem ostẽdit:ingẽtẽq; morienti affert terrorẽ.Circũstant enĩ dæmones/terribiles uisu formæ/acriter insistẽ tes:ac miseros hoĩes ĩ desperationis foueã præcipi tes dare moliunĩ:ut ad inferos rapiant æternũ cru ciandos.Nã/ut diuus refert Bernardus/Hostium nostrũ maligni spũs obsident:& exitũ nostrũ illæ horrendæ effigies prestolanĩ. Mors enĩ peccatorũ pessima:ubi uita nõ subuenit.Formido exire/& in ipso portus ingressu cõtremisco:dũ nõ cõfido ꝓpe accedere: nec aliquẽ uideo q excipiat exeuntẽ:Et si deus ipse exitũ meũ nõ custodiat/heu miser ero ludibriũ dęmonũ itercipiẽtiũ me.Sic cõtigisse refert Bernardus

Gregorius beatus Gregorius cuidam Chrisauro ualde diuiti:
Crisaurus q nō minus uiciis plenus erat / q̃ diuitiis: superbia
tumidus / carnis uoluptatibus deditus / ĩ acquiren
dis rebus auaritiæ facibus accẽsus. Is ad extremũ
ueniẽs / uidit tetros & nigerrimos spũs corã se assi
stere / ut ad inferos illũ raperẽt: cępit tremere / pale
scere / sudare / magnisq; uocibus inducias petere:
ac filiũ suũ monachũ noĩe Maximũ / ingẽti clamo
re uocare / dicẽs. Maxime fili curre: in fide tua me
suscipe. Turbatus Maximus / protinus adfuit / lu
gens. Sed Chrisaurus pauore tetræ eorũ imaginis
huc illucq; ĩ lectulo uertebaẽ: quocũq; se latere uol
uebat: aspectũ eorũ ferre nõ poterat. Cumq; nimis
astrictus relaxari se iam posse diffideret / cępit ma
gnis uocibus clamare. Inducias usq; mane / indu
cias usq; mane. Et dũ sic clamaret / misera aĩa a ma
lignis spiritibus de habitaculo carnis euulsa est.

C aueant igiẽ oẽs / ne ad cociti stagna deferanẽ / sty
giãq; paludẽ: Cerberus ubi ingẽs latratu regna tri
fauci Personat. Et ubi circũstant aĩę dextra leuaq;
freqũẽtes: Matres atq; uiri / defũctaq; corpora uita
Magnanimũ heroũ: pueri ĩnuptæq; puellæ. Vbi ge
mitus cõtinuus / eiulatus assiduus / cruciatus æter
nus / dolor sũmus / frigus ĩtolerabile / ignis ĩextin
guibilis. Turbidus ubi cęno uastaq; uoragine gur
ges Aestuat. Vbi uermes ĩmortales / fetor ĩmẽsus /
tenebrę dẽsissimę / flagella cędẽtiũ / terribilis uisio
dęmonũ: multaq; præterea uaria mõstra ferarũ: Et

centum geminus briareus/ac bellua lernæ Horren dum strīdēs / flāmisq; armata chymera: ac terribili squalore Charon. Vbi cōfusio dānatorū / desparatio oium bonorū / stridor dētium / lachrymæ amarissime. Vbi nullus est honor seruorū ad dnōs / nec domini supra seruos. Vbi parētes nō diligūt filios: nec filii parētes honorāt. Impositiq; rogis iuuenes āte ora parētū. Et q̄uis ibi sint tenebræ exteriores / miro tamē iudicii ordine quos īordinate reprobi dilexerūt: secum in tormentis uidebunt: ut uisio illa poenam proprie punitionis exaggeret.

Supremus āt & maximus dolor / quo aīa uehemētissime cruciat̄ & angit̄ / priuatio ē sūmi boni & diuinæ uisiōis. Nunq̄.n. post illud extremū horrēdūq; iudiciū dānati deū uidebūt. Nunq̄ faciē rerū oium principis cernere poterūt: sed crudeles & sensibiles pęnas dabūt: quibus aīę pariter & corpora cruciabuntur: nec mori poterunt: quos ideo sibi deputatos ignis inextīguibilis nō extīguit: ut pmanēte uita / pęna pmaneat: & ad dolēdū magis / q̄ ad uidēdū æternis uīculis cōpeditos habeat / quos ī flammis uiuacibus īmortalitas secūdæ mortis occidat. Proinde oēs q dicunt̄ in gehēna occidi / non ideo cū eis agit̄ / ut maximis cōsūpti doloribus aliquādo deficiāt: sed ut ī pęnis ęternū crucient̄ & uiuāt. De qbus Gregorius scribit. Aīa psoluit ī tormētis quæ illicite seruauit desideria: & flāmis ultricibus tradita sēp morit̄: qa semp ī morte seruat̄. Neq;.n. Gregorius

morte cōsumitr̃. Nã si uita morientis cōsumeretr̃: cũ uita etiã poena finiretr̃. Sed ut sine fine crucietr̃: etiã sine fine uiuere cōpellitr̃: ut cuius uita hic mortua fuit ĩ culpa: illic mors eius sẽp uiuat ĩ pęna. Cruciatr̃ ergo & nõ extinguitr̃: moritr̃ & uiuit: deficit & sub sistit: finitr̃ sẽp/ & sine fine manet. Potẽtes uero po tenter tormẽta patientr̃: & fortioribus fortior istat cruciatus. Et quãtũ quisq; exaltauit se/ & ĩ deliciis maioribus fuit: tantũ illi maiora tormẽta debẽtur.

T imeãt igitr̃ mortales oẽs inferni tormẽta: ubi edax flãma nocentũ aĩas deuorat. Vbi dracones blasfe mãtiũ labia comedũt. Vbi serpẽtes diris morsibus damnatorum pectora crudeliter depascũt: ora/ ma nusq; ambas/ populataq; tẽpora raptis Auribus: & trũcas inhonesto uulnere nares. Vbi ululatus & ge mitus sonãt/ & clamor cõfusus: quẽ uis tormẽtorũ exagitat: & incẽdii ardor extorquet. Vbi audiuntr̃ uoces/ uagitus & ingẽs: nocẽtũq; animæ flẽtes. Et hæc tormẽtorũ poena nullo termino finitr̃: nullo fi ne claud itr̃: sed flãmarũ atrociũ exustiõe cõsumitr̃: & ad rediuiua incẽdia iterũ q̃ adustus fuerit/ repa ratur. Ipse enĩ poenarũ dolor & cruciatus / qui uitæ huius amatoribus datr̃: cũ sit uehemẽtior tormẽtis uniuersis/ nunq̃ finiẽdus illos aggreditr̃: sed acrius q̃ ĩchoauerat sæuit: & nullus sæuiẽti terminus: nul lus omnino finis occurrit/ sed habet secũ uniuersa supplicia & tormẽtorũ genera. Subinde renouatur ut sæuiat: augmentatur/ ut inflãmet & urat.

Sontes itaq; qui ad impia tartara missi sunt / uariis ur genẽ poenis: Quarũ nõnullæ ad aiam maxie perti nent. Vltrices curæ: cõscientiæ uidelicet quæ semp puniũt nocẽtes: hoc est / uermis ille edax cõsciẽtiæ q nunq̃ morit̃: sed miserã aiam mordet ubiq;: ęter nũq; mordebit. Vehemẽtia doloris flagitiorũ & cri minis acti. Cõfusio pudoris. Rabies odii / & discor dia demẽs. Tediũ uitę. Desideriũ mortis. Cõsortiũ demonũ. Iræ. Tristitiæ. Inuidentia. Rõnis cõfusio. Despatio. Blasfemia / & timoris pturbatio. Nã flam mis & suppliciis inferorũ traditi / ubi umbra mor tis & sempiternus horror inhabitat / dolorẽ maxi mũ i aio sentiũt: & doloris angustia pulsati / semp nouo pauore feriunt̃: ut & quod timẽt / tolerẽt: & rursus quod tolerant / sine cessatione ptimescãt. Et ut Gregorius i moralibus refert. Damnatus quisq; foris flãma succẽdit̃: intus cæcitatis igne deuorat̃: atq; i dolore positus exterius interiusq; cõfundit̃: ut sua deterius cõfusione crucietur. Gregorius

Ad corpus uero maxime spectãt fumi caligo & tene brarũ obscuritas. Fetoris imensitas. Procellę terribi les. Metus ingens. Male suada fames / ac turpis ege stas: Aridaq; ora siti: letũq; labosq;. Tum cõsangui neus leti sopor: & mala mẽtis Gaudia: mortiferũq; aduerso i limine bellum. Põdera grauia. Gemitus acerbi. Sęua uerbera: tũ stridor ferri: tractęq; catenę morsus imanis hydrę qnq̃gita atris hiatibus. Vipę crinibus inexę. Vlulatus & dolores: ac pallẽtes mor

bi:tristisq; senectus. Et ĩprimis Ardoris & algoris uehemẽtia. Nã a calore & flãmis ardẽtissimis transferrenẽ noxii ad aquas frigidissimas / niue glacieq; refertas. Horrẽdo igiẽ modo erit tunc reprobis dolor cũ formidine: flãma cũ obscuritate. Et supplicia ultra uires tolerabũt: eritq; illis mors sine morte: finis sine fine: defectus sine defectiõe: qa & mors uiuit: & finis semp incipit: & deficere defectus nescit.

Q uã sint acerbæ ĩferorũ pęnæ: ex hoc facile pcipi põt Siqs.n.ad hãc pęnã ppetuo sustinẽdã addictus eẽt ut in pupilla oculi ferrũ igne succẽsum infixũ teneret: cruciatus immanitatem toto corpore sentiret: adeo ut illã pati nõ posset: eligeretq; potius mori q̃ tali tormẽto sẽp cruciari. Si tãta igiẽ erit doloris uehemẽtia unico tormẽto: qd ĩ tãta suppliciorũ uarietate / quæ simul cõcurrent ĩ reprobis & dãnatis?

Homerus Iure igiẽ Homerus poeta clarissimus Achillis aĩam ĩtroducit dicẽtem / Libẽtius se apud superos cũcta aduersa tolerare / q̃ apud inferos imperare. Hinc

Virgilius apud Maronẽ legimus: quã uellent æthere ĩ alto / Nunc & pauperiem / & duros perferre labores Fata obstãt: tristiq; palus ĩnabilis unda Alligat.

L ugebũt miseri / & lachrymas fundẽt amarissimas. Sed frustra flebũt: qa scelerũ suorũ ueniã nõ consequentur: immo diris flagellis attriti & gladio cæsi: radiisq; rotarũ districti poenas dabunt. Et ut sacer

Anselmus scribit Anselmus. Impii ĩ inferno tãto poenarũ premenẽ põdere / ut nec pedẽ uel manũ / uel aliud cor

poris mēbrū possint mouere. Sic ībecilles erunt: ut nec uermē possint a ꝓpriis oculis amouere. Ad oīa quę noluerit ípius cogeṫ: & ab oíbus quæ uoluerit, ꝓhibebiṫ. In tāta discordia ꝑsistēt: ut eorū corpora & aīę sēp dissideāt. Reprobi itaq; tormētorū acerbitate īmēsa penitus absorti, tātū ī poenis tolerabūt dolorē: ut nil cogitare ualeāt præter poenā. Illuc totus ferreṫ īpetus cogitationis, ubi senserint uim doloris. Desiderabūt mortē, & mori non poterunt. Ideo exclamans Augustinus dicit. O mors q̃ dulcis esses ac ꝓiocūda his, q dū uiuerēt, tā amara fuisti. Te solā desiderabūt qui te solā uehementer oderūt. Et ut Gregorius refert. Voluissent ípii sine fine uiuere, ut possent sine fine peccare. Ad magnā ergo iudicātis iustitiā ptinet, ut nūq̃ careāt supplicio: qui ī hac uita nunq̃ uoluerūt carere peccato. Iure itaq; exclusi a patria paradisi, igne īextinguibili ꝑpetuo cruciāṫ. Nā, ut Diuus refert Augustinus, Omnipotēs deus futurorū præscius, a prima mūdi origine gehēnæ ignē creauit igni nostro cōtrariū: adeo ut semel accēsus nunq̃ extinguatur. Nec studio humano accēdiṫ: nec lignis nutriṫ: successione nō indiget, ardore nō caret, cōsūptionē nō habet.

Quis igitur, ut Gregorius scribit, nō horreat semper igne cremari: nec unquā mori posse: semper fumū teterrimum sustinere: & nūquā lucem uidere: semper durissime & acerrime flagellari: erumna affici, opprobriis & cædibus uexari: & derideri, afflicta

ri/impleri fetoribus/torqueri cũ dęmonibus/& nullum inuenire solatium/ nullum consilium/nullam spem euadendi? Vbi semper miseros circũdant dolores mortis. Vbi omnimoda desolatio/& desperatio/& ex desperatione odiũ sui & dei/& blassemię nefandissimæ: quibus maledicunt diem/ qua nati sunt: & qui eos genuere parentes. Tunc uidebunt miseri mortales ꝙ pro uili & fluxa delectatiõe peccandi/acerbissima patiuntur supplicia: pro suauitate uoluptatis exiguę diuturno dolore puniuntur: & pro affectu terrenarum rerum ęterna bona perdiderunt: æternoq; igne cruciantur: qui modica breuiq; poenitentia ista promereri / & illa euadere potuerunt.

Vbi nunc o diues sunt cælaria tua/tãta uini diuersitate referta? Vbi sunt horrea/tãta frumẽti abundãtia cumulata? Vbi dapes & fercula delicata? Vbi uaria & pretiosa uestimentorũ genera? Vbi bissus & purpura? Vbi tecta marmorea? Vbi uasa auri argentiq; cælata? Vbi falsę diuitię? Vbi honores/potẽtia/gloria/uoluptates? Tu quõdam Lazaro mẽdico panis micam negasti: & ab eo ĩ inferno sepultus tãtopere guttã aquæ petiisti. Nõ te purpura defendit a frigore. Nõ te bissus ab ardore tuetur. Nõ te opes & uoluptates a diris protegũt suppliciis & flagellis.

Heu cõditio hũanæ naturæ & flẽda calamitas. Quis nõ insanire uidetur/dum initium & originẽ suã sedulo cogitat: progressum cõsiderat: finẽ atq; exitũ

aĩo reuoluit?Quis tāta facundia exupat / ut infe
rorũ poenas enumeret?quãdoqdẽ ut clarissimi ua
tis testimonio cõstat:Nõ mihi si linguæ centũ sint/
oraq; centũ / Ferrea uox / oẽs scelerũ cõprehẽdere
formas:Oĩa poenarũ pcurrere nomina possem.
Quid igit̃ nos delectat inter dęmonũ laqueos/ho
minũ gladios/carnis motus illicitos habitare?Vbi
quotidie mũdus labit̃ / reatus augetur / uirtus mi
nuit̃ / corpus multis pęnis & tãdẽ mortis labore cõ
ficit̃.Ruinã indies minat̃ domicilium corporis / in
quo uiuimus. Periculosũ est mũdi pelagus / ĩ quo
nauigamus. Vitiosũ est qcqd terrenũ diligimus.
Nauigãtibus.n.nobis p hoc mare magnum & spa
tiosũ/in quo diuersa sunt genera inimicorũ:ualde
ptimescẽdũ ẽ / ne nauẽ nostrã aut pcella tẽpestatis
arripiat:aut fluctus absorbeat:aut in æternã prædã
pirata crudelis abducat. Cõgrediamur itaq; cũ ho
ste fortiter:ut uictores prostrato aduersario trium
phum pręmiũq; uirtutis ab impatore nostro conse
quamur.Intẽdamus iustitiæ:quæ nos insepabilis
comes ad deũ sola perducet. Et dũ spiritus hos re
get artus:ĩfatigabilẽ militiã deo militemus:statio
nes/uigiliasq; celebremus.Operã demus uniuersi:
ut nos q̃primũ ad rectã uiam dirigamus:& suscep
tis opatisq; uirtutibus:subtractisq; his labibus ter
ræ pficiscamur ad illũ æqssimũ iudicẽ / parẽtẽq; in
dulgentissimũ:q pro laboribus requiẽ:pro morte
uitã:pro tenebris claritatem:pro terrenis ac breui

bus bonis æterna ac cælestia largiatur.

C ontẽnamus opes & auaritiã: quia nihil est tã angusti animi / tãq; praui / q̃ amare diuitias. Nihil honestius magnificẽtiusq; / q̃ pecuniã contẽnere. Auaritia siquidẽ ut clarissimus refert historicus / pecuniæ studiũ habet: quã nemo sapiẽs cõcupiuit. Ea quasi materies oĩum malorũ / uenenis malis imbuta / corpus animũq; uirilẽ effeminat: semp ĩfinita ĩsatiabilis est: neq; copia / neq; inopia minuitur. Igiẽ ex ꝟitiis iuuẽtutẽ luxuria atq; auaritia cũ sup̃bia inuasere. Rapere / cõsumere / sua paruipendere / aliena cupere / pudorẽ / pudicitiã / diuina atq; humana promiscua / nihil pensi atq; moderati habere. O præclara opum mortaliũ beatitudo: quã cũ adeptus fueris / securus esse desistis. Et nisi diuitias ĩ terris ad pietatem liberalitatẽq; cõtuleris: illas neq; in terris / neq; in cælo possidebis. Quæramus itaq; ueras diuitias quas nec fures eripe / nec tineæ demoliri possũt. Cauẽda est etiã gloriæ cupiditas. Eripit. n. liberalitatẽ: qua magnanimis uiris nihil præstãtius esse debet.

A biiciendæ sunt corporis uoluptates: quæ auferũt a nobis tẽperantiæ locũ: nec in uoluptatis regno uirtus aliqua cõsistere potest. Nulla nobis capitalior pestis. Atq nullũ est scelus / nullũ magnũ facinus: ad quod suscipiẽdũ nõ libido uoluptatis ĩpellat. Cũq; homini deus nihil mẽte præstabilius dederit: huic diuino muneri ac dono nihil tam extat inimicum / q̃ uoluptas: quam diuinus Plato escam ma

lorum appellat: q ea homies capianẽ / ut hamo pi sces. Istæ sunt generis humani certissimæ pestes! quæ mentes hoium exagitãt: mortalesq; ois præci pites agunt. Ea ciuitas id regnũ æterno i gradu fa cile steterit: ubi minimũ uirium superbia / luxuria / atq; auaritia sibi uendicauerint. Proinde si sapiẽtes si beati esse cupimus: si inferorũ poenas euadere: si æterna pręmia consequi uolumus / contẽnamus il lecebras / potẽtiã / atq; diuitias: soli uirtuti inhęrea mus. Nõ eni beatũ faciunt uiciosæ ac mortiferæ uo luptates: nõ opulẽtia libidinũ incitatrix: nõ inanis ambitio: non caduci honores! quibus illaqueatus aius humanus & corpori mãcipatus æterna morte dãnaẽ. Sed sola inocentia / sola iustitia: cuius legiti ma & digna merces est imortalitas: quam statuit a pricipio Deus optimus maximus sãctis & icorrup tis mẽtibus! quæ se a uiciis & ab omni labe terrena integras / iuiolatasq; cõseruãt. Sic igiẽ uiuere nita mur / ut nos frustra natos nõ extimemus: & ex ui ta ista discedamus tanq̃ ex hospitio / non tanq̃ ex domo. Ita mores actusq; nrõs rõni subdamus: ita Deum semper pura / itegra / icorrupta & mente & uoce ueneremur / ut nos ad illud beatorũ conciliũ coetumq; uehat: & deuenire faciat locos lætos & amęna uireta Fortunatorũ nemorũ sedesq; beatas: ubi cũ sanctis omnibus sempiterno æuo fruamur.

F I N I S

Ex auctoribus eccle ſiaſticis.

Euangelio
Paulo apoſtolo
Propheta Dauid
Iob
Solomone
Ambroſio
Hieronymo
Auguſtino
Gregorio
Ioanne chriſoſtomo
Anſelmo
Hiſtoria ſcí Sebaſtiani
Lactantio
Bernardo
Thoma aquinate

Ex auctoribus gentilium.

Ariſtotele
Platone
Chilone philoſopho
Tullio
Saluſtio
Virgilio
Ouidio
Lucano
Iuuenale
Perſio
Suetonio
Plinio
Iuſtino
Valerio maximo
Seneca
Q. Curtio
Boetio
Petrarcha.

Zacharias Lilius Vicentinus Domino Ioannidonato Canonico Vicentino Salutem in Domino

CVM Sæpe & diligẽter animo cogitarem res omẽs mundi huius uanas esse / fallaces / & caducas: quæ uelut umbra prætereunt / ac soluũtur uti nebula / surgẽsq; ĩ aera fumus: & quæ post mortem acerbissimas penas apud inferos nõ xiis parantur: ad religiosæ uitę ocium me transferre constitui: ut fauẽte Deo / ab æternis suppliciis / igneq; inextinguibili animam eriperem, Ad id faciũdum magnopere me hortatus est Diuus Hieronymus: qui propter cælorũ regna romam egressus domum / parẽtes / cognatos dereliquit: ęgyptiq; deserta ita lætus accinctusq; accessit: ut uolasse eũ magis q̃ measse crederes: horrida se specu retrudẽs timore gehennæ infernalis: ait enim. Ille igitur ego qui ob gehennæ metum tali me carcere ipse dãnaueram: scorpionum tãtum socius eram atq; ferarũ. Auxit præterea & sũmopere firmauit propositum meum mors Innocentii pontificis maximi: ad quẽ uisendum cum ante solis ortum ad basilicam beati Petri apostoli me cõtulissem: inueni iam corpus eius humi conditum: nec alium ibi offendi præter fabrum murarium: qui depositum eius ĩcoeperat: & quatuor ignobiles uiros: qui tanta celeritate su

pra illud cadauer terrã & saxa deferebãt: ac si unus esset qui publico facinore horrenda morte damnatus fuisset. Neq; ibi aderat saltem uetula una: quæ pro anima illius æterno deo preces funderet. Non ibi de more ceræ accensę: nõ clerici aut religiosi funera persoluebãt. Tũc sane obstupuit cor meum: sensus omnes obriguerunt: sicq; mecum ipse locutus sum. O papa stupor mundi: O Innocenti pontifex maxime: qui quõdam foelicissimus eras: Vbi nunc superbum palatium tuum: quod i uinea seu uiridario tam magnifice extructum erat? Vbi sunt aulæ quiq; aureæ/miraq; pictura decoratę: quas in atrio tuo eximie condidisti: tanto ĩpẽdio & singulari præstantia: ut nulla structura mille annis ante in ipso palatio eis ullo modo ualeat cõparari? O q̃ malum & inæquale commercium põtifex pauper egisti. Pro thalamis auro ornatis humili iacere se pulchro/tãta onustum terra: ut uix illam quatuor plaustra ferre potuissent. O papa certe inops q̃ male nunc tractaris. Vbi nunc panni serico auroq; cõtexti: qui lectum tuum splendidissime exornabãt? ubi aulęa mirifica pictura ĩtexta/pulchriq; tapetes? Vbi uestes purpureæ? Vbi mitra pontificalis uariis distincta gemmis? Vbi uasa auri argentiq; cęlata? Vbi pecunia & thesaurus tuus? Vbi margaritæ & lapides pretiosi? Vbi cõuiuia & epulę delicatę? Vbi lõgus ordo seruorum? Vbi diuitię? Vbi honores?

Vbi potentia? Vbi gloria? Vbi illecebrę & uolupta tes? Ecce breuissimo tēporis spatio omnes periere. Vitaq; cum gemitu fugit indignata sub umbras. O fallax mortalium uita: quæ tam læta iocundaq; uidetur. O q̄ celeriter breuis hora surripit: quod multis annis lōgoq; labore partum est. Hæc est su perbia. Hęc est hęreditas nostra/conuerti in pulue rem/uermes/& fetorem. Iccirco exclamans Petrar cha dicebat. Miser/qui spem in re mortali ponit. Nam quisquis fluxis rebus ille fidit: si tandem fal litur/æquum certe uidetur. O cæca mortalium cor da/ad quid tot uanę curę/tantiq; labores? Omnes in antiquum puluerem cōuertimur: nominisq; ue stri uix ulla extat memoria. Mille ex laboribus ue stris uix unus censetur utilis. Quin omnes sūt pu blicę uanitates. Qui studia uestra ītelligit/ille mihi referat. Omnes ad hunc finē uenire cogimur. Quē semel tantū agere debemus. Quid nobis post mor tem superbia prodest? Quid auaritia? Quid luxu ria? Quid nobis conferunt diuitiæ honores/illece brę? Omnes uelut umbra defluunt: anima uero mi sera tantis circūsepta erroribus/æternas dabit poe nas/& acerba supplicia patietur. O cæca cupiditas/ fragilisq; uita mortalium. Quę multos sępe fallit. Nec aliud nisi ūbra & fumus ē: harūdine inanior. Et sine amaritudine nulla ꝑfecto extat dulcedo. Labitur occulte/fugitq; uolatilis ætas.

Petrarcha

F allax spes omnium quæ tantum mortalibus affert angorẽ. Ex hoc mundo quisquis plus carpit, multo plus fallitur: nec tãdem ex ipso quicquam secũ portat. Nascimur in poena: uiuimus in labore. Exitus noster summo fiet gemitu atq; dolore. Ad cælum igitur corda sursũ tollite: Nec sibi semper anima sit inimica: quæ uiuat ĩ erroribus uitiisq; pascatur. His itaq; diligẽter inspectis, mundi illecebras fluxasq; diuitias & uoluptates linquere statui. Nõ terrenis principibus, nõ cardinalibus, nõ summo pontifici: sed Regi sæculorum immortali, & inuisibili deo seruire cõstitui: cui seruire regnare est: quoniam ut sanctissimus scribit Ambrosius. Nulla maior dignitas est q̃ seruire deo. Orate summam dei uirtutem atq; sapientiam pro me peccatore: ut me perseuerantẽ efficiat in suo sanctissimo obsequio. Vale.

F I N I S

Zacharias Lilius Vicentinus Canonicus regularis
optimo patri suo
Mattheo Bosso concanonico salutem in domino.

STatueram sane Reuerēde pater in fine operis cosmographiæ genera uentorum cōscribere. Sed gratia religionis impeditus / cum nouus adhuc essem miles in armis: haud equidem tantū ocii nancisci potui: ut ea describerē. Nūc uero a grauissimis auctoribus collecta paucis absolui: tibiq; dicaui. Vale.

DE GENERIBVS VENTORVM.

VENTorum discretas esse regiones & nomina maiores nostri prodidere. Nam ꝓuidentia ac dispositor ille mundi Deus aera uentis exercendū dedit / ne pigresceret: sed assidua uexatione utilem redderent: deinde ut imbres terris subministrarēt: nimiosq; cōpescerent. Quidā pauciores: alii uero plures esse uoluerunt: nec eisdem nominibus ab oībus nūcupati sunt. Verum ut Plinius auctor est / uentos quatuor per totidem mundi partes ueteres seruauere: ideo nec Homerū plures nominasse confirmat: Quos Seneca in Agamenone unico uersu elegantissime conclusit. Plinius Homerus Seneca

Rapiuntq; pelagus infimo euersum solo
Aduersus euro zephyrus & boreę notus. Pręterea Ouidius ī primo de tristibus eosdem pulcherrime describit. Ouidius

N am modo purpureo uires capit eurus ab ortu.
Nunc zephyrus sero uespere missus adest.
N unc gelidus sicca boreas bacchatur ab arcto.
Nunc notus aduersa prelia fronte gerit. Item ĩ pri mo metamorphosios.

E urus ad auroram / nabatheaq; regna recessit
Persidaq; / & radiis iuga subdita matutinis.
Vesper & occiduo quæ littora sole tepescunt
Proxima sunt zephyro. scythiam septẽq; triones
Horrifer inuasit boreas. contraria tellus
Nubibus assiduis: pluuioq; madescit ab austro.

S ecuta ætas uẽtos octo tradidit. Sũt ergo bini ĩ quatuor celi partibus: Ideo Vitruuius scribit turrim octogonã Athenis fuisse constructam: & singulis lateribus sculptam eius uenti imaginem. Ab oriente æqnoctiali Subsolanus positus ẽ. Ab occasu æquinoctiali Fauonius. A meridie Auster. A septentrionibus Septentrio. Inter Subsolanũ & Austrum / Eurus. Inter Austrum & Fauonium / Aphricus. Inter Fauonium & Septentrionem / Corus. Inter Septentrionem & Subsolanũ / Aquilo. Cæterũ / ut Plinius tradit / Subsolanus græce Apeliotes uocat̃. Eurus græce / latine Vulturnus. Auster Notus. Aphricus Liba. Fauonius Zephyrus. Corus Argestes. Septentrio Aperchias. Aquilo Boreas appellant̃. Hãc uentorum descriptionem tanquam ueram atque optimam mediterranei maris nautæ omnes seruant: & potissimum Veneti & Genuenses: qui cæteros nau

Vitruuius

Plinius

ticæ artis excellunt ingenio.

His pleriq; interiecerunt Traciam media regione inter septentrionem & occasum. Itemq; Calciam media inter aquilonem & exortum æquinoctialem. Ab ortu solstitiali phenicam / media regione inter ortum brumalē & meridiem. Inter Liba & Notum / compositum ex utroq;: hoc est inter meridiem & hibernum occidentem Libanotum.

Isidorus autem libro.xii.ethimo.uētos. xii. scribit. Qui ab oriente uerno in occiduū tendit / Subsolanus dicit̄: q̄a sub ortu solis nascit̄. Hic duos collaterales ānectit: Eurum scilicet a sinistris: quē sic uocari dixit: ꝙ ab eoo spiret / idest ab oriente æstiuo. A dextris uero dicit esse Vulturnum: sic dictum / ꝙ alte tonet. Austrum a meridie flantē: sic uocari / ꝙ aquas hauriat: eumq; græce appellari Notū. A dextris eius esse Euroaustrū: q̄a iter Eurū sit & Austrū. Sic & q̄ a sinistris sit / Libanotus: inde dictus ꝙ inter Notū sit & Liba. Zephyrū aūt ab occiduo flantē dicit: sic appellatū / ꝙ flores & gramina eius uiuificentur spiritu: atque eundem uocari Fauonium: ꝙ his faueat quæ nascunt̄: Cuius a dextera Aphricū seu Liba / a regione unde spirat denominatū. A leua uero Corū: eo ꝙ uentorū circulū claudat / & q̄si corū faciat: a nōnullis Argesten noīatū. Septentrionē inde asserit dictū: eo ꝙ a circulo septē stellarum consurgat. Cui ponit a dextra Circium: a uicinitate cori sic denoīatū. A sinistra uero Aquilonē: cuius Isidorus

nominis causam dicit: q aquas stringat / & nubes dissipet: eumq; dicit & Boreã nomiari: q ab hiperboreis montibus egredi uideatur.

Plinius V entorum frigidissimi sunt quos a septentrione dicunt spirare. Ii reliquos cõpescũt / & nubes abigũt. Humidi Auster / Aphricus: & præcipue Auster Italiæ. Sicci Corus & Vulturnus / præter q̃ desinentes. Niuales Aquilo & Septentrio. Grãdines Septẽtrio importat & Corus. Aestuosus Auster. Tepidi Vulturnus & Fauonius. Iidem Subsolano ficciores. Et in totũ oẽs a Septẽtrione & occidente sicciores / q̃ a meridie & oriẽte. Saluberrimus ãt oium Aquilo. Noxius auster / & magis siccus: forrassis qa humidus frigidior est.

S ubsolanus qui & Apeliotes uentus orientalis calidus est & siccus / sed temperate. Huic eiusdem fere cõplexionis sũt a dextris Vulturnus oĩa desiccãs: a sinistris uero Eurus nubes generans.

A uster qui & Notus australis est uentus naturaliter frigidus & siccus. Verum dum p torridã zonã ad nos transit / calorem assumit: & ab aquarũ multitudine sumit humiditatem: et sic mutata natura / ad nos uenit calidus & hũidus: et pluuias utplurimũ inducere consueuit. Huic eiusdem fere complexionis a dextris est Euroauster: qui tempestates ĩ mari generat. A sinistris Libanotus / quem dicũt calidũ esse & temperatum.

Z ephyrus qui & Fauonius uẽtus est occiduus / frigi

dus & humidus tempate tamen. Hiemem resoluit & germina floresq; pducit. A dextris eius est aphricus: qui tonitrua & fulmina generat. A sinistris corus: q in oriente nubilosũ aerem facit: in occiduo uero serenum.

Septentrio q & Aperchias uentus est / a plaga in qua orit̃ nuncupatus. Hic aerem serenum facit: & quas exciuerat Auster pestes repellit & purgat. Est ãt frigidus & siccus. A dextris eius ẽ Circius: qui niues grandinesq; pducit. A sinistris Aquilo seu Boreas qui nubẽs dissipat / & aquas gelu ligat.

Aristoteles libro. ii. metaurorum aliis quidem nominibus. xii. uentos tradidit per totidẽ mundi regiones. Nam Zephirus flat ab occidẽte æquinoctiali. Apeliotes ab oriẽte ęquinoctiali. Boreas q & Aperchias a septentrione. Auster a meridie. Cæcias ab oriente æstiuo: cui cõtrarius Libs ab occidente hiemali. Eurus ab oriẽte hiemali. Argestes ab occidente æstiuo. Messes medius iter Cæciam & Aperchiã. Trascias medius est iter Argestem & Aperchiam. Fenicias inter Eurum et Austrum. Ithagenes inter Libs et Austrum.

Seneca libro. iiii. naturalium quęstionũ. xii. uẽtos describit his ferme nominibus quibus Aristoteles.

Sunt etiã quidã peculiares quibusq; gentibus uenti: ut libro secũdo Plinius auctor est: nõ ultra certum pcedẽtes tractũ. Vt Atheniensibus Scyron: reliquę gręciæ ignotus: Idem Olympias uocatur. In narbo

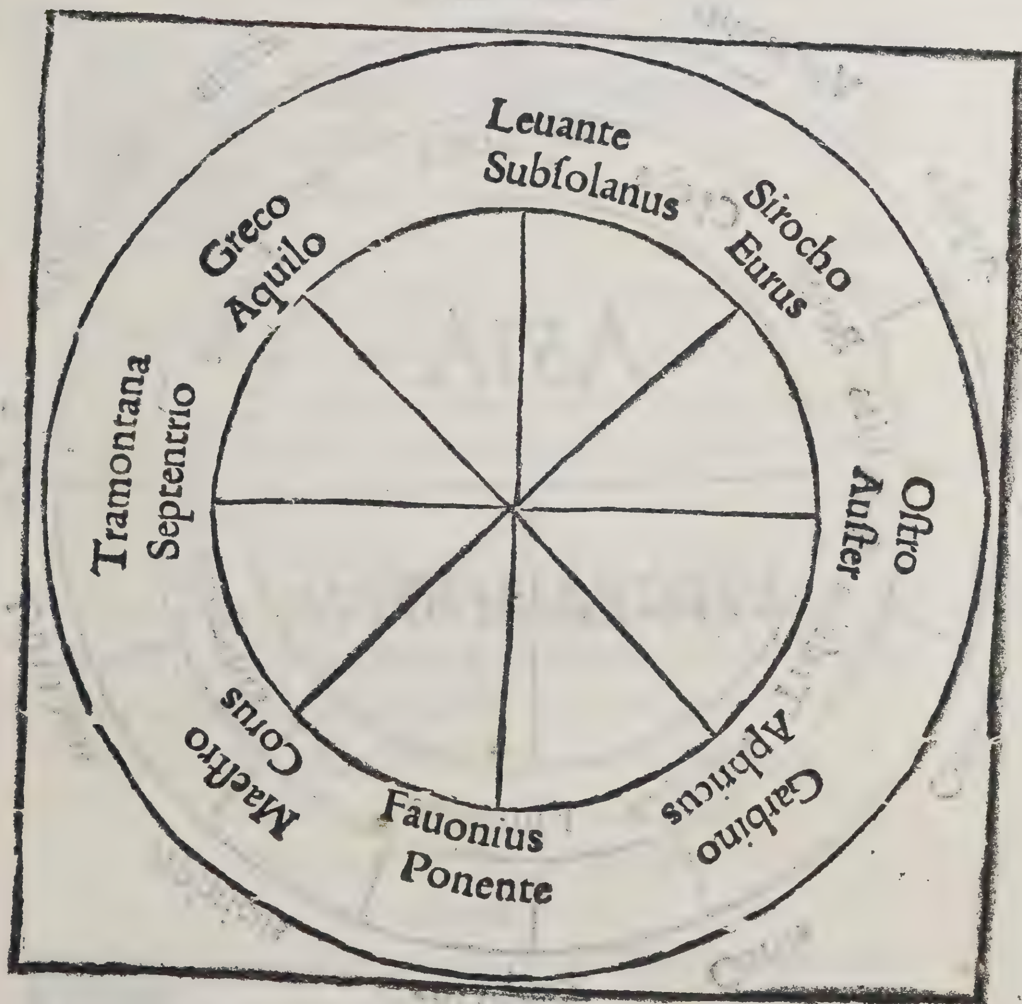
nensi prouincia clarissimus uētorum est Circius: in reliquis partibus cęli ignotus: nec Viennā quidem eiusdē ꝓuinciæ urbem attingit. Acabulus apuliam infestat: Calabriam Iapix: Pamphiliam Chagreus. Exortus uergiliarum sex diebus ante idus maias. Huic uento ardētissimo æstatis tempore exorit̃ caniculæ sidus. vi. idus iulii: & protēdit̃ usq; ad. xvi. diem ante kal. septembris. Huius exortum diebus octo ferme Aquilones antecedunt: quos prodromos appellant. Post canis ortum perflant Ectesiæ.

Item eodem libro uētorū causam scribit. Nam montium flexus crebriq; uertices ex complexu subito aut confracta iuga concaui uallium sinus scindēte inęqualitate & resultante in aera sine fine uētos generant. Quidam & specus dicunt ore uasto / præcipite hiatu uentos generare.

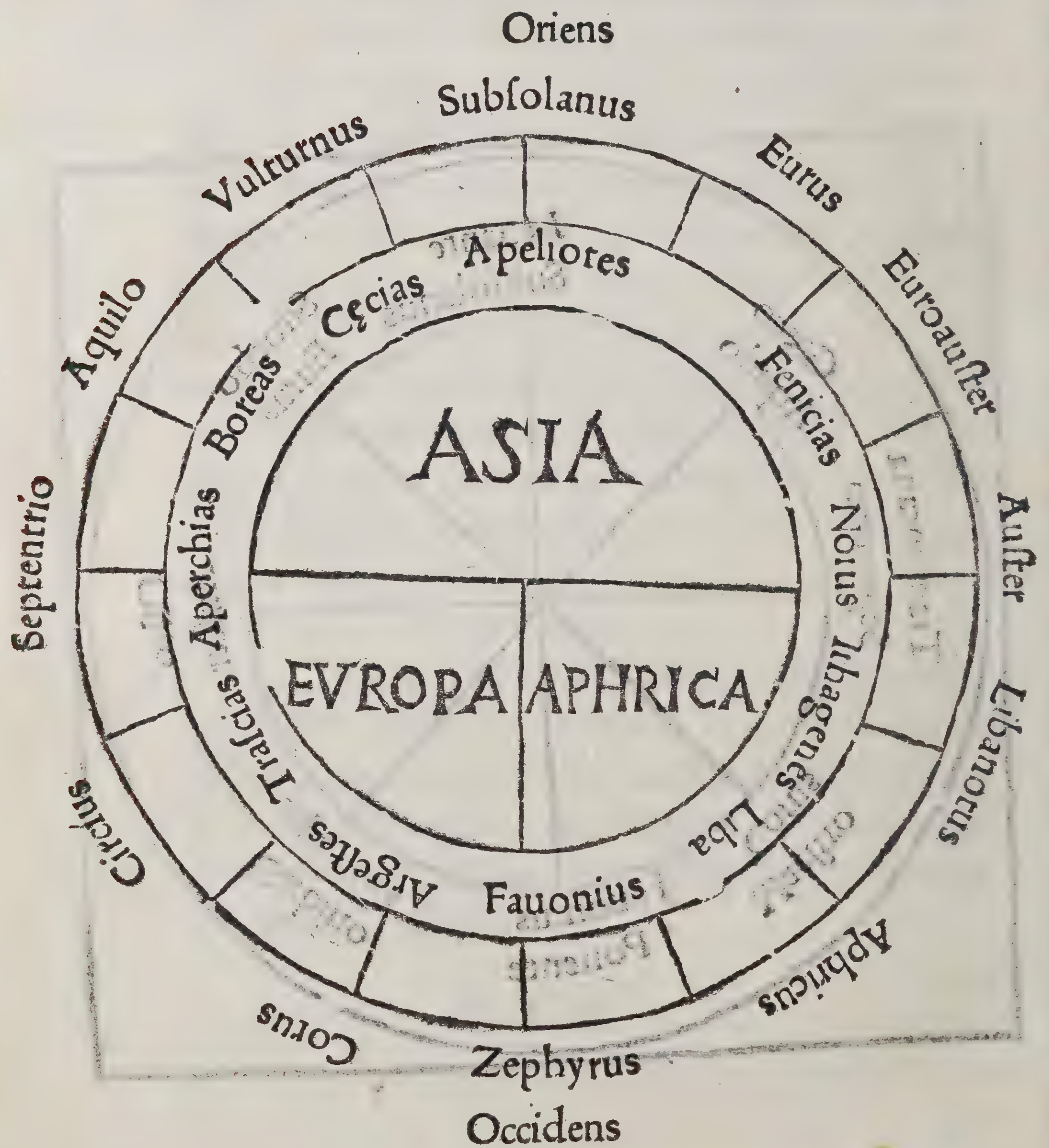
Albertus magnus ĩ summa philosophiæ / Ventus inquit fit ex uapore crasso / terrestri: materiali causa. Efficiente aūt a calore Solis hunc uaporem eleuante & cōsumente. Cuius rei signum est: ꝙ uenti fortius perflant ĩ auctūno: quia eo tēpore Sol elementa combussit / & exsiccauit.

FINIS.

FIGVRA OCTO VENTORVM

FIGVRA DVODECIM VENTORVM

Zacharias Lilius Vicentinus Canonicus Regularis Clarissimo Diuini Verbi Oratori . D. Gabrieli Vicentino Concanonico Salutem in Domino

VM FREQVENTER IMPERItum Vulgus lyricis personare modis audiissem historiã Caroli, eiusq; nepotis Rolandi uiri fortissimi: multaq; in ea fortia & mirãda facta legãtur: quæ omnino impossibilia fuisse uidentur: operepretium duxi eã contexere historiã, uera conscribens, falsa reiiciens. Historia siquidem auctore Cicerone, res ueras continet. Lex. n. hæc datur scribẽti, ne quid falsi dicat: ne quid ueri taceat. Perlectis itaq; quibusdam uoluminibus patrio sermone conscriptis, eam latinam feci: tuoq; nomini dedicaui. Quã si abs te probari ĩtellexero: tẽtabo pro mea uirili altiora petere: ac missis liberalibus artibus, sedulo enitar diuinarũ rerũ studia cõsectari. Vale.

Caroli Magni Viri Illustris per Zachariam Lilium Vicentinum Canonicum Regularem Vita Foeliciter incipit

Arolus Francorum Rex, cui ob magnitudinem rerũ gestarũ Magno cognomẽ fuit: patrem habuisse fertur Pipinum regẽ, belli pacisq; artibus illustrẽ. Mater ei Bertha fuit, Heradii Constantinopolitani imperatoris filia. Pipino filii

duo successerũt: Carolus & Carolomanus regno inter se ęque partito. Sed non multo post Carolo mano defuncto/Carolus solus regnũ obtinuit.

L ectorem hoc loco admonendum puto: historiam Caroli/ Tristani/Lanciloti/aliorumq; militũ errantium / itemq; Rolandi / & Rainaldi / ac ceterorum/ quos uulgus palatinos uocat: non adeo uerã extitisse: quin in ea multa fabulose fingantur. Nam ingentes illæ & inauditæ uires / fatalesq; dispositiones / uanæ sũt & fabulosę: ab ingeniis rudibus fictæ: & in rithimo decantatæ / ut uulgares homines his pascant fabulis: & ab iis uitæ emolumenta percipiant.

C æterum Carolus magnus ob singularẽ eius uirtutem Romanorum imperator electus uiros ea tempestate strenuos ac re bellica præstãtes ex omibus christianis delegit. Et quoniam in palatio suo ipsi degebant: eam ob rem palatini a uulgo appellati sunt.

Inter cæteros autem / ut scribit Singibertus Gallicus: fuerunt Milo Anglerius: eiusq; fortissimus filius Rolandus. Rainaldus de albanispa. Ogerius dux Daciæ. Oliuerius dux Gebennæ. Estutus de Anglia. Hamon de bauaria. Turpinus remẽsis. Ganelon de Maguntia. Arastanus dux Britanniæ. Englerius dux Aquitaniæ. Gaiferus dux Burdelialensis. Gondebodus Rex frigiæ. Naamon dux bauariæ. Lambertus dux Bituriæ. Sanson dux Burgun

Milo
Rolandus
Rainaldus
Oliuerius
Estutus
Hamon
Turpinus
Ganelon
Arastanus
Englerius
Gaiferus
Naamon
Lãbertus
Sanson

diȩ. Ginellinus dux lothoringiȩ. Anſelmus & Egibardus rei bellicæ gloria inſignes.

Ginellinus
Anſelmus
Egibardus

Per hos duces & proceres Carolus imperator uarios adiuit populos: urbes innumeras expugnauit: Hiſpaniam uictor penetrauit. Primum itaqꝫ Aquitanos bello domuit. Poſt in Italiam conceſſit: ubi in agro Vercellenſi Deſiderium Longobardorum regem Hadriano pontifici ac Romanæ eccleſiæ infeſtum magna uirtute ſuperauit. Romam profectus incredibili honore ab Hadriano ſuſcipitᷣ. Poſt paucos dies ad obſidionem Ticinii reuertitur. Nam ibi copias ad obſidendum Regem Deſiderium reliquerat: quem ſexto menſe una cum uxore ac liberis cepit. Eum tradunt ultimum Longobardorum Regum in italia regnaſſe. Nam poſt ſedem romani imperii Bizantium tranſlatam / Gothi primi barbarorum: deinde Hũni / Vandali / Heruli / poſtremo Longobardi Italiam inuaſere.

Quȩ gẽtes italiã inuaſere

Eam gẽtem fama eſt / ab oceano germaniæqꝫ ultimis oris nouas quȩrentem ſedes: tandem intra Pannonias conſtitiſſe. Inde Albuinus eorum Rex ab Narſete eunucho accerſitus ingentibus peditum equitumqꝫ copiis in Italiam uenit: breuiqꝫ Vicentiam / Veronam / Mediolanum / ac omnis pene citerioris Galliæ urbes ad deditionem compulit.

Itaqꝫ quarto & ducenteſimo anno Longobardorum gens in italia regnauit uſqꝫ ad Deſiderium qui ultimus in italia fuit.

Saxones

Florius

Ferracutus

Mors Rolandi

Carolus confecto longobardorum bello ĩ Galliam rediit: Saxones apud Hesam fluuium/ quibus cum tres & trigita annos bellũ gesserat: tandem uictos ditioni suæ parere coegit. In hispanias exercitum traduxit. Augustã & Pampiloniã opulentissimas totius Hispaniæ urbes ui captas prædæ militibus dedit: ac tota pene hispania in Caroli potestatem deuenit. Florium Nauariæ principem debellauit. Ferracutum gigantem/ turcum ferocissimum supe rauit: qui mediterraneo mari per id tempus in Hi spaniã uenerat: & a quo singulari certamine omẽs memorati duces superati captiq; fuere: præter Ro landum: a quo tandem interfectus est. Nageria ci uitas capta: proceresq; in ea uincti recepti. Cum re bus foeliciter gestis Carolus ĩ Galliam rediret: pro pe Pyrenei iuga insidiis Vasconũ qui in occultio ribus locis insederãt / insignem cladem accepit. Ce cidere ĩ ea pugna Anselmus et Egibardus summi rei bellicæ duces. Tradunt etiam Rolandum Ca roli ex sorore nepotem / præstãtem fortitudine ui rum / post ingentem hostium cædem eo prẹlio in teriisse. Hic est Rolandus / quem ea tẽpestate cor poris robore & animi magnitudine longe cæteris præstitisse ferũt: cuius fortia facta per uniuersum orbem clara celebrantur. Nec tamen Vasconibus diutina letitia fuit: quippe paulo post a Carolo do miti meritas perfidiẹ suæ poenas dedere. Britones quoq; qui per id tẽpus Caroli uirtutẽ neglexerãt:

bello ſupati ĩ francorũ poteſtatẽ uenere. Beneuentanos ĩ italia Romanę eccleſię ditioni ſubegit. Taxilonem bauariæ ducẽ prelio fudit. Velatabos ac Nortomanos ad deditionẽ cõpulit. Hũnorũ gentem tãdem octauo ãno poſtq̃ bellum ĩcoeperat/in pannonia ſuperauit. Hũni quõdã Scythia europæ ſuper meotida paludem incoluere: qui poſtea mutatis ſedibus/ ingenti multitudine profecti in pannoniam deuenere: eamq; ſibi prouinciam ĩ domicilium elegere. Quibus geſtis Carolus ĩ italiam copias traduxit. Leonem pontificẽ a Romanis urbe expulſum: noxiis ſupplicio affectis/ ingẽti gloria in urbem reſtituit: a quo extẽplo pro ſingulari ſua erga Romanam eccleſiam fide atq; uirtute Auguſtus appellatus imperatoriũ nomen dignitatemq; ſuſcepit. Quæ imperii dignitas trecentis ante & triginta annis fuerat amiſſa/ & nimia uetuſtate obliterata. Tot enĩ ab Auguſtulo bello a barbaris ſuperato ad Carolum Magnũ fuere. Is ampliſſima dignitate ſuſcepta/cum ĩ galliam rediret/in hetruria Florẽtiam urbem a Gothis maxima ex parte deletam in priſtinum ſtatũ reſtituit: ac nobiles Florentinos per oppida uicina diffuſos in ciuitatẽ reduxit: quã nouis moenibus cinxit ac templis ornauit. Hieroſolymam ſanctiſſimum locum ubi oĩum gentium ſalus orta eſt/graui barbarorum dominatu oppreſſam/Carolus Cõſtãtini Impatoris precibus euocatus/chriſtianis reſtituit/ ꝓfligatis barbaris omniq;

Leo pontĩfex

Florentia Gothi

Hieroſolyma

prouincia pulsis. His itaq; rebus egregie gestis per septem & quadragita annos quibus regnauit: magnam sibi famam & gloriam per uniuersum orbẽ Carolus comparauit.

F uit autẽ statura ꝓcera: lato pectore: magnis oculis naso paulo eminẽtiore: forma deniq; & pulchritudine oris eximia. Is eloquentia/copiaq; dicendi/& bonarum artium disciplina clarus: post multa bello ac pace/terra mariq; gesta: febre simul & senectute confectus uita excessit anno ętatis suę septuagesimo secundo: & christianę salutis quintodecimo supra octingentesimum.

FINIS

FLORENTIAE
IMPRESSVM
Per Ser Franciscũ Bonaccursium
Impensa uero & sumptibus Ser
Petri Pacini de Piscia. Anno Salutis
M. CCCC. LXXXXVI
Septimo idus Aprilis

72

REGISTRVM
Totius Operis

a IN Hoc
Zachariæ
quo loqmur
fuiſſe:ut
b gnitate
is dicendi
non ſe
nerationis
c agreſtes
tatem uero
antea
nimpha
d potuiſſe
nebat
alpes
e moleſtos
Zacharias
coarguunt
tilitate
f duo habentē
te ſtāni
nauigatiōem
mundus
g bellum
eiiciebat
dem
uitam
h hominum
& fraudis
qui deuictis
centum
Sontes
i Zacharias
Nam modo
dus &
FIGVRA

¶ Emendata poſt impreſſionē

A.ii.facie.i. litteraru minitiū lege litterarum initium
B.v.fa.i. atq; ipſe uarū. lege atq; ipſe uarium
B.v.fa.ii. ꝑ roſtris orationē. lege pro roſtris oratione
B.vii. fa.i. tali ſimitudine lege tali ſimilitudine.
B.vii.fa.i.de pihermemiis.lege de pihermeniis.
B.viii.fa.ii. diis gentiū. lege diis genitum.
C.iii. fa.i. per quā diſcuſſus lege pquā diſcuſſis.
H.iii.fa.ii.uaria mōſtra ferarū lege uariarū mōſtra.

PISCIA

S P
PISCIA

PISCIA

